

เรื่องเล่าบนเส้นทางการเรียนรู้ของครอบครัวโฮมสคูล

โดย

ปิ่นท์ภาวิณ ศรีจันทร์

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวิทยาการการเรียนรู้และนวัตกรรมการศึกษา
คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

THE STORY OF HOME SCHOOL FAMILIES' LEARNING JOURNEY

BY

PUNDARYN SRIJAN

AN INDEPENDENT STUDY SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE
REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF MASTER OF EDUCATION
IN LEARNING SCIENCES AND EDUCATIONAL INNOVATION
FACULTY OF LEARNING SCIENCES AND EDUCATION
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2021
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะวิทยาการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์

การค้นคว้าอิสระ

ของ

ปณัฏฐาธิณ ศรีจันทร์

เรื่อง

เรื่องเล่าบนเส้นทางการเรียนรู้ของครอบครัวโฮมสคูล

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อ วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2565

ประธานกรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ

นริสรา พึ่งโพธิ์สม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริสรา พึ่งโพธิ์สม)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้า
อิสระหลัก

สุวิทย์ อัสสพันธุ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิทย์ อัสสพันธุ์)

กรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ

ชลิดา จงพันธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชลิดา จงพันธ์)

คณบดี

อดิศร จันทร์สุข

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อดิศร จันทร์สุข)

หัวข้อการค้นคว้าอิสระ	เรื่องเล่าบนเส้นทางการเรียนรู้ของครอบครัวโฮมสคูล
ชื่อผู้เขียน	ปิ่นท์ภาวิณ ศรีจันทร์
ชื่อปริญญา	ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	วิทยาการการเรียนรู้และนวัตกรรมการศึกษา วิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรวิทย์ อัสสพันธุ์
ปีการศึกษา	2564

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องเล่าบนเส้นทางการเรียนรู้ของครอบครัวโฮมสคูล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและประสบการณ์ของบุคคลที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ที่ต่อเนื่องและสอดคล้องกับธรรมชาติอย่างเป็นองค์รวม (Holistic) รวมถึงกระบวนการ มูลเหตุและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ภายใต้บริบทพื้นที่ในเขตกรุงเทพฯ เพื่อนำไปสู่กระบวนการจัดทำหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เชื่อมโยงบุคคลกับสภาพแวดล้อม ความเชื่อ ค่านิยม และแนวทางในการจัดการชีวิตเมื่อเผชิญวิกฤตการณ์ต่าง ๆ โดยดำเนินการศึกษาอย่างเป็นระบบตามระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) ก่อนที่จะนำข้อมูลที่ได้รับมาเปรียบเทียบเหตุการณ์และวิเคราะห์เพื่อสร้างเรื่องเล่า (Narrative Analysis) ทำให้เห็นถึงสภาพปัญหาและการดำเนินชีวิตควบคู่กับกระบวนการศึกษาอย่างเป็นระบบ

จากผลการศึกษาความพึงพอใจของบุคคลที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ที่มีต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) จำนวน 159 ชุด พบว่ากลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจต่อลักษณะของเนื้อหาและภาพประกอบในหนังสืออยู่ในระดับพึงพอใจมาก เพราะเนื้อหาและภาพประกอบในหนังสือช่วยให้ผู้อ่านได้สำรวจ ภูมิหลัง มุมมอง แนวคิด วิถีชีวิต และประสบการณ์ของครอบครัวโฮมสคูล ไปพร้อม ๆ กับได้ทำความเข้าใจเบื้องหลังของการตัดสินใจทำโฮมสคูล การข้ามผ่านอุปสรรค และความท้าทาย ตลอดจนการนิยามความสำเร็จของการทำโฮมสคูลที่ผู้อ่านสามารถเชื่อมโยงและนำมาเป็นแนวทางในการปรับใช้กับตนเองได้ในอนาคต

คำสำคัญ: การจัดการศึกษาโดยครอบครัว, โฮมสคูล, การศึกษาเรื่องเล่า, หนังสือภาพประกอบ

Independent Study Title	THE STORY OF HOME SCHOOL FAMILIES' LEARNING JOURNEY
Author	Pundaryn Srijan
Degree	Master of Education
Major Field/Faculty/University	Learning Sciences and Educational Innovation Learning Sciences and Education Thammasat University
Independent Study Advisor	Assistant Professor Surawit Assapun, Ph.D.
Academic Year	2021

ABSTRACT

A study on the learning path of homeschool families; the objective is to investigate the lifestyles and experiences of people who organize education by the family that are continuous and consistent in a holistic way. This also includes the process, causes and conditions related to the arrangement of family education under the context of the area in Bangkok for the purpose of creating an illustrated book that reflects the lifestyle which represents the connection between people and their surroundings, beliefs, value identity creation, cope in crises, as well as ways to manage and overcome life's obstacles of homeschooling for those interested in homeschooling their children.

The study was conducted systematically in accordance with the qualitative research protocols through in-depth interview, participant observation, and group interview. The information obtained is then used to compare the events using Constant Comparison and analyzed to create a narrative analysis to see the problems and lifestyles in parallel with the educational process in a systematic way.

From the results of studying people's satisfaction who organized Home School towards the illustrated book of 159 sets, it was found that the target group's satisfaction highly lies on the content and illustrations in the book. It allows readers to explore the backgrounds, perspectives and experiences of homeschooling families while gaining insights into the background of homeschooling decisions. That readers can associate with and use as a guideline for self-adjustment in the future.

Keyword: Homeschool, Narrative Approach, Illustrated Book

กิตติกรรมประกาศ

ที่ผ่านมาเราเคยปฏิญาณกับตัวเองมาโดยตลอดว่าจะ “ไม่เขียนหนังสือ” ทั้ง ๆ ที่เราชอบเขียน ชอบถ่ายทอดเรื่องเล่า และชอบฟังเรื่องราวประสบการณ์ของผู้คน เป็นสิ่งที่ไม่สามารถตอบตัวเองได้ว่าเพราะอะไรถึงคิดหรือตัดสินใจเช่นนั้น จนกระทั่งวันที่ตัดสินใจเข้ามาศึกษาที่คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในคณะ ทำให้เราได้กลับมาตั้งคำถามกับตัวเองอีกครั้ง จนเจอว่า “เพราะเรากลัวว่าจะทำได้ไม่ดีพอ” ทำให้เราไม่เคยมั่นใจในตัวอักษรของตัวเองสักครั้ง

แต่แล้วจุดเปลี่ยนสำคัญก็เดินทางมาถึง เรามาทราบทีหลังว่าการจะทำการค้นคว้าอิสระมีเงื่อนไขกำหนดว่าเราจะต้องมีผลงานที่เป็นรูปธรรมเพื่อประกอบการศึกษาค้นคว้าด้วย แล้วผลงานที่เป็นรูปธรรมที่ว่ามันคืออะไร เหมือนเราไม่ได้เตรียมตัวมาเพื่อมาตอบคำถามนี้เลย จึงตัดสินใจพักการเรียนไป 1 เทอม เพื่อกลับมาถามตัวเองจนได้คำตอบว่า เราอยากจะเปลี่ยนงานค้นคว้าอิสระที่ได้ทำมาทั้งหมดให้กลายเป็นหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) เพื่อถ่ายทอดเรื่องเล่าและประสบการณ์ของครอบครัวโฮมสคูล

เป็นการตัดสินใจว่าจะลองต่อสู้กับความกลัวในหัวใจของตัวเองสักครั้ง กับตลอดระยะเวลาเกือบ 3 ปีที่ผ่านมา การที่ต้องตื่นขึ้นมาเพื่อเผชิญกับความกังวลและหวาดกลัวของตัวเองในทุก ๆ วันนั้น เป็นช่วงเวลาที่ยากลำบากสำหรับเราอยู่ไม่น้อย แต่ในวันที่ตัวอักษรที่ออกมาจากปลายนิ้วของเราในหน้าสุดท้ายของหนังสือจบลง เราก็ได้ค้นพบความจริงข้อหนึ่งว่า “การเขียนหนังสือ” เป็นสิ่งที่เราทั้งรักทั้งหวาดกลัวในเวลาเดียวกัน เราชอบความรู้สึกตอนที่ได้ปล่อยตัวเองให้โลดแล่นในโลกของตัวอักษร และในขณะเดียวกันเราก็หวาดกลัวที่ได้จ้องตากับความหวาดกลัวภายในใจของตัวเองไปพร้อม ๆ กัน แต่เราจะไม่หลีกเลี่ยงมันอีกแล้ว

ขอบคุณกำลังใจที่แสนจะยิ่งใหญ่จาก ครอบครัว หยก อะตอม เจ บ๊อบ สอง โบ พี่แป้ง จ๊ะเอ๋ อิม พัฒน์และทุก ๆ คนที่เราไม่ได้เอ่ยชื่อถึง แต่อยู่รอบตัวเราในช่วงเวลานั้น ขอขอบคุณที่คอยสนับสนุน และเชื่อมั่นในตัวเราเสมอ ถ้าไม่มีทุกคนเราคงผ่านช่วงเวลาที่ยากลำบากนั้นมาไม่ได้

ขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิทย์ อัสสพันธุ์ ที่คอยให้คำแนะนำ ให้ความรู้ ตอบคำถามข้อสงสัย และอธิบายให้เกิดความเข้าใจในทุก ๆ เรื่อง รวมทั้งคณะกรรมการสอบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริศรา พิงค์โพธิ์สม และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชลิดา จุงพันธ์ ตลอดจนนักวิชาการศึกษาของคณะฯ พี่ปู ปชาบดี ปุ่มสีดา และ ครอบครัวกลุ่มเป้าหมายทั้ง 5 ครอบครัว ที่ได้มอบมิตรภาพ ประสบการณ์ และข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าและการจัดทำหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)

ปณิตฎาริณ ศรีจันทร์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(2)
กิตติกรรมประกาศ	(3)
สารบัญตาราง	(11)
สารบัญภาพ	(12)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 สถานการณ์ของปัญหาที่ต้องการจะศึกษา	1
1.2 คำถามวิจัย	4
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	5
1.4.1 ด้านผู้ให้ข้อมูล	5
1.4.2 ด้านการคัดเลือกครอบครัวโฮมสคูล	5
1.4.3 ด้านประเด็นที่ต้องศึกษา	6
1.4.4 ด้านระยะเวลาในการศึกษา	6
1.5 กลุ่มเป้าหมาย	7
1.5.1 กลุ่มเป้าหมายสำหรับการเก็บข้อมูล	7
1.5.2 กลุ่มเป้าหมายสำหรับการทดสอบหนังสือภาพประกอบ	7
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ	8
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	8
1.8 กรอบแนวคิดการวิจัย	8
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11

2.1 การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School)	11
2.1.1 ที่มาของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว	11
2.1.2 ความหมายของการศึกษาโดยครอบครัว	13
2.1.3 ลักษณะสำคัญของการศึกษาโดยครอบครัว	17
2.1.4 บทบาทของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว	18
2.1.5 รูปแบบการวัดและประเมินผลของการศึกษาโดยครอบครัว	20
2.1.6 ปัจจัยที่ทำให้ผู้ปกครองตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว	23
2.1.6.1 ปัจจัยที่ทำให้ผู้ปกครองตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว	23
2.1.6.2 ความต้องการของผู้เรียน	24
2.1.6.3 มุมมองของครอบครัวที่มีต่อสถานการณ์ด้านการศึกษาในปัจจุบัน	25
2.1.7 อุปสรรคและความท้าทายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว	26
2.2 การวิจัยเรื่องเล่า (Narrative Research)	28
2.2.1 ศาสตร์แห่งเรื่องเล่า (Narratology)	29
2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องเล่า (Narrative Study)	29
2.2.2.1 แนวคิดการจัดการความรู้ด้วยการเล่าเรื่องหรือเรื่องเล่าเร้าพลัง (Storytelling)	30
2.2.2.2 แนวคิดการศึกษาแบบเรื่องเล่า (Narrative Approach)	31
2.2.3 การวิเคราะห์เรื่องราว (Narrative Inquiry)	32
2.3 ภาพประกอบศึกษา (Illustrator Studies)	33
2.3.1 นิยามและความหมายของการออกแบบภาพประกอบ	34
2.3.2 ประเภทของภาพประกอบในหนังสือ (Illustrated Book)	35
2.3.2.1 แบ่งตามงานภาพประกอบสิ่งพิมพ์	35
2.3.2.2 แบ่งตามลักษณะงานของภาพประกอบ	35
2.3.2.3 แบ่งตามลักษณะกลุ่มเป้าหมายของงานภาพประกอบ	36
2.3.3 องค์ประกอบในการออกแบบหนังสือภาพประกอบ	36
2.3.3.1 โครงเรื่อง (Plot)	36
2.3.3.2 แก่นเรื่อง (Theme)	36
2.3.3.3 ตัวละคร (Character)	37
2.3.3.4 ฉาก (Setting)	37
2.3.3.5 บทสนทนา (Dialogue)	37

2.3.3.6 มุมมอง (Point of view)	37
2.3.3.7 สัญลักษณ์พิเศษ (Special Symbol)	38
2.3.3.8 วิธีการสรุปและทิ้งท้าย (Conclusion)	38
2.3.4 อิทธิพลของหนังสือภาพประกอบ	38
 บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	 41
3.1 ระยะเตรียมความพร้อมก่อนลงเก็บรวบรวมข้อมูล	42
3.1.1 ด้านผู้ให้ข้อมูล	42
3.1.2 ด้านการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล	42
3.2 ระยะดำเนินการเก็บข้อมูล	43
3.2.1 กระบวนการที่ใช้ในการศึกษา	43
3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	43
3.2.2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)	43
3.2.2.2 อุปกรณ์บันทึกภาพและเสียง	45
3.2.3 ประเด็นที่ต้องการศึกษา	45
3.2.4 การตรวจสอบคุณภาพ (Data triangulation)	45
3.2.5 ระยะเวลาในการศึกษา	46
3.3 ระยะการวิเคราะห์ข้อมูล	46
3.3.1 การเรียงลำดับเรื่องเล่า	46
3.3.2 การเปรียบเทียบข้อมูล (Comparison)	46
3.3.3 การตีความข้อมูล (Interpretation)	46
3.4 ระยะจัดทำเป็นหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)	47
3.4.1 กำหนดโครงเรื่อง (Plot)	47
3.4.2 ออกแบบเนื้อเรื่อง (Stories)	47
3.4.3 เขียนสตอรี่บอร์ด (Story Board)	47
3.4.4 ออกแบบภาพประกอบ (Illustration Design)	47
3.4.5 เขียนต้นแบบร่าง (Dummy)	48
3.4.6 เข้ารูปเล่ม (Format)	48
3.5 ระยะประเมินความพึงพอใจของหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)	48
3.6 เกณฑ์การให้คะแนน	49

บทที่ 4 เรื่องเล่าจากประสบการณ์ของครอบครัวโฮมสคูล	50
4.1 ภูมิหลังและการตัดสินใจทำโฮมสคูล	51
4.1.1 วุฒิการศึกษา	52
4.1.2 อายุ	52
4.1.3 ประสบการณ์การทำโฮมสคูล (Home School)	53
4.1.4 อาชีพ	54
4.1.5 ปัจจัยที่ทำให้ครอบครัวตัดสินใจทำโฮมสคูล (Home School)	54
4.1.5.1 ปัจจัยที่มาจากมุมมองและประสบการณ์ของครอบครัว	55
4.1.5.2 ปัจจัยที่มาจากความต้องการเฉพาะของผู้เรียน	56
4.1.5.3 ปัจจัยที่จากการสนับสนุนด้านกฎหมาย	56
4.2 บทบาทของครอบครัวกับความท้าทายของการทำโฮมสคูล	58
4.2.1 บทบาทหน้าที่ของครอบครัวที่ทำโฮมสคูลในการส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน	59
4.2.1.1 บทบาทการเป็นผู้สังเกตการณ์	59
4.2.1.2 บทบาทในการออกแบบการเรียนรู้	59
4.2.1.3 บทบาทผู้รับฟังด้วยความเข้าใจ	60
4.2.1.4 บทบาทในการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้	60
4.2.2 ความท้าทายของการทำโฮมสคูล	62
4.2.2.1 การทำงานร่วมกันระหว่างผู้ปกครองที่ทำโฮมสคูลกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา	62
4.2.2.2 ความไม่เข้าใจที่เกิดจากสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว	63
4.2.2.3 ความคุ้นชินของแนวคิดและมุมมองของผู้ปกครองที่มีต่อการสร้างการเรียนรู้ของผู้เรียน	64
4.3 นิยามแห่งความสำเร็จในการจัดโฮมสคูล	65
4.3.1 ผู้เรียนพึ่งพาตนเองได้	65
4.3.2 ผู้เรียนมีทักษะทางสังคมที่ดี	66
4.3.3 ผู้เรียนเข้าใจความแตกต่างหลากหลายในสังคม	67
4.3.4 ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	67

บทที่ 5 การจัดทำหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)	69
5.1 การเรียงลำดับเรื่องเล่า การเปรียบเทียบข้อมูล และการตีความ	69
5.2 การวิเคราะห์และตีความเรื่องเล่า (Narrative Analysis)	70
5.2.1 โครงเรื่อง (Plot)	70
5.2.1.1 การกำหนดแก่นเรื่อง (Theme)	70
5.2.1.2 การออกแบบตัวละคร (Character)	71
5.2.1.3 การกำหนดฉาก (Setting)	72
5.2.1.4 การออกแบบบทสนทนา (Dialogue)	74
5.2.1.5 การสรุปและทิ้งท้าย (Conclusion)	74
5.3 การออกแบบเนื้อเรื่อง (Stories)	74
5.3.1 การเขียนสตอรี่บอร์ด (Story Board)	80
5.3.2 การออกแบบภาพประกอบ (Illustration Design)	83
5.4 การจัดทำหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)	85
5.4.1 การเขียนต้นแบบร่าง (Dummy)	85
5.4.2 การเลือกรูปเล่ม (Format)	88
บทที่ 6 ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้ที่สนใจและกลุ่มเครือข่ายผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยครอบครัว (Home School) ต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)	89
6.1 วิเคราะห์ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม	89
6.2 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)	91
6.2.1 ความพึงพอใจด้านลักษณะเนื้อหาในหนังสือ	91
6.2.2 ความพึงพอใจด้านการออกแบบภาพประกอบ	92
6.2.3 ความพึงพอใจด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ผู้อ่านได้รับ	92
6.3 ความคิดเห็นเพิ่มเติมที่ผู้อ่านมีต่อหนังสือภาพประกอบ	94
6.3.1 ความรู้สึกที่เกิดขึ้นหลังจากอ่านจบ	94
6.3.2 เล่าตัวละครที่ชอบที่สุด พร้อมเหตุผล	95
6.3.3 มุมมองใหม่ หรือ ความเข้าใจใหม่ที่ได้รับจากหนังสือ	96
บทที่ 7 สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	98

7.1 ผลการศึกษาวิถีชีวิตและประสบการณ์ของครอบครัวโฮมสคูล (Home School)	98
7.1.1 ภูมิหลังและการตัดสินใจทำโฮมสคูล	99
7.1.1.1 ความต้องการเฉพาะของผู้เรียนที่ไม่สอดคล้องกับหลักสูตร ที่โรงเรียนกำหนด	99
7.1.1.2 มุมมองและประสบการณ์ของครอบครัวที่มีต่อรูปแบบ การจัดการศึกษาในโรงเรียน	99
7.1.1.3 ปัจจัยที่จากการสนับสนุนด้านกฎหมาย	99
7.1.2 บทบาทของครอบครัวที่ทำโฮมสคูล	99
7.1.2.1 บทบาทการเป็นผู้สังเกตการณ์	99
7.1.2.2 บทบาทในการออกแบบการเรียนรู้	100
7.1.2.3 บทบาทผู้รับฟังด้วยความเข้าใจ	100
7.1.2.4 บทบาทในการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้	100
7.1.3 ความท้าทายที่ครอบครัวจะต้องเจอในการทำโฮมสคูล	100
7.1.3.1 การทำงานร่วมกันระหว่างผู้ปกครองที่ทำโฮมสคูลกับสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา	100
7.1.3.2 ความไม่เข้าใจที่เกิดจากสมาชิกคนอื่น ๆ	101
7.1.3.3 ความคุ้นชินของแนวคิดและมุมมองของผู้ปกครอง ที่มีต่อการสร้างการเรียนรู้ของผู้เรียน	101
7.1.4 นิยามแห่งความสำเร็จในการจัดโฮมสคูล	101
7.1.4.1 ผู้เรียนพึ่งพาตนเองได้	101
7.1.4.2 ผู้เรียนมีทักษะทางสังคมที่ดี	102
7.1.4.3 ผู้เรียนเข้าใจความแตกต่างหลากหลายในสังคม	102
7.1.4.4 ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	102
7.2 ผลการศึกษาระบบการการจัดทำหนังสือภาพประกอบเรื่องเล่า (Illustrated Book)	102
7.2.1 การเรียงลำดับเรื่องเล่า การเปรียบเทียบข้อมูล และการตีความ	103
7.2.2 การวิเคราะห์และตีความเรื่องเล่า (Narrative Analysis)	105
7.2.3 การออกแบบเนื้อเรื่องและภาพประกอบ	105
7.2.4 การจัดทำหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)	106

7.3 ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้ที่สนใจและกลุ่มเครือข่ายผู้จัดการศึกษา โดยครอบครัว (Home School) ต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)	106
7.3.1 ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม	106
7.3.2 ความพึงพอใจที่มีต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)	107
7.3.2.1 ความพึงพอใจด้านลักษณะเนื้อหาในหนังสือ	107
7.3.2.2 ความพึงพอใจด้านการออกแบบภาพประกอบ	107
7.3.2.3 ความพึงพอใจด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ผู้อ่านได้รับ	107
7.4 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา	108
7.4.1 ข้อเสนอแนะต่อผู้ที่สนใจจะจัดการศึกษาโดยครอบครัว	108
7.4.2 ข้อเสนอแนะต่อผู้ที่ทำงานด้านสื่อ	108
7.4.3 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	108
7.4.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการค้นคว้าในครั้งต่อไป	109
รายการอ้างอิง	110
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)	119
ภาคผนวก ข แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)	124

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 สรุปภาพรวมภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล	51
4.2 ข้อมูลภูมิการศึกษาของผู้ให้ข้อมูล	52
4.3 ข้อมูลอายุของผู้ให้ข้อมูล	53
4.4 ข้อมูลประสบการณ์การทำโฮมสคูล	53
4.5 ข้อมูลอาชีพของผู้ให้ข้อมูล	54
5.1 การเปรียบเทียบเหตุการณ์และคัดแยกประเด็น	69
5.2 ตัวละคร (Character)	71
5.3 ฉาก (Setting)	73
5.4 สรุปเนื้อเรื่องตอนที่ 1 : มนุษย์ไฮบริด	75
5.5 สรุปเนื้อเรื่องตอนที่ 2 : ว่าด้วยวิชาการใช้ชีวิต	76
5.6 สรุปเนื้อเรื่องตอนที่ 3 : อีสระที่ได้เลือกเอง	77
5.7 สรุปเนื้อเรื่องตอนที่ 4 : การเริ่มต้นใหม่ที่เต็มไปด้วยความหวาดกลัว	78
5.8 สรุปเนื้อเรื่องตอนที่ 5 : ขอให้ทุกวันเป็นวันธรรมดา	79
5.9 สรุปสตอรี่บอร์ด : ตอนที่ 1	80
5.10 สรุปสตอรี่บอร์ด : ตอนที่ 2	81
5.11 สรุปสตอรี่บอร์ด : ตอนที่ 3	82
5.12 สรุปสตอรี่บอร์ด : ตอนที่ 4	82
5.13 สรุปสตอรี่บอร์ด : ตอนที่ 5	83
5.14 สรุปภาพประกอบเรื่องเล่า (Illustration Design)	84
5.15 สรุปต้นแบบร่างสำหรับจัดทำหนังสือ (Dummy)	86
6.1 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ	90
6.2 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามช่วงอายุ	90
6.3 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามประเภทของผู้ตอบแบบสอบถาม	90
6.4 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจด้านลักษณะเนื้อหา	91
6.5 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจด้านภาพประกอบ	92
6.6 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจด้านคุณค่าและประโยชน์	93
7.1 สรุปการเรียงลำดับเรื่องเล่า การเปรียบเทียบข้อมูล และการตีความ	104

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

5.1 ปกหนังสือเรื่องเล่าธรรมดา ๆ ฝนจักรวาลสมมุติ

88

บทที่ 1

บทนำ

1.1 สถานการณ์ของปัญหาที่ต้องการจะศึกษา

นับแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติปี พ.ศ. 2542 ที่กระจายอำนาจในการจัดการศึกษาออกจากรัฐบาลส่วนกลางไปสู่ภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่ง พ.ร.บ. ฉบับนี้ได้เปิดโอกาสให้ครอบครัวสามารถจัดการศึกษาเองได้เรียกว่า “การจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือโฮมสคูล (Home School)” (สมจิตร ยิ่งยงดำรงฤทธิ์, 2551) โดยในพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวระบุในมาตรา 12 ไว้ว่า

“...นอกเหนือจากรัฐเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้บุคคลครอบครัวองค์กรชุมชนองค์กรเอกชนองค์กรวิชาชีพสถาบันศาสนาสถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นมีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542)

นับตั้งแต่มีการประกาศใช้ พ.ร.บ. ฉบับดังกล่าวมานั้นมีจำนวนครอบครัวที่สนใจจัดการศึกษาด้วยตนเองเพิ่มขึ้นมาโดยตลอด ดังจะเห็นได้จากในปี 2557 มีผู้จดทะเบียนจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ทั้งสิ้น 42 ครอบครัว 64 ผู้เรียน ส่วนในปี 2558 มีจำนวน 43 ครอบครัว 72 ผู้เรียนและในปี 2559 มีจำนวน 71 ครอบครัว 88 ผู้เรียน ซึ่งหากคิดตามร้อยละในปี 2559 พบว่ามีจำนวนครอบครัวเพิ่มขึ้นถึง 65.12% จำนวนผู้เรียนเพิ่มขึ้น 22.22% (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561) และยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีกเรื่อย ๆ โดยในปี 2563 มีจำนวน 1,129 ครอบครัว และผู้เรียน 1,480 คน (สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563)

อย่างไรก็ตามยังพบว่าคนทั่วไปส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) อยู่มากทั้งในเรื่องวิถีชีวิต การจัดกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการจดทะเบียนที่ยุ่งยาก ปัญหาที่ต้องจัดหลักสูตรการศึกษา การประเมินผล ตามมาตรฐานที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ตลอดจนปัญหาเรื่องการขาดความรู้ความเข้าใจจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ทั้งในเรื่องการสนับสนุนด้านการจัดการเรียนรู้ สื่อการสอน แหล่งเรียนรู้ การอำนวยความสะดวก และการประเมินผล ทำให้รูปแบบการเรียนการสอนที่จัดขึ้นโดยครอบครัว ไม่อาจประสบผลสำเร็จได้ดังที่คาดหวังไว้ (อมรวิรัช นาครทรรพ, 2543) ปัญหาดังกล่าวได้นำไปสู่การฟ้องร้องและกลายเป็นคดีข้อพิพาทมากมายที่เกิดจากความเข้าใจที่ไม่ตรงกันระหว่างครอบครัวและเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งเหตุที่เป็นเช่นนั้นส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากกฎกระทรวงระบุให้เขตพื้นที่การศึกษาเป็นผู้มีอำนาจในการควบคุมดูแลคุณภาพและการจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือการศึกษาโฮมสคูล แต่เขตพื้นที่การศึกษา

ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาโฮมสคูลให้มีประสิทธิภาพได้ รวมไปถึง การอำนวยความสะดวกให้กับผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อให้สามารถดำเนินการจดทะเบียนและวัดประเมินผลในแต่ละปีการศึกษาอย่างราบรื่น (บุญส่ง วรสิงห์, 2561) อีกทั้งยังมีความกังวลใจของครอบครัวที่ต้องการจะจัดการการศึกษาด้วยตนเองถึงเรื่องในอนาคต เช่น ยังไม่แน่ใจว่าจะจัดการศึกษาให้ลูกเองถึงระดับไหน ลูกเองอยากจะกลับเข้าสู่ระบบโรงเรียนเมื่อใด และหากเมื่อถึงเวลาที่ลูกจะกลับเข้าสู่ระบบโรงเรียนหรือศึกษาต่อในระบบมหาวิทยาลัยได้ไหม จะมีปัญหาไหม จะเรียนต่อที่ไหนจึงจะเหมาะสม หากต้องสอบแข่งขันจะสอบเข้าได้หรือไม่ เข้าได้แล้วลูกจะใช้เวลาในการปรับตัวให้เข้ากับระบบมากน้อยเพียงใด คำถามเหล่านี้รวมถึงความกังวลใจอื่น ๆ (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, 2557) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวและประสบการณ์ของผู้เรียนที่ได้รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้แก่นักทั่วไปและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้ได้รับรู้อย่างเป็นวงกว้าง

การสร้าง ความเข้าใจต่อวิถีชีวิตและประสบการณ์ของบุคคลนั้นสามารถทำได้ผ่านการศึกษาเรื่องเล่า (Narrative Inquiry) ซึ่งเป็นวิธีที่ให้ความสำคัญกับเรื่องเล่าและประสบการณ์ของบุคคลผ่านวิธีการเล่าเรื่อง โดยทำให้ชีวิตและตัวตนของบุคคลเหล่านั้นถูกรับรู้ได้ในมิติที่ต่างไปจากเดิม ช่วยให้นักวิจัยและคนทั่วไปสามารถเข้าถึงประสบการณ์ดังกล่าวได้อย่างลึกซึ้ง และอยู่บนฐานความเชื่อตามกระบวนทัศน์สร้างสรรคนิยม (Constructivism Paradigm) ผ่านการเปิดพื้นที่ให้บุคคลสามารถนำเรื่องราวหรือประสบการณ์ของตนเองกลับมาเล่าใหม่อีกครั้ง เป็นการเข้าถึงความทรงจำที่ผสมผสานระหว่างสิ่งที่ผู้เล่าเชื่อว่าเกิดขึ้น (Facts) และสิ่งที่ผู้เล่ามองว่ามีความหมายอย่างไรกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Facilities) กับตัวเรื่องเล่า เพราะบุคคลสร้างความสมเหตุสมผลของชีวิตด้วยการสร้างเรื่องเล่าขึ้นมาเพื่ออธิบายประสบการณ์ของตนเอง ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการสร้างความจริงตามแบบที่บุคคลนั้นมองเห็นหรือรับรู้ (Subjective Reality) เกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้น เรื่องเล่าหรือการให้ความหมายด้วยการบอกเล่าและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความคิดต่าง ๆ และกระทำไปตามความคิดนั้น โครงร่างของเรื่องเล่า (Narrative Plot) จึงมิได้เพียงสะท้อนลักษณะเฉพาะของผู้เล่าเท่านั้น แต่โครงสร้างของเรื่องเล่ายังสามารถแสดงถึงสถานภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มุมมองต่อภาษา ตัวตน และโลกของผู้เล่าเป็นตัวเชื่อมความจริงสำหรับผู้เล่า (Narrative Truth) และเพื่อให้เห็นสิ่งที่เรียกว่าเรื่องราวที่เป็นจริง (Stories that are believed) ว่ามันสิ่งที่ซับซ้อนโดยเริ่มจากมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในชีวิตของผู้เล่า โดยที่ผู้เล่าเป็นผู้ตีความและเลือกเก็บไว้ในความทรงจำ กลายเป็นประสบการณ์ชีวิตของผู้เล่า ซึ่งถูกนำมาบอกเล่าอีกครั้ง (Moen, 2006) ในการศึกษาเรื่องเล่าจึงไม่ใช่การพยายามค้นหาข้อสรุปเกี่ยวกับความจริงแท้ (Exact Truth) ในเรื่องเล่าของบุคคล แต่เหมาะกับการศึกษาความซับซ้อนของชีวิตมนุษย์ เพราะมนุษย์ไม่ใช่ผู้ที่เป็นผู้เล่าเรื่องต่าง ๆ เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่มนุษย์ยังตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของเรื่องเล่าของตนเองและของผู้อื่นอยู่เสมอ มนุษย์มอง

ความสมเหตุสมผลของสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตของตนเองตามเรื่องเล่า และพยายามดำรงชีวิตตามเรื่องเล่าที่ตนเองจดจำหรือรู้หรือฟื้นขึ้นมาจากชีวิตที่ถูกนำมาบอกเล่าด้วยเช่นกัน ดังนั้นการทำความเข้าใจประสบการณ์ของบุคคลจากการศึกษาเรื่องเล่าจึงเป็นความพยายามในการเข้าถึงเบื้องหลังหรือความเชื่อพื้นฐานที่เป็นตัวกำหนดวางโครงเรื่องเล่า และให้ความสำคัญกับวิธีการที่ผู้เล่าใช้ภาษาในฐานะเป็นวาทกรรมเพื่อทำความเข้าใจถึงเหตุผลที่คนกระทำสิ่งหนึ่ง มากกว่าการค้นหาความจริงในเรื่องเล่าเหล่านั้น (Webster & Mertova, 2007) ซึ่งวิธีการศึกษาเรื่องเล่าสะท้อนให้เห็นว่าอัตลักษณ์ของมนุษย์นั้นมีธรรมชาติเป็นเรื่องราวหลากหลายและเรื่องราวเหล่านั้นมีความเชื่อมโยงกับความหมายที่แต่ละคนให้นิยามแตกต่างกันไป ทำให้ผู้เล่าเรื่องสามารถแยกปัญหาที่เกิดขึ้นออกจากตนเองได้ (Externalizing The Problems) ในท้ายที่สุดเรื่องเล่าจะช่วยให้ผู้ที่สื่อสารและผู้ที่ได้รับสารมีความเข้าใจต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และทำให้เห็นปัญหาจากอีกมุมมองที่หลากหลายมากกว่าเดิม และการที่นักวิจัยเข้ามามีส่วนร่วมในศึกษาเรื่องเล่าผ่านประสบการณ์ของบุคคลมาตีความและเขียนเป็นเรื่องราวผ่านกระบวนการที่เรียกว่าการวิเคราะห์เรื่องเล่า (Co-Created Narratives) จึงเป็นแนวทางในการนำเสนอมุมมองใหม่จะช่วยเหลือกันให้ทั้งตัวผู้เล่า กลุ่มคนในสังคม หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ ได้เห็นว่า อัตลักษณ์ของมนุษย์นั้นมีธรรมชาติเป็นเรื่องราวหลากหลาย และเรื่องราวเหล่านั้นมีความเชื่อมโยงกับความหมายที่แต่ละคนให้นิยามแตกต่างกันไป (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552) โดยผู้วิจัยมีความคาดหวังว่างานวิจัยชิ้นนี้จะช่วยให้คนในสังคมมีความเข้าใจต่อรูปแบบและวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้น ตลอดจนการมองเห็นแนวทางการแก้ปัญหาที่แตกต่างกันออกไป เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่เป็นการศึกษาที่เท่าเทียมสำหรับมนุษย์ทุกคนอย่างสมบูรณ์

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่าการศึกษาที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศที่สืบค้นได้จากฐานข้อมูล ThaiJo ตั้งแต่วันที่ 23 มีนาคม 2562 จนถึง วันที่ 6 ธันวาคม 2563 โดยใช้คำสำคัญว่า Homeschool โฮมสคูลหรือการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีทั้งหมด 1,199 เรื่อง โดยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาความหมาย รูปแบบ วิธีการ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว แต่ยังไม่พบเรื่องใดที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเล่าหรือประสบการณ์ของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวตามกระบวนการศึกษาการเล่าเรื่อง (Narrative Approach) แต่อย่างใด

อย่างไรก็ตามการสร้างการสร้างความเข้าใจจากการศึกษาเรื่องเล่าจำเป็นต้องมีการเผยแพร่เพื่อให้สาธารณะชนได้เข้าใจถึงประสบการณ์ของผู้เรียนที่ได้รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ทั้งนี้การใช้หนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) นับเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยสร้างความเข้าใจต่อรูปแบบและวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้นได้ โดยสาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีสื่อสารผ่านหนังสือภาพประกอบ เพราะภาพประกอบในหนังสือถือเป็นผลงานศิลปะที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นในฐานะของสื่อเพื่อการสื่อสารระหว่างมนุษย์นับตั้งแต่โลกยุคประวัติศาสตร์ และมีส่วนช่วยอธิบายให้เรื่องที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อชัดเจนยิ่งขึ้น อีกทั้งการสร้างสรรคภาพประกอบ (Illustration Creation)

ยังใช้เป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างภาพต้นแบบของแนวคิดหลัก (Concept) สำหรับการสื่อสาร (สกนธ์ ภู่งามดี, 2545) เช่น นิทานที่เกิดขึ้นครั้งแรกในอียิปต์ ที่แม้ตอนแรกจะเป็นเพียงการบันทึกเป็น ตัวอักษรลงบนกระดาษปาปิรัสเมื่อประมาณ 2,000-1,300 ปีก่อนคริสตกาล จากนั้นจึงเริ่มมีการเขียน ภาพประกอบเพื่อสื่อสารเนื้อหาของนิทานสู่ผู้อ่านให้เข้าใจมากขึ้นในเวลาต่อมา (เกริก ยุ้นพันธ์, 2539) นอกจากนี้ ในปัจจุบันยังพบการใช้ภาพประกอบในการสื่อสารเรื่องราวในสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ทั้งในภาค การศึกษาและภาคธุรกิจ ที่ได้รับการยอมรับและได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจจะศึกษาเรื่องเล่าและประสบการณ์ของบุคคลที่จัดการศึกษา โดยครอบครัวเพื่อนำมาจัดทำเป็นหนังสือภาพประกอบที่เล่าถึงวิถีชีวิตประสบการณ์ของผู้เรียนที่ได้รับการ จัดการศึกษาโดยครอบครัว และทดสอบผลของหนังสือในการสร้างความเข้าใจและประโยชน์ที่ ได้รับจากการอ่านหนังสือภาพประกอบที่จัดทำขึ้น เพื่อมุ่งหวังให้หนังสือภาพ (Illustrated Book) เป็นปัจจัยสำคัญของการสื่อสารในฐานะ สาร (Message) ที่สามารถสร้างการรับรู้ ความเข้าใจต่อคน ทั่วไปในมิติที่กว้างขึ้น และนำไปสู่แนวทางการแก้ปัญหาอย่างตรงจุดต่อไปในอนาคต

1.2 คำถามวิจัย

1. วิถีชีวิตและประสบการณ์ การจัดการศึกษาของครอบครัวโฮมสคูล (Home School) เป็นอย่างไร
2. หนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) สามารถสะท้อนประสบการณ์ของบุคคล ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ได้หรือไม่
3. ความพึงพอใจของบุคคลที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ที่มีต่อ หนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและประสบการณ์ของครอบครัวโฮมสคูล (Home School)
2. เพื่อสร้างหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) สะท้อนวิถีชีวิตและ ประสบการณ์ การจัดการศึกษาของครอบครัวโฮมสคูล (Home School) ได้
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของบุคคลที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและประสบการณ์ของบุคคลที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ที่ต่อเนื่องและสอดคล้องกับธรรมชาติอย่างเป็นองค์รวม (Holistic) ตั้งแต่ภูมิหลังและการตัดสินใจทำโฮมสคูล บทบาทของครอบครัวในการจัดการศึกษา ความท้าทาย และนิยามความสำเร็จตามมุมมองของครอบครัวโฮมสคูล เพื่อนำสู่ไปกระบวนการจัดทำหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงบุคคลกับสภาพแวดล้อม ความเชื่อ ค่านิยม การสร้างอัตลักษณ์ และการเผชิญอุปสรรคต่าง ๆ รวมถึงแนวทางในการจัดการชีวิตเพื่อให้ผ่านพ้นเรื่องราวเหล่านั้นของบุคคลที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) โดยดำเนินการศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งให้ความสำคัญกับประสบการณ์ที่ผ่านมาของบุคคลที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการศึกษาสอดคล้องกับการเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการศึกษาด้วยวิธีการศึกษาเรื่องเล่า (Narrative) เนื่องจากผู้วิจัยเชื่อว่า ประสบการณ์ในอดีตเป็นเหตุผลของการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) เป็นเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและรวบรวมเอกสารเกี่ยวกับการจัดศึกษาโดยครอบครัว เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับมานั้นสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ เนื่องจากใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลที่หลากหลายร่วมกับการตีความกับผู้วิจัยโดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์ (Constant Comparison) และวิธีการวิเคราะห์เพื่อสร้างเรื่องเล่า (Narrative Analysis) ทำให้เห็นถึงสภาพปัญหาและการดำเนินชีวิตควบคู่กับกระบวนการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตและวิธีการดำเนินการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1.4.1 ด้านผู้ให้ข้อมูล

เป็นครอบครัวที่จดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาด้วยตนเอง โดยประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ลูก จำนวน 5 ครอบครัว นอกจากนี้ผู้วิจัยยังให้ความสำคัญกับสมาชิกในครอบครัวคนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย เพื่อขยายขอบเขตของข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการนำมาวิเคราะห์เพื่อไปสู่คำตอบที่ชัดเจนยิ่งขึ้น รวมถึงช่วยตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงของข้อมูลและเพิ่มความน่าเชื่อถือของงานวิจัยนี้ให้มากขึ้น

1.4.2 ด้านการคัดเลือกครอบครัวโฮมสคูล

โดยผู้วิจัยคัดเลือกกรณีศึกษาแบบสุ่มตามวัตถุประสงค์ (Purposeful Random Sampling) ดังนี้

- เป็นครอบครัวที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร
- เป็นที่มีประสบการณ์จัด โฮมสคูลมากกว่า 5 ปี
- เป็นครอบครัวที่มีแนวคิดและแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับนิยามของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

การศึกษาโดยครอบครัว

- เป็นครอบครัวที่ยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัย และยินยอมให้ผู้วิจัยเข้าไปสัมภาษณ์อย่างเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นระยะเวลา 2-4 สัปดาห์ และยินยอมให้ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดไปออกแบบเป็นหนังสือภาพประกอบที่ผ่านการตีความและถ่ายทอดผ่านมุมมองของผู้วิจัย

1.4.3 ด้านประเด็นที่ต้องศึกษา

ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล กิจกรรมในชีวิตประจำวัน ทักษะที่เกี่ยวข้องกับจัดการศึกษาโดยครอบครัว เช่น ประวัติภูมิหลัง เจตคติต่อระบบการศึกษา รูปแบบวิถีชีวิต รูปแบบประสบการณ์ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ปัจจัยที่ทำให้ตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) และอุปสรรคหรือความท้าทายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School)

1.4.4 ด้านระยะเวลาในการศึกษา

ผู้วิจัยวางแผนการดำเนินงานวิจัยออกเป็น 5 ระยะ โดยใช้ระยะเวลาทั้งสิ้นประมาณ 6 เดือน ดังนี้

ระยะที่ 1 เตรียมความพร้อมก่อนลงเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการศึกษาแนวคิดและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว การออกแบบแนวทางการเก็บข้อมูล กำหนดและคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเกณฑ์ที่นำเสนอไปแล้วข้างต้น รวมถึงการติดต่อขอข้อมูลเพิ่มเติมจากเครือข่ายผู้ปกครองที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อค้นหาปัญหาการวิจัยที่ผู้วิจัยสนใจอย่างแท้จริง

ระยะที่ 2 ดำเนินการเก็บข้อมูล หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะเริ่มติดต่อผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งก็คือเครือข่ายครอบครัวที่จดทะเบียนจัดการศึกษาด้วยตนเองในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้เทคนิคอื่น ๆ ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยผู้วิจัยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในฐานะผู้ทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว เช่น ออกค่าย ตั้งร้านค้าขายผลิตภัณฑ์ เล่นกีฬา เป็นต้น นอกจากนี้ใช้การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) กับผู้ที่เกี่ยวข้องคนอื่น ๆ ร่วมด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น

ระยะที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลและตีความ ผู้วิจัยนำวิธีการวิเคราะห์เพื่อสร้างเรื่องเล่า (Narrative Analysis) มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์รูปแบบวิถีชีวิต รูปแบบประสบการณ์

ผลและปัญหาอุปสรรคของการเติบโตจากการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) โดยเปรียบเทียบ เหตุการณ์ (Constant Comparison) แล้วถ่ายทอดออกมาผ่านการออกแบบหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) สำหรับการศึกษาวิจัยหัวข้อ “เรื่องเล่าบนเส้นทางการเรียนรู้ของครอบครัว โหสมศกุล” และนำเสนอข้อมูลผ่านหนังสือภาพประกอบให้กับผู้ให้ข้อมูลและบุคคลที่สนใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อนำผลที่ได้มาพัฒนาวิธีการและรูปแบบการสื่อสารเรื่องเล่าของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวต่อไปในอนาคต

ระยะที่ 4 จัดทำเป็นหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) หลังจากที่ได้ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาเปรียบเทียบเหตุการณ์และจัดหมวดหมู่เพื่อวิเคราะห์เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งหมดออกแบบหนังสือภาพประกอบตามแนวคิดของศาสตร์แห่งเรื่องเล่า (Narratology) และภาพประกอบศึกษา (illustrator Studies) เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ของกลุ่มเป้าหมายในรูปแบบวิถีชีวิตของครอบครัว (Home School) ของกรณีศึกษาออกมาให้มีความน่าสนใจ

ระยะที่ 5 ประเมินความพึงพอใจของผู้อ่านที่มีต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) นำเสนอให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและกลุ่มเครือข่ายผู้ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวเพื่อประเมินว่าหนังสือสามารถสะท้อนประสบการณ์ของบุคคลที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ได้หรือไม่ และกลุ่มเครือข่ายผู้ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวมีความพึงพอใจของบุคคลที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ที่มีต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) อย่างไร เพื่อนำผลการประเมินมานำเสนอและพัฒนาวิธีการสื่อสารของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้แพร่หลายต่อไปในอนาคต

1.5 กลุ่มเป้าหมาย

1.5.1 กลุ่มเป้าหมายสำหรับการเก็บข้อมูล

- 1) เป็นครอบครัวที่จดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาด้วยตนเอง จำนวน 5 ครอบครัว
- 2) มีประสบการณ์จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) อย่างน้อย 5 ปี
- 3) ยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัย และยินยอมให้ผู้วิจัยเข้าไปสัมภาษณ์อย่างเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นระยะเวลา 2-4 สัปดาห์

1.5.2 กลุ่มเป้าหมายสำหรับการทดสอบหนังสือภาพประกอบ

- 1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านหนังสือภาพประกอบ
- 2) กลุ่มเครือข่ายผู้ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) หมายถึง กระบวนการจัดการศึกษาที่มีพ่อแม่เป็นผู้ดำเนินการจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาด้วยตนเอง และรับผิดชอบหลักในการจัดกระบวนการเรียนรู้เองทั้งหมด หรือเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตามสิทธิครอบครัวโดยชอบธรรมทางกฎหมายภายใต้การคุ้มครองของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเรียกได้อีกหลายชื่อ เช่น ครอบครัวโฮมสคูล หรือครอบครัวบ้านเรียน เป็นต้น

วิถีชีวิตและประสบการณ์ของครอบครัวที่จัดการศึกษาด้วยตนเอง (Home School) หมายถึง กิจกรรมหรือรูปแบบการดำเนินกิจกรรมในชีวิตประจำวันของบุคคลที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว

ปัญหาของการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) หมายถึง ผลลัพธ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ที่เป็นอุปสรรคให้แก่ครอบครัวโฮมสคูล

หนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) หมายถึง หนังสือที่มีภาพวาดลายเส้นที่ถูกออกแบบมาให้สัมพันธ์สอดคล้องกับเนื้อหาสาระและเรื่องราวที่ถูกกำหนดไว้ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ (Visual image) ที่นำไปสู่การรับรู้ต่อเรื่องราวนั้น ๆ ได้ในมิติที่กว้างขึ้น และเมื่อได้อ่านเนื้อหาแล้ว ภาพประกอบในหนังสือจะช่วยอธิบายให้เรื่องนั้นชัดเจนยิ่งขึ้น

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ครอบครัว (Home School) มีเครื่องมือที่เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจสามารถนำองค์ความรู้และประสบการณ์ไปเป็นแนวทางในกระบวนการพัฒนาและขับเคลื่อนขับเคลื่อนการศึกษาในสังคมไทยต่อไปได้ในอนาคต

2. คนที่สนใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวและคนทั่วไปเกิดความเข้าใจต่อการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) มากขึ้น

3. ผู้วิจัยได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์การสร้างเรื่องเล่า (Narrative Analysis) และการสร้างหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)

1.8 กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาเรื่องเล่าบนเส้นทางการเรียนรู้ของครอบครัวโฮมสคูล เน้นการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยทั้ง 3 ข้อ โดยผู้วิจัยต้องการศึกษาลงลึกถึงจุดเริ่มต้นของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวผ่านมุมมองและแนวคิดของผู้ปกครองจากครอบครัวกรณีศึกษาในฐานะที่เป็นผู้ถ่ายทอด

โดยศึกษาผ่านกิจวัตรประจำวัน การดำเนินกิจกรรม ที่สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงบุคคลกับสภาพแวดล้อม ความเชื่อค่านิยม การสร้างอัตลักษณ์ การเผชิญวิกฤตการณ์ต่าง ๆ แนวทางในการจัดการชีวิตเพื่อให้ผ่านพ้นเรื่องราวเหล่านั้น ตลอดจนการให้ความหมายและปัจจัยที่ทำให้ตัดสินใจจัดการศึกษาด้วยตนเอง จากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย ผลการสังเกตและการสัมภาษณ์กรณีศึกษา โดยใช้แนวทางการศึกษาแบบเรื่องเล่า (Narrative Approach) มาวิเคราะห์รูปแบบวิถีชีวิต แนวคิด รูปแบบประสบการณ์ ผลและปัญหาอุปสรรคของการเติบโตจากการเรียนโฮมสคูล (Home School) โดยการสะท้อนอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตน แนวคิดหรือมุมมองต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของครอบครัวที่จัดโฮมสคูลในฐานะผู้ถ่ายทอด สามารถนำมาเป็นกรอบในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการศึกษาหัวข้อนี้ได้ นอกจากนี้ยังครอบคลุมไปถึงกระบวนการวางแผนและปรัชญาการดำเนินชีวิตในระหว่างที่การศึกษาโดยครอบครัวให้กับผู้เรียนได้อีกด้วย โดยกระบวนการในการศึกษา “เรื่องเล่า” (Narrative) จะช่วยให้เราสามารถเรียนรู้ประสบการณ์และมุมมองความคิดผ่านการจัดระเบียบ จัดลำดับ และตีความเรื่องราวของตนเองในรูปแบบของเรื่องเล่าที่มีความหมายได้ (นภาพรณ หะวานนท์, 2555) การศึกษาเรื่องเล่าจึงเป็นวิธีการทางสังคมวิทยาอย่างหนึ่งที่มนุษย์สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ที่มีต่อโลกออกมาได้ กล่าวคือ ชีวิตของมนุษย์ล้วนประกอบไปด้วยเรื่องราวมากมาย ซึ่งมีองค์ประกอบด้วยกันอยู่ 3 ประการ ได้แก่ (กิตติพัฒน์ นนทปัทมกุล, 2552, น. 29-30) 1) มนุษย์จัดระเบียบประสบการณ์ที่เราสัมผัสต่อโลกในรูปของการเล่าเรื่อง 2) เรื่องราวที่มีการเล่าสู่กันฟังนั้น ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในอดีตและปัจจุบันของแต่ละบุคคล การให้คุณค่าของแต่ละบุคคล บุคคลที่อยู่ในเรื่องราว นั้น ผู้ที่ถูกกล่าวถึง ตลอดจนเวลาและสถานที่ที่อยู่ในเรื่องเล่า นั้น และ 3) เรื่องเล่าเป็นเรื่องราวบรรจุความหลากหลายของเสียงที่เล่า (Multivoicedness) หรือเรื่องเล่าสามารถมีความหมายที่หลากหลาย ดังนั้นการที่ครอบครัวตัดสินใจเลือกจัดการศึกษาด้วยตนเอง ย่อมมีที่มาที่ไปผ่านเรื่องราวที่สะท้อนผ่านมุมมองทางสังคมและสภาพแวดล้อม ซึ่งผลจากมุมมองผ่านเรื่องเล่าเหล่านี้ก่อให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งรวมถึง แนวคิด ความเชื่อ เจตคติ และการตัดสินใจเมื่อเผชิญอุปสรรคระหว่างทางในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งนอกจากแนวคิดทฤษฎีการศึกษาเรื่องเล่า (Narrative) ที่ผู้วิจัยนำมาเป็นกรอบในการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปสู่การค้นหาคำรู้ผ่านเรื่องเล่าแล้ว ผู้วิจัยยังนำวิธีการวิเคราะห์เพื่อสร้างเรื่องเล่า (Narrative Analysis) มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์รูปแบบวิถีชีวิต รูปแบบประสบการณ์ ผลและปัญหาอุปสรรคของการเติบโตจากการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) แบบเปรียบเทียบเหตุการณ์ (Constant Comparison) แล้วถ่ายทอดออกมาผ่านการออกแบบหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) สำหรับการศึกษาวิจัยหัวข้อ “เรื่องเล่าบนเส้นทางการเรียนรู้ของครอบครัวโฮมสคูล” และนำเสนอข้อมูลผ่านหนังสือภาพประกอบให้กับบุคคลที่สนใจการ

จัดการศึกษาแบบโฮมสคูล เพื่อนำผลที่ได้มาพัฒนาวิธีการและรูปแบบการสื่อสารเรื่องเล่าของ
ครอบครัวโฮมสคูลต่อไปในอนาคต

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาและสังเคราะห์กรอบแนวคิดจากเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการออกแบบงานวิจัย ตลอดจนการวิเคราะห์แนวคิดและรูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ดังนี้

2.1 การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School)

- 2.1.1 ที่มาของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
- 2.1.2 ความหมายของการศึกษาโดยครอบครัว
- 2.1.3 ลักษณะสำคัญของการศึกษาโดยครอบครัว
- 2.1.4 บทบาทของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว
- 2.1.5 รูปแบบการวัดและประเมินผลของการศึกษาโดยครอบครัว
- 2.1.6 ปัจจัยที่ทำให้คนตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว
- 2.1.7 อุปสรรคและความท้าทายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

2.2 การวิจัยเรื่องเล่า (Narrative Research)

- 2.2.1 ศาสตร์แห่งเรื่องเล่า (Narratology)
- 2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องเล่า (Narrative Study)
- 2.2.3 การวิเคราะห์เรื่องราว (Narrative inquiry)

2.3 ภาพประกอบศึกษา (Illustrator Studies)

- 2.3.1 นิยามและความหมายของการออกแบบภาพประกอบ
- 2.3.2 ประเภทของภาพประกอบในหนังสือ (Illustrated Book)
- 2.3.3 องค์ประกอบในการออกแบบหนังสือภาพประกอบ
- 2.3.4 อิทธิพลของหนังสือภาพประกอบ

2.1 การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School)

2.1.1 ที่มาของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

จากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ผ่านมามีแนวโน้มกลายเป็นโลกของความรู้ที่ไร้พรมแดน ทำให้การศึกษาทางเลือกถูกนำมากล่าวถึงอย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ซึ่งให้ความสำคัญต่อเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนทางการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในมาตรา 42 บุคคลย่อมมีเสรีภาพทางวิชาการ ในมาตรา 43 บุคคลย่อมมี

สิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และในมาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาของชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมสร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาวิชาชีพครูและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปวัฒนธรรมของชาติ เป็นต้น ซึ่งสาระในรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้ส่งผลนำไปสู่กระแสการตื่นตัวครั้งใหญ่ของนักคิด นักการศึกษา และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา โดยต่างเห็นพ้องต้องกันว่าถึงเวลาที่จะต้องปฏิรูปวัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนไทยทั้งชาติ โดยเฉพาะเรื่องการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเสียที เพื่อร่วมกันหาคำตอบว่าการจัดการศึกษาในทศวรรษต่อไปนี้จะไปไหนทิศทางใด ซึ่งหัวใจของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ คือ การปฏิรูปจากการยึดที่วิชาเป็นตัวยึด มาเป็นยึดที่มนุษย์หรือผู้เรียนเป็นตัวยึด (ประเวศ วะสี, 2541) โดยการปฏิรูปในครั้งนี้ นำมาสู่การประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 ในปีพ.ศ. 2545 ที่มีการกล่าวถึงการศึกษาดลอดชีวิตและการศึกษาอีกสามรูปแบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยสถานศึกษาอาจจัดการศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ และให้มีการเทียบโอนผลการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ พร้อมกันนั้นยังได้เปิดทางให้การศึกษารูปแบบหนึ่งที่เป็นการศึกษาที่จัดโดยภาคประชาชน สถาบันทางสังคมต่าง ๆ ไว้ในมาตรา 12 ซึ่งเป็นกฎหมายที่เปิดโอกาสให้การจัดการศึกษา โดยครอบครัวสามารถจัดทำได้อย่างถูกกฎหมาย โดยไม่ขัดต่อกฎหมายการศึกษาภาคบังคับที่เคยเป็นมา (ยุทธชัย เถลิ้มชัย และคณะ, 2543)

ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้สานต่อเจตนารมณ์เรื่องสิทธิเสรีภาพทางการศึกษาซึ่งการศึกษาทางเลือกได้ถูกนำมากล่าวถึงอย่างชัดเจนอีกครั้งในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ในบัญญัติมาตรา 49 โดยเฉพาะในวรรคสามได้ระบุไว้ว่า “การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพ หรือองค์กรเอกชนการศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2550)

โดยคำว่า การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง ยังไม่เคยมีอยู่ในกฎหมายการศึกษาของชาติฉบับใด ๆ มาก่อน จนเกิดการเคลื่อนไหวปฏิรูปการศึกษาต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นนิมิตหมายอันดีที่การศึกษาทางเลือกจะเป็นตัวเลือกหรือเป็นการร่วมจัดการศึกษาที่มีบทบาทและมีผลกระทบอย่างยิ่งต่อภาพรวมของการจัดการศึกษาในทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (รัชนิ ธงไชย, 2553) ซึ่งมี

ความยืดหยุ่นกว่า และสามารถจัดได้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน สอดคล้องต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันไปตามแต่ละชุมชน จึงเป็นประตูลำดับที่ผลักดันให้เกิดการจัดการศึกษาในครอบครัวเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วในประเทศไทย (ประเวศ วะสี, 2557) และนอกจากนี้พระราชบัญญัติ ฯ ยังได้กล่าวถึงสิทธิที่พ่อแม่จะได้รับจากรัฐด้วย ดังนี้

1. การสนับสนุนให้ผู้ปกครองมีความรู้ความสามารถในการเลี้ยงดู และการให้การศึกษาแก่บุตร หรือผู้ที่อยู่ในความดูแล
2. เงินอุดหนุนสำหรับการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ถึงมัธยมศึกษาตอนปลายของบุตรที่อยู่ในความดูแลที่ครอบครัวจัดให้
3. การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายในการศึกษา

ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงที่ด้วยกฎหมายดังกล่าว ส่งผลให้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้รับความสนใจยิ่งขึ้น จนเป็นจุดเริ่มต้นของการแพร่กระจายนวัตกรรมการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทยจนถึงปัจจุบัน

2.1.2 ความหมายของการศึกษาโดยครอบครัว

ในเรื่องของความหมายของการศึกษาโดยครอบครัว มีผู้ให้คำนิยามไว้ในหลายมิติ และหลายลักษณะ ด้วยกัน ซึ่งโดยภาพรวมแล้วมีความคล้ายคลึงกันในแก่นของแนวคิด แต่อาจจะมี ความแตกต่างกันในบริบทของรายละเอียดปลีกย่อย โดยสำนักเลขาธิการสภาการศึกษา (2549) ได้ แปลความหมายของการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) เอาไว้ว่าเป็นการศึกษาเชิงอุดมคติ เพื่อแสดงถึงคุณลักษณะของรูปแบบการศึกษาที่ไม่ใช่การศึกษาแบบเดิม เป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ไม่เป็นลักษณะสถาบัน (Non-institutional) และยึดหลักชุมชนเป็นหลัก (Community-based) เป็นอิสระจากการจัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียน (Free School) และเป็นการจัดการศึกษาแบบก้าวหน้า (Progressive) ซึ่งสอดคล้องกับนิยามที่หน่วยศึกษานิเทศก์ให้เอาไว้เช่นกันว่า

“การศึกษาโดยครอบครัว หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนที่ไม่ประสงค์จะเรียนในระบบการศึกษาตามปกติ ซึ่งมีเหตุผลมาจากพื้นฐานของบุคคลตามปรัชญาความเชื่อทางการศึกษาและการเรียนรู้ หรือตามปรัชญาความเชื่อทางการเมือง ปรัชญาความเชื่อทางศาสนาและความศรัทธา หรือเป็นการสนองความต้องการส่วนบุคคลเป็นการเฉพาะ มิใช่การจัดการศึกษาที่จัดให้กับบุคคลทั่วไป หรือแม้กระทั่งการตอบสนองของบุคคลที่จะ ปฏิเสธระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนในการศึกษาระบบปกติ” (สำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551)

ซึ่งจากนิยามข้างต้นจะชี้ให้เห็นความแตกต่างของกลไก รูปแบบวิธีการ และ ปรัชญาความเชื่อที่ครอบครัวนำมาใช้จัดการศึกษากับรูปแบบและวิธีการในการจัดการศึกษาของ โรงเรียน แต่ในขณะเดียวกันจากการศึกษาเอกสารรายงานการติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัด

การศึกษาโดยครอบครัว (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) พบว่านิยามความหมายที่ครอบครัวให้ไว้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้นไม่ได้ต่างจากรูปแบบการศึกษาในกระแสหลักอื่น ๆ โดยมีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในที่หลากหลาย และสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน โดยเน้นพัฒนาผู้เรียนให้เจริญเติบโตตามศักยภาพในธรรมชาติของตนเองด้วยความสุข และให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ที่มาจากตัวผู้เรียนมากกว่าเนื้อหาสาระของการเรียนรู้ (สมจิตร ยิงยงดำรงฤทธิ์, 2551) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่ให้ความหมายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเอาไว้ว่าเป็นการศึกษาที่สามารถเกิดขึ้นได้กับคนทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชน และทุกระดับการศึกษา ในทุกเวลา ทุกโอกาส เพื่อให้บุคคลดังกล่าว มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ค่านิยมที่ดีในการพัฒนาตัวเองและเพิ่มคุณภาพชีวิต (อุ้นตา นพคุณ, 2523)

ดังนั้นจากนิยามความหมายของการศึกษาโดยครอบครัวที่ยกมาข้างต้น ทั้งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและจากกลุ่มครอบครัวที่ดำเนินการจัดการศึกษาด้วยตนเอง สะท้อนให้เห็นความแตกต่างต่างของมุมมองและการตีความของคำว่าการศึกษาโดยครอบครัวเป็นอย่างมาก ทั้งในแง่ของปรัชญาการเรียนรู้ ไปจนถึงรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียน ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การศึกษาโดยครอบครัว หมายถึง รูปแบบการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นและเป็นอิสระจากการจัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียน (Free School) เป็นการจัดการศึกษาที่มีขอบเขตกว้างขวาง มีรูปแบบหลากหลาย ทั้งเนื้อหาและรูปแบบวิธีการ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ความถนัด และความต้องการที่แตกต่างกันของมนุษย์แต่ละคน

ความหมายของการศึกษาโดยครอบครัวในกฎหมายการศึกษาของชาติ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 4 กำหนดเอาไว้ว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง การศึกษาอันเกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ นอก ระบบ และตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งการศึกษาโดยครอบครัวถือเป็นรูปแบบการศึกษาที่อยู่ร่วมในเส้นทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคลด้วยเช่นกัน โดยครอบคลุมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นที่บ้าน สถานศึกษา ที่ทำงาน แหล่งเรียนรู้ ชุมชน สื่อมวลชน ตลอดจนสถานการณ์และกิจกรรมในทุกรูปแบบที่แวดล้อมอยู่ในชีวิต

นอกจากนี้การศึกษาโดยครอบครัวยังครอบคลุมการศึกษาทั้งในระบบ นอก ระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยด้วย โดยเกี่ยวข้องในลักษณะที่เป็นนวัตกรรมของการศึกษาเรียนรู้ที่มีความแตกต่างไปจากหลักเกณฑ์หรือแบบแผนเดิมทั่วไป ยกตัวอย่างเช่น การสร้างสรรค์วิธีการเรียนรู้ที่สอดคล้องเหมาะสมกับธรรมชาติในการเรียนรู้ของมนุษย์อย่างแท้จริง ตามแนวปรัชญาใหม่ ๆ อย่าง

ซัมเมอร์ฮิล มอนเตสเซอร์รี วอลดอร์ฟ วิถีพุทธ พหุปัญญา Brain-based Learning ฯลฯ การสร้างสรรค์สาระหลักสูตรท้องถิ่นจากการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้รู้จักรัก และช่วยกันดูแลชุมชน การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ใหม่ให้สามารถตอบสนองและพัฒนาตามศักยภาพของผู้เรียน อย่างแผนการเรียนรู้รายบุคคล เพื่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กออกกลางคัน เด็กไร้สัญชาติ เป็นต้น แต่รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการจัดการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษาของการศึกษาโดยครอบครัวจะมีเนื้อหาและหลักสูตรที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม ซึ่งจะต่างจากการศึกษานอกระบบของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตรงที่ไม่เน้นเฉพาะการศึกษาผู้ใหญ่ หรือผู้ที่พลาดจากการศึกษาในระบบ โดยจะรวมกลุ่มเป้าหมายทุกวัย ตั้งแต่เด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงวัย รวมทั้งเด็กในวัยเรียนที่ไม่ต้องการเรียนโรงเรียนปกติเข้ามาด้วย อีกทั้งยังมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือ แหล่งความรู้ อื่น ๆ ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันไปตามเจตนารมณ์ หรือความตั้งใจของผู้เรียนเอง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ทั้งโดยบุคคลและจากกลุ่มเรียนรู้ ร่วมกันอย่างเท่าเทียม

ความหมายของการศึกษาโดยครอบครัวตามสถานภาพทางกฎหมาย

1) สถานศึกษา หมายถึง การดำเนินงานจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายในวัยเรียน โดยส่วนใหญ่เป็นการจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความต่อเนื่องและมีแบบแผนในการจัดการศึกษาต้องการให้มีวุฒิการศึกษารับรองผลสำเร็จของการศึกษาที่มีศักดิ์และสิทธิเท่าเทียมกับการศึกษาในโรงเรียน สถานศึกษาสำหรับครอบครัวในสังคมไทยปัจจุบันอาจแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1.1) โรงเรียนทางเลือก หมายถึง สถานศึกษาที่มีสถานภาพเป็นโรงเรียนตามที่มีกฎหมายรองรับแต่ละประเภท ทั้งที่เป็นโรงเรียนของรัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และที่องค์กรชุมชน/องค์กรเอกชนจัดตั้งขึ้น โดยจดทะเบียนเป็นโรงเรียนเอกชน สิ่งที่ต้องบอกถึงความเป็นโรงเรียนทางเลือกพิจารณาจากการที่โรงเรียนเหล่านี้แม้จำเป็นต้องจัดการศึกษาภายใต้หลักสูตรและการกำกับควบคุมเข้มงวดของรัฐ แต่ก็พยายามจัดการศึกษาอย่างมีปรัชญาหรืออุดมการณ์โดยเฉพาะของตน โดยมีการจัดสาระและกระบวนการเรียนรู้ ในลักษณะนวัตกรรมที่แตกต่างจากหลักเกณฑ์หรือแบบแผนในโรงเรียนในระบบกระแสหลักทั่วไป ยกตัวอย่างเช่น

- โรงเรียนของรัฐ ได้แก่ โรงเรียนบ้านท่าสะทอน อ.ชะอวด นครศรีธรรมราช โรงเรียนขนาดเล็กที่ถูกยุบไปแล้วสองปี แต่ชาวบ้านรวมตัวกันต่อสู้ เรียกร้อง จนได้โรงเรียนคืนมา โดยมีการ ดำเนินงานใหม่ในลักษณะที่เป็นโรงเรียนชุมชน มีหลักสูตรและการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอย่างชัดเจน ภายใต้การอุปถัมภ์ค้ำจุนของชุมชน

- โรงเรียนบ้านน้ำรินพิทยาคม อ.วังทอง พิษณุโลก จัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้เป็นพิเศษ เปลี่ยนมาเรียนสัปดาห์ละ 2 วัน เรียนกับคณะครูในชุมชนบูรณาการกับอาชีพในท้องถิ่น เพื่อแก้ปัญหาชักจูงเด็กออกกลางคันให้กลับเข้ามาเรียนใหม่ จนสามารถประสบความสำเร็จได้ตามศักยภาพของตน

- โรงเรียนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ โรงเรียนเทศบาลคุ้มหนองคู เทศบาลนครขอนแก่น นำเอาปรัชญาและกระบวนการเรียนรู้แบบมอนเตสเซอร์รี่มาใช้ในการจัดการศึกษาปฐมวัย จัดหลักสูตรและโครงการ/กิจกรรมอย่างจริงจังในเรื่องพลังงานทางเลือก และการจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียนและท้องถิ่น

- โรงเรียนของเอกชน ได้แก่ โรงเรียนปัญญาไทย ใช้ปรัชญาและจัดกระบวนการเรียนรู้แบบวอลดอร์ฟ โรงเรียนอมตยกุล ใช้ปรัชญาและจัดกระบวนการเรียนรู้แบบนีโอฮิวแมนนิส เป็นต้น

- โรงเรียนขององค์กรชุมชน/องค์กรเอกชน ได้แก่ โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ใช้แนวคิดซัมเมอร์ฮิล โรงเรียนบ้านอุ่มรักใช้แนวคิดนีโอฮิวแมนนิส โรงเรียนสัมมาสิกขาของกลุ่มโอศก ใช้หลักวิถีพุทธ เป็นต้น ในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนที่ตอบสนองต่อผู้เรียนที่มีความหลากหลาย มีความต้องการพิเศษผู้อยู่ในภาวะยากลำบาก ด้อยโอกาส ไร้สัญชาติ ฯลฯ

1.2) ศูนย์การเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน หมายถึง สถานศึกษาที่มีสถานภาพเป็นศูนย์การเรียนรู้ ตามมาตรา 18 (3) ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ให้บุคคล ครอบครัวยุทธ ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบและสถาบันสังคมอื่น ๆ มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบางส่วน สามารถจดทะเบียนเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามกฎหมาย ฎกระทรวงรองรับแล้ว ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ของครอบครัวหรือโฮมสคูล ศูนย์การเรียนรู้ของสถานประกอบการ และศูนย์การเรียนรู้ของสถาบันศาสนา แต่ส่วนใหญ่ที่ ดำเนินงานโดยองค์กรชุมชน/องค์กรเอกชน ยังไม่มีสถานภาพทางกฎหมายที่สมบูรณ์เพราะยังไม่มีกระทรวงมารองรับ โดยหลายแห่งที่จะใช้ชื่อโรงเรียนหรือศูนย์การเรียนนำหน้าไปก่อน เพื่อบอกจุดมุ่งหมายของความต้องการ เป็นสถานศึกษา ยกตัวอย่าง เช่น โรงเรียนห้องเรียนต้นรักเพื่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษ กรุงเทพมหานคร โรงเรียนเด็กม่อนแสงดาว จังหวัดเชียงราย โรงเรียนภูมิปัญญาไทยบ้าน จังหวัดอุบลราชธานี ศูนย์การเรียนรู้เมลิ็ด ดาวกล่อมฝืน จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

1.3) ศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต ยังมีการศึกษาทางเลือกภาคประชาชนอยู่อีกมาก ที่ต้องการเป็นสถานศึกษาทางเลือก แต่จะไม่จำกัดเฉพาะจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับเด็กวัยเรียนเท่านั้น เป้าหมายที่สำคัญคือต้องการจัดการศึกษาได้กับทุกกลุ่มทุกวัย ในลักษณะที่เป็นสถานศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งเรียนรู้ในเชิงปฏิบัติที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาชีวิตและชุมชนได้จริง หรือมุ่งฟื้นคืนภูมิปัญญาและวิถีชีวิตที่ดีงาม ปัจจุบันมีปัญหายังไม่มีสถานภาพทางกฎหมายที่

ชัดเจนรองรับเช่นกัน ยกตัวอย่าง โสภณสืบสานภูมิปัญญาล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน จังหวัดเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยชาวบ้าน จังหวัดบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยศิลปบัณฑิตบ้านศรีวิชัย จังหวัดนครศรีธรรมราช เสมสิกขาลัย กรุงเทพมหานคร โรงเรียนชวนา จังหวัดน่าน-สุพรรณบุรี พะเยา กลุ่มลิเกพื้นบ้าน จังหวัดอ่างทอง เป็นต้น ซึ่งไม่เข้าข่ายทั้งโรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ หากยึดตามนิยามตาม มาตรา 18 (2) และ 18 (3) ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จะต้องพิจารณาว่าควรแก้ไขหรือเพิ่มเติมในทางกฎหมายอย่างไร เพื่อที่จะรับรองให้มีความคุ้มครองและส่งเสริมต่อการจัดการศึกษาทางเลือกของประชาชนในกลุ่มนี้

2) แหล่งการเรียนรู้ทางเลือก หมายถึง การดำเนินงานที่มีจุดมุ่งหมายให้ความรู้ ส่งเสริม สนับสนุน เพื่อการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต มากกว่าจะเป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้วุฒิการศึกษา โดยที่ไม่ได้จัดตั้งและดำเนินงานโดยหน่วยงานรัฐ แต่เกิดขึ้นและดูแลโดยบุคคล ชุมชน องค์กรและสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ยกตัวอย่าง เช่น หอดูดาวเกิดแก้ว จังหวัดกาญจนบุรี พิพิธภัณฑ์บ้านจำทวี บุรณเขต จังหวัดพิษณุโลก โรงเรียนวัฒนธรรม พ่อครูพัน จังหวัดเชียงใหม่ สถาบันหริภุญไชย จังหวัดลำพูน ห้องสมุดเด็ก สมาคมไทสร้างสรรค์ จังหวัดขอนแก่น ศูนย์เทคโนโลยีเพื่อสังคม มูลนิธิข้าวขวัญ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น ปัญหาของกลุ่มนี้ก็คือ แม้จะสร้างประโยชน์ ช่วยเติมเต็มให้แก่ผู้เรียนของการศึกษาในระบบและผู้สนใจเป็นอย่างมาก ในฐานะครุภูมิปัญญาช่วยสอนบ้าง บุคลากรและทรัพยากรสนับสนุนการจัดการศึกษาบ้าง แหล่งอบรมเรียนรู้ดูงานบ้าง แต่กลับไม่ได้รับการดูแล สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องที่รับผิดชอบเท่าที่ควร

2.1.3 ลักษณะสำคัญของการศึกษาโดยครอบครัว

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้เปิดโอกาสให้ประเทศไทยมีการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ซึ่งกำหนดบทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองเอาไว้ข้อหนึ่งมีใจความว่าพ่อแม่ผู้ปกครองจัดการศึกษาให้ลูกเองได้ที่บ้าน (Home school) มี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 สอนเองทุกวิชา และรูปแบบที่ 2 สอนเองบางวิชา (รุ่ง แก้วแดง, 2542) แต่เท่าที่ผ่านมาและที่เป็นอยู่ในปัจจุบันพบว่าลักษณะของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้น มีรูปแบบที่หลากหลายและยืดหยุ่นมากกว่านั้นมาก แต่ก็มีลักษณะสำคัญของการศึกษาโดยครอบครัวร่วมกันดังนี้ (พิมพ์มณี แก้วมหวงค์, 2558)

1. เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในลักษณะผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้สามารถเรียนรู้ได้ตามความต้องการ และความสนใจที่หลากหลาย ที่ทำให้แต่ละคนที่มีความแตกต่างกันโดยธรรมชาติสามารถประสบความสำเร็จได้ตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพของตน
2. เป็นการศึกษาที่มีหลากหลายรูปแบบ จะเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน และกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเนื้อหาสาระที่เรียนรู้

3. เป็นการศึกษาที่รวมรูปแบบการศึกษาทุกรูปแบบเข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเป็นลักษณะร่วมที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต

4. การศึกษาโดยครอบครัวมีหลักการสำคัญร่วมกัน คือ การมีวิธีการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และเสริมสร้างทักษะจากการปฏิบัติจริงผ่านกระบวนการที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ทรัพยากรที่มีอยู่ และวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งการศึกษาทางเลือกจะเป็นการศึกษาของชุมชนอย่างแท้จริง

5. กลุ่มเป้าหมายคือ ประชาชนทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพในการได้รับการศึกษา

6. ไม่มีโครงสร้างของระบบที่แน่นอนตายตัว สามารถยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม เช่น สถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้การศึกษาทางเลือก อาจเป็นได้ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ในทุกระดับการศึกษา และมีความเป็นอิสระในการดำเนินการจัดการศึกษา

นอกจากนี้ ยังมีการประมาณการจากรายงานวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home school) ประสบการณ์ของนานาชาติ” (อมรวิรัช นาครทรรพ, 2542) โดยมีการประมาณการว่ามีแนวโน้มที่เด็กที่เรียนอยู่บ้านทั่วโลกจะเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 2-3 ล้านคน ทั้งนี้ในประเทศไทยเองก็เช่นกันเพราะตั้งแต่มีการปรับเงื่อนไขทางกฎหมายซึ่งมีการใช้ประโยชน์ทั้งกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายการศึกษาเข้ามารองรับนอกเหนือไปจากการรองรับสิทธิของพ่อแม่ แต่ยังคงครอบคลุมไปถึงสถานภาพและแนวทางการจดทะเบียน คุณสมบัติของผู้จัดการศึกษา เนื้อหาของหลักสูตรที่ใช้สอน การติดตามตรวจสอบและนิเทศการสอนในแต่ละครอบครัว การวัดประเมินผลการเรียนรู้ในแต่ละปี ตลอดจนการเทียบโอนผลการศึกษาไปสู่โรงเรียนในระบบปกติ ทำให้แนวทางในการจัดทำหลักสูตรของแต่ละครอบครัวจึงมีลักษณะที่ยืดหยุ่นและเลื่อนไหลไปตามธรรมชาติของวิถีชีวิตในครอบครัว ใช้ชีวิตประจำวันเป็นฐานในการเรียนรู้ โดยลักษณะของการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขหรือตารางเวลาที่ตายตัวเหมือนในโรงเรียน แต่เป็นการจัดตารางเรียนที่ยืดหยุ่นและเน้นให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ อย่างหลากหลายและเรียนรู้จากชีวิตจริง (Wheatley, 1999)

2.1.4 บทบาทของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว

ครอบครัวถือเป็นหน่วยทางสังคมที่สนิทสนมกับเด็กมากที่สุด มีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กและสมาชิกในครอบครัวมีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาของเด็ก (อภิญญา เวชยชัย, 2544) บ้านจึงเปรียบเหมือนกับโรงเรียนตามธรรมชาติของผู้เรียน พ่อแม่จึงมีบทบาทที่จะเตรียมสภาพแวดล้อมที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ตามธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ พ่อแม่จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ที่ผู้เรียนจะปรับพฤติกรรมตามพ่อแม่และผู้ที่อยู่ใกล้ชิดก่อนที่จะเริ่มปรับพฤติกรรมตามเพื่อนและสมาชิกคนอื่น ๆ ใน

สังคม ดังนั้นพ่อแม่และสมาชิกในครอบครัวจึงมีบทบาทสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้
 สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว ไม่ว่าจะเป็น ด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจ ทักษะ ค่านิยม ทักษะ และ
 ความชำนาญ โดยการเรียนรู้นั้นไม่ได้ถูกแบ่งแยกตามรายวิชาแต่จะมีความเป็นเอกภาพที่ผู้เรียนต้อง
 ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตของตนไปตามสภาพแวดล้อมที่ตนอยู่อาศัย และการจัด
 สิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ โดยสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนสามารถแบ่ง
 ออกเป็น 2 ประเภท คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่หมายถึงสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สามารถสัมผัส
 ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 และสิ่งแวดล้อมทางจิตภาพ เป็นสภาวะทางจิตใจหรือมโนธรรม
 มองไม่เห็น สัมผัสไม่ได้ แต่รู้สึกได้ เช่น ความรัก ความอบอุ่นทางใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทั้งผู้เรียนและ
 ผู้ปกครองจะต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทั้งสองประเภท ซึ่งทัศนคติและค่านิยม
 พ่อแม่และผู้ใกล้ชิดมีอิทธิพลต่อผู้เรียนสูงมาก (วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, 2545) โดยสำนักพัฒนา
 นวัตกรรมจัดการศึกษา (2555) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวว่าต้องเป็น
 แบบอย่างและสร้างสรรค์การเรียนรู้ บทบาทหลักผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวคือการเป็นแบบอย่าง
 ให้กับลูก และบทบาทในการสร้างสรรค์วิธีการเรียนรู้ โดยมีบทบาทที่ถูกกำหนดตามกฎระเบียบทาง
 ราชการ ซึ่งเมื่อพิจารณาตามข้อกำหนดในกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดย
 ครอบครัว พ.ศ. 2547 และตามเอกสารประกอบ 2 ฉบับ ได้แก่ แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษา
 ทางเลือกที่จัดโดยครอบครัว (พ.ศ. 2548) และคู่มือการดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
 สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (พ.ศ. 2549) ซึ่งเป็นเอกสารทางการของสำนักงานคณะกรรมการ
 ศึกษาขั้นพื้นฐานที่ใช้กำกับในเรื่องนี้ สามารถสรุปบทบาทของผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวไว้ดังนี้

1. เป็นผู้ยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษา แจ้งความประสงค์ที่จะจัดการศึกษา
 พร้อมแสดงรายละเอียดประกอบคำขออนุญาต อาทิ แผนการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ยื่นต่อ
 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนาอยู่ ในเอกสารคู่มือการดำเนินการจัดการศึกษา
 โดยครอบครัวมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมให้ครอบครัวมีการวิเคราะห์ตนเองเกี่ยวกับเหตุผลที่ครอบครัวต้อง
 จัดการศึกษาเองแผนการส่งบุตรเข้าโรงเรียน ประเมินแนวคิดในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวความ
 คาดหวังที่มีต่อผู้เรียนและความพร้อมของครอบครัวด้วย

2. ดำเนินการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวใน
 เอกสารคู่มือการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมให้ครอบครัวระบุนความ
 ประสงค์ที่จะจัดการศึกษาในรูปแบบใด เช่น จัดแบบมีข้อตกลงร่วมกับโรงเรียน จัดแบบครอบครัว
 เดี่ยว จัดแบบรวมกลุ่มครอบครัวที่มีแนวคิดคล้าย ๆ กัน จัดแบบศูนย์การเรียนรู้ เป็นต้น

3. ดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามหลักเกณฑ์และ
 วิธีการวัดผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยประเมินจากพัฒนาการ พฤติกรรม ผลงานจากการ
 ปฏิบัติกิจกรรมด้วยวิธีการที่หลากหลาย เน้นการประเมินไปพร้อมกับการปฏิบัติกิจกรรม มีการ

ปรับปรุงแก้ไขไปพร้อมกับการจัดกิจกรรม มีการปรับกิจกรรม เนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนรู้ไปตามพัฒนาการผู้เรียน

4. จัดทำรายงานการจัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน เอกสาร/หลักฐาน ที่แสดงร่องรอยพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนและสภาพปัญหาที่ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำหนด อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

5. ปรับปรุงผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เสนอแนะความสำเร็จของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว นอกจากการปฏิบัติตามกฎระเบียบของทาง ราชการข้างต้นแล้ว ที่เป็นหัวใจสำคัญน่าจะอยู่ตรงคุณลักษณะของพ่อแม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของ การเป็นแบบอย่างเป็นผู้นำให้แก่ลูกได้ และความมุ่งมั่นที่จะสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา ให้เกิดพัฒนาการในตัวลูกอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติของตัวเด็ก บทบาทในการเป็นแบบอย่างให้กับ ลูก ปัจจัยสำคัญที่สุดคือ ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว การเป็นครอบครัวที่มีความปรองดองใช้เหตุผล ต่อกันและให้ความสำคัญกับเรื่องหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกครอบครัวจนเป็นนิสัย การที่พ่อแม่เป็นผู้ที่มีทัศนคติต่อชีวิตอย่างถูกต้องความเป็นผู้นำหรืออาณัติ

นอกจากนี้ Gary (1992) ยังได้ให้แนวทางในการเรียนรู้และวางบทบาทของพ่อแม่ที่ จัดการศึกษาโดยครอบครัวไว้ว่า “การเรียนรู้ในแบบที่ผู้เรียนเป็นผู้กำกับวิถีทางในการเรียนรู้ของ ตนเอง (Self-directed Learning) คือการที่ผู้เรียนชี้นำการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผู้สอนจะแสดง บทบาทเป็นตนเองเป็นผู้อำนวยความสะดวกมากกว่าการทำการสอนเพียงอย่างเดียว” และในแนวคิด ดังกล่าวนี้น ผู้เรียนจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการวางแผน การนำการเรียนรู้ และการประเมินผลการ เรียนรู้ด้วยตนเอง ส่วนผู้สอนก็ช่วยสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้รวมทั้งสร้าง แรงจูงใจจากการที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ท้าทาย และจำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ มาเพิ่มเติม เพื่อมุ่งไปสู่ภาระงานตามบทบาทหน้าที่ของตนในสังคม โดยจะมุ่งนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ในปัจจุบัน และจะเป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ โดยบุคคลจะมีโน้ตทัศน์การรับรู้ความสามารถ ของตนเองได้ ประสบการณ์ที่บุคคลสะสมไว้นั้นสามารถใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้อันทรงคุณค่าได้

2.1.5 รูปแบบการวัดและประเมินผลของการศึกษาโดยครอบครัว

อมรวิรัช นาคทรพ (2543) ได้กล่าวถึงลักษณะเฉพาะของการศึกษาโดย ครอบครัวเอาไว้โดยอ้างถึงงานของ Holinga, K.R. ในปี 1999 ว่าการศึกษาโดยครอบครัวมีจุดเน้นที่ การสร้าง “นักเรียนรู้” ให้ผู้เรียนค้นคว้า หาความรู้และ “แก้ปัญหาด้วยตัวเอง” ผ่านสถานการณ์ที่ หลากหลาย โดยให้ความสำคัญกับการใช้ “ชีวิตจริง” เป็นหนึ่งในทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีคุณค่าไม่ต่าง กับหนังสือ ตำรา คอมพิวเตอร์ และสื่อการเรียนรู้อื่น ๆ เน้นการ “สอนตนเอง” และบ่มเพาะให้เกิด แรงจูงใจจากภายใน “ชนะตัวเอง” มากกว่า “กลัวแพ้คนอื่น” ในขณะเดียวกัน ศีลวัต สุขิลาวัฒน์ (2556) ก็ได้ให้ความเห็นเจาะลึกในมุมมองเชิงการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ว่า รูปแบบการ

เรียนรู้แบบ Self-directed Learning ตามทฤษฎี Constructivism & Heuristic ที่ให้ผู้เรียนต้องค้นคว้าสร้างความรู้จากฐานความรู้เดิมที่มีอยู่ที่เป็นจุดเด่นของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวส่งผลต่อโครงสร้างและคาบเวลาเรียนที่แตกต่างจากแผนแบบการศึกษาในระบบ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ, 2554) เนื่องจากการศึกษาโดยครอบครัวสร้างการเรียนรู้ผ่านสถานการณ์ในชีวิตจริง จึงใช้เวลาของชีวิตเป็นตัวกำหนดการเรียนรู้ มากกว่ากำหนดการเรียนรู้ผ่านตารางเรียน ใช้โครงงานปลายเปิด ต่อเนื่องตามแรงขับภายในของผู้เรียน อาจมีหลักในการเรียนรู้ต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปี จึงเป็นแผนการศึกษารายบุคคลที่ปรับตลอดเวลา แผนการศึกษารายบุคคลที่ปรับอยู่ต่อเนื่องตลอดเวลา จึงไม่มีการจัดระดับชั้น ไม่มีภาคเรียนตามแบบแผน ระบบการวัดประเมินผลของผู้เรียนที่มาจากการศึกษาโดยครอบครัวจึงแตกต่างทั้งในแง่เป้าหมายการเรียนรู้ เงื่อนไขเวลา และวิธีการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จึงเป็นอุปสรรคที่เกิดขึ้นและยังไม่มีแนวทางการแก้ไขว่าจะมีการประเมินผลรูปแบบใดที่ทำให้พวกเขาสามารถแสดงศักยภาพและสะท้อนตัวตนของตัวเองผ่านการวัดประเมินและจบการศึกษาในระดับต่าง ๆ ได้

โดย อมรวิรัช นาคทรพร (2543) ได้รวบรวมเทคนิคและวิธีการที่ใช้ในการวัดประเมินผลกับผู้เรียนที่มาจากการศึกษาโดยครอบครัวซึ่งได้กล่าวถึงการวัดประเมินผลเอาไว้ 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การสอบอัตนัย โดยเชื่อว่าการสอบโดยการให้เด็กเขียนอธิบายสิ่งต่าง ๆ นั้น นอกเหนือจากการวัดความรู้เหมือนแบบทดสอบปรนัยทั่ว ๆ ไปแล้ว ยังเป็นการวัดถึงระดับการใช้ภาษา ตลอดจนระบบการคิดและวิธีการสื่อสารของเด็กได้อีกด้วย

2. การประเมินผลในรูปโครงงาน ได้แก่ การให้เด็กแสดงออกถึงการเรียนรู้เนื้อหา โดยการนำเสนอโครงงานสิ่งประดิษฐ์ รายงาน หรือการสาธิตกระบวนการบางอย่างจากสิ่งที่เด็กได้ไปเห็นหรือเรียนรู้มาโดยตรง ซึ่งหัวใจของเทคนิคนี้คือการให้เด็กมีประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งจากเนื้อหาทฤษฎีและจากประสบการณ์ตรงที่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกถึงการกลั่นกรอง ประยุกต์ความรู้ที่นำมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม

3. การเขียนอนุทินประเมินผล (Narrative Report) เป็นอีกเทคนิคหนึ่งที่นักวิชาการหลายคนพยายามส่งเสริมให้พ่อแม่ใช้มากขึ้น โดยเชื่อว่าการบันทึกความทรงจำเกี่ยวกับการเรียนรู้ของลูกรายวันหรือรายสัปดาห์จะทำให้ได้ภาพที่ละเอียดลุ่มลึกเกี่ยวกับการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กคนนั้น ทั้งนี้การเขียนประเภทนี้อาจทำได้ตั้งแต่การเขียนรายงานง่าย ๆ เชิงบรรยาย (Descriptive) ไปจนถึงการบันทึกเชิงประเมินผล (Evaluation) ซึ่งเจาะจงกับหัวข้อการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะได้

4. แฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) เป็นการบันทึกหลักฐานการสอนและการเรียนรู้ไว้ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ทุกแง่มุมให้มากที่สุด

แต่ถึงแม้ว่าจะมีการเปิดกว้างให้กับการวัดและประเมินผลดังเช่นที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้และเมื่อประกอบกับแนวคิดเรื่องการวัดและประเมินผลที่ถูกพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตซึ่งเริ่มมาจากการใช้แบบทดสอบ (Standardized Test) เพื่อตัดสินผล (Summative Assessment) หรือวัดผลคุณภาพเทียบเคียงมาตรฐาน (Evaluation) มาจนถึงในปัจจุบันที่มีการพูดถึงเรื่องการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ที่หมายถึงการประเมินที่เปิดโอกาสให้นักเรียนปฏิบัติงานหรือใช้องค์ความรู้เพื่อแก้ปัญหาภายใต้สภาพแวดล้อมหรือสภาพที่เกิดขึ้นจริงหรือใกล้เคียงความจริงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (กฤษมันต์ วัฒนาณรงค์, 2554) และการประเมินเพื่อการพัฒนา (Formative Assessment) ที่หมายถึงการประเมินที่แฝงตัวเป็นเนื้อเดียวกับการเรียนรู้ที่ผู้ประเมินเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ปฏิบัติการโดยแนบเนียนไม่ให้ผู้เรียนรู้ตัว ใช้ผลการประเมินเพื่อออกแบบการเรียนรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง เพื่อเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนแต่ละคนบรรลุผลลัพธ์สูงสุดตามที่ตั้งใจ (วิจารณ์ พาณิชย์, 2559) ซึ่งจะเห็นได้จากคำอธิบายการวัดและประเมินทั้งสองแบบจะเน้นคำว่า “เปิดโอกาสให้ใกล้เคียงความจริงมากที่สุด” หรือ “แฝงเป็นเนื้อเดียวกับการเรียนรู้” ทำให้เห็นว่าการประเมินผลตามสภาพจริงและการประเมินผลที่เพื่อการพัฒนาไม่ได้เป็นเรื่องที่ใหม่แต่กลับเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้และการมีปฏิสัมพันธ์ตามธรรมชาติของมนุษย์อยู่แล้ว และนอกจากการวัดและประเมินผลในรูปแบบต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นแล้วยังมีการวัดและประเมินผลรูปแบบอื่น ๆ ที่น่าสนใจอีกมากมาย ยกตัวอย่างเช่น แนวคิดว่าด้วย Empowerment Evaluation (Fetterman, 2005) ที่ให้ความสำคัญกับการประเมินเพื่อเสริมพลัง โดยให้ความหมายแนวคิดดังกล่าวว่าเป็นกระบวนการที่สนับสนุนเครื่องมือและวิธีการให้ผู้คนสามารถติดตามและวัดประเมินผลขีดความสามารถของตัวเองได้ โดยการใช้ เทคนิคและการวินิจฉัยผลของการประเมินเพื่อส่งเสริมกระบวนการปรับปรุงและตัดสินใจด้วยตัวเอง และแนวคิด Assessment for becoming (J. Bain, 2010) ที่กล่าวถึงการรับฟังเสียงสะท้อนของผู้เรียนในฐานะส่วนหนึ่งของการเสริมพลังการมีส่วนร่วม ค้นพบว่าการพูดคุยผ่านวงสนทนาที่ปลอดภัย การสะท้อนผลที่จริงแท้ทำให้เกิดการประเมินเพื่อการเป็น Transformative Dialogic Learning Space ร่วมกัน โดยทั้งสองแนวคิดแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่การพาตัวเองเข้าสู่การประเมินผลของคนอื่นเพื่อให้ถูกวัดผลและจัดอันดับเท่านั้น แต่การประเมินสามารถมีความหมายและมีพลังมากขึ้นได้ด้วยการให้ความสำคัญกับการรับฟังเสียงสะท้อนของภาวะภายในมากกว่าเสียงสะท้อนของความรู้และการเรียกร้อง ในการวัดและประเมินผลเช่นนี้ผู้ถูกประเมินจะถูกจัดวางบทบาทในฐานะใจกลางของการประเมินและทำงานร่วมกับความเป็นวิชาการเพื่อนำไปสู่การเสริมแรงให้มีอิสระและตัดสินใจกำหนดการเรียนรู้ได้ด้วยตัวเองตามแนวคิด Metalearning (Perus, 2014) ผ่านเครื่องมือที่ชื่อ Game of knowing : ค้นหากระบวนการเรียนรู้และแรงกระตุ้นที่เหมาะสมกับตัวตน เพื่อการออกแบบอนาคตด้วยตัวเอง ที่เสนอว่าการเรียนรู้ที่มีความหมายจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในกระบวนการเรียนรู้จะเกิดได้ดีจากประสบการณ์ต้องมีทั้งประสบการณ์ของตัวเองและผู้อื่น

การเชื่อมโยงจะสามารถนำพาให้เกิดพลวัตการแบ่งปัน ซึ่งจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าปราศจากสภาวะการเรียนรู้ของความร่วมมือ มุมมองและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลจะเป็นวัตถุดิบทางการเรียนรู้ชั้นเยี่ยม สำหรับการเกิดบทเรียนที่มีความหมายร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อก้าวข้ามขอบการเรียนรู้จะเป็นอิสระและเข้าถึงได้ถ้วนหน้าเมื่อลดอำนาจของความเป็นวิชาการลง ซึ่งการข้ามขอบการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้นเป็นกุญแจสำคัญที่จะขับเคลื่อนการเรียนรู้ นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับอนาคต

กล่าวคือการสอนตนเองไม่ได้หมายถึงการทำความเข้าใจเฉพาะวิธีการเรียนรู้เฉพาะบุคคลเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการทำความเข้าใจที่ไปถึงการกระตุ้นตัวเองด้วยกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ และปรับมุมมองของการเรียนรู้ให้ไปสู่การเรียนรู้ที่มีความหมายของตนเองด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่า จากการศึกษาแนวคิดของการวัดประเมินผลสมัยใหม่ Empowerment Evaluation สู่ Metalearning Tools มีแนวโน้มที่สำคัญ 2 ประเด็น คือ การก้าวข้ามการวัดผลของคนอื่น ส่งมอบเครื่องมือและอำนาจการประเมินคืนสู่ผู้เรียน และขยายกรอบความเข้าใจจากการประเมินผลในขอบเขตของการมีความรู้ ไปสู่การประเมินผลเพื่อการมีชีวิต เป็นแนวโน้มสำคัญที่จะใช้เป็นแนวคิดตั้งต้นสำหรับการทำความเข้าใจการประเมินที่มีความหมายในการศึกษาและพัฒนาเครื่องมือการวัดและประเมินผลเพื่อรับรองสิทธิในการจบการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไปในอนาคต

2.1.6 ปัจจัยที่ทำให้ผู้ปกครองตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษา 2542 เกิดกระแสการตื่นตัวของพ่อแม่ผู้ปกครองจำนวนมาก ที่นำลูกออกมาจากระบบโรงเรียนเพื่อมาจัดการศึกษาเองในครอบครัว ดังที่กล่าวแล้วในหัวข้อที่ 1. ที่มาของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวและหัวข้อที่ 2. ความหมายของการศึกษาโดยครอบครัวจนเกิดการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน โดยสาเหตุที่พ่อแม่นำลูกออกจากระบบโรงเรียนมาจัดการศึกษาเองนั้นประกอบไปด้วยปัจจัยอีกหลายประการซึ่งแตกต่างกันไป โดยผู้วิจัยได้จำแนกออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

2.1.6.1 แนวคิดของพ่อแม่ที่มีต่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

จากความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่สามารถทำให้เกิดการสื่อสารหลากหลายระดับและทำให้ผู้เรียนเข้าถึงการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ ทั้งจากในประเทศและต่างประเทศได้อย่างไร้พรมแดน ซึ่งสามารถทำได้จริง ในเชิงปฏิบัติ เข้ามาปรับเปลี่ยนโฉมหน้าของการศึกษาที่ช่วยเปิดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ช่วยทำให้ผู้เรียนไปถึงสิ่งที่ตนเองต้องการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว สถานการณ์ดังกล่าวจึงนำไปสู่การที่มีเครือข่ายครอบครัวต้องการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่นซึ่งสอดคล้องกับหลักการการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-formal Education) โดยเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นทั้งในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา รวมถึงการวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

(พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542) ซึ่ง อุ่นตา นพคุณ (2523) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) เอาไว้ว่า “คือการศึกษาที่เป็นธรรมชาติ ที่มีความสนใจหรือมีความจำเป็นที่ปรารถนาจะแก้ปัญหาที่ประสงค์จะต่อสู้ดิ้นรนและมุ่งที่จะเพิ่มคุณภาพของชีวิต” เพราะการเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวผู้เรียน และการเรียนการสอนจะเน้นไปที่ความต้องการของผู้เรียนมากกว่าการประเมินผลประเภทให้ผ่านหรือให้ตก ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีอิทธิพลมาจากกลุ่มทฤษฎีมนุษยนิยม ที่เชื่อว่ามนุษย์เรามีแนวโน้มในการแสวงหาความรู้ตามธรรมชาติอยู่แล้ว ดังนั้นการเรียนจะเกิดขึ้นได้หากมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยพ่อแม่จะคอยทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนมีเสรีภาพเพียงพอที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการ ด้วยวิธีการและช่วงเวลาตามที่เขาพึงพอใจ ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้ริเริ่มการเรียนรู้ขึ้นเพื่อค้นพบและสร้างความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง (Self-initiated) ซึ่งจากแนวความคิดดังกล่าวมุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาตนเอง มองเห็นคุณค่าและศักยภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ (Self esteem) รวมถึงการค้นหาความเป็นตัวของตัวเอง (Self-actualization) ทั้งในแง่ของจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักเลือกตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง ตลอดจนการรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองด้วย ด้วยเหตุผลนี้จึงทำให้เครือข่ายครอบครัวเชื่อว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียนอาจจะเป็นทางออกที่จะช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีอิสรภาพในด้านความคิดและความสามารถในการที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองได้จนนำมาสู่การจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้กับบุตรหลานของตนในปัจจุบัน

2.1.6.2 ความต้องการของผู้เรียน

ความต้องการของผู้เรียนควรเริ่มต้นจากความเป็นธรรมชาติของผู้เรียน เพราะผู้เรียนแต่ละคนมีรายละเอียดที่แตกต่างกันในหลายมิติ แม้ว่าการศึกษาในระบบโรงเรียนจะพยายามจะทำการเรียนการสอนให้ตอบโจทย์ความต้องการรายบุคคล แต่เนื่องจากโรงเรียนมีโครงสร้างและหลักสูตรเฉพาะของตนเอง จึงไม่สามารถทำการสอนที่ตอบโจทย์ตามความต้องการที่แตกต่างกันของผู้เรียนแต่ละคนได้ ดังนั้นทางเลือกที่เป็นไปได้ในปัจจุบันคือการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ตรงกับความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังมีผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาโดยครอบครัวสำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ โดย พิมพ์ณัฏ แก้วมawang (2558) ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่าสาเหตุหลักของการที่ครอบครัวตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวเนื่องมาจากบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ มีปัญหาข้อจำกัดทางด้านร่างกายและทางสติปัญญาที่ไม่สามารถเรียนในโรงเรียนปกติ เช่น ปัญหาด้านร่างกายที่ผู้เรียนไม่สามารถตอบสนองต่อการเรียนการสอนในโรงเรียนปกติได้ อาจเกิดจากความสามารถทางด้านสติปัญญาที่ไม่เท่าทันกับผู้เรียนปกติ หรือเกิดจากสภาพอารมณ์ของผู้เรียนที่ผู้สอนไม่สามารถควบคุม หรือมีเวลาให้ความสนใจได้อย่างเป็นพิเศษได้ ทั้งในด้านที่ผู้เรียนมีความพร้อมและด้านที่ผู้เรียนมีศักยภาพมากกว่าเด็กทั่วไป ดังนั้นการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจึงสามารถตอบสนองและช่วยพัฒนาศักยภาพตามความแตกต่าง

นี้ได้ และเป็นไปเพื่อความต้องการของผู้เรียนที่เคยประสบปัญหาในโรงเรียนและสภาพการเรียนรู้ที่ไม่เอื้ออำนวยได้ สมจิตร ยิ่งยงดำรงฤทธิ์ (2551, น. 24) และอมรวิทย์ นาครทรรพ (2543, น. 4) นอกจากนี้ก็ยังมีอีกมีปัญหาที่พบเจอในโรงเรียนเช่นความรุนแรง ความไม่เป็นธรรม และการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ยากจะควบคุมและไม่สามารถตอบสนองหรือช่วยพัฒนาศักยภาพตามความแตกต่างนี้ได้

2.1.6.3 มุมมองของครอบครัวที่มีต่อสถานการณ์ด้านการศึกษาในปัจจุบัน

นอกจากแนวคิดของครอบครัวและความต้องการเฉพาะของผู้เรียนแล้ว การที่พ่อแม่ผู้ปกครองตัดสินใจเลือกจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้กับลูกแทนการส่งลูกเข้าสู่ระบบโรงเรียนนั้น ส่วนหนึ่งมาจากปัจจัยเรื่องทัศนคติที่แตกต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น การมีศรัทธาทางศาสนาธรรมและทัศนคติเชิงอุดมคติเป็นรากฐานความคิดทั้งทางความรู้และคุณธรรม การปฏิเสธการศึกษาแบบบริโภคนิยมที่กดดันและมุ่งการแข่งขัน เป็นต้น และนอกจากนี้สภาพการณ์ของครอบครัวไม่เอื้ออำนวยต่อการเข้าศึกษาในโรงเรียนอื่น ๆ ก็ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ครอบครัวตัดสินใจจัดการศึกษาด้วยตนเองด้วย เช่น การอาศัยอยู่ในชนบทที่ห่างไกลต้องใช้เวลาเดินทางมาก ครอบครัวต้องย้ายภูมิลำเนาต้องเดินทางไปต่างประเทศอยู่บ่อย ๆ รวมไปถึงโลกยุคโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและระบบการจัดการศึกษา ที่ทำให้พ่อแม่หลาย ๆ คนตระหนักว่าความรู้ไม่ได้อยู่เพียงแต่ในโรงเรียนเท่านั้น ส่งผลให้ทิศทางการจัดการศึกษาทั้งในปัจจุบันและอนาคตมีฐานข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ใหม่ ๆ เกิดขึ้นและเคลื่อนตัวอย่างซับซ้อนรวดเร็ว ในขณะเดียวกันสื่อและเทคโนโลยีที่พัฒนาแพร่หลายทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นที่บุคคลจะสามารถเรียนรู้และเข้าถึงความรู้ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง มีอิสระหลุดจากข้อจำกัดของวิธีการเรียนแบบเดิมมาสู่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ “บ้าน” เกิดองค์ความรู้แบบใหม่ที่เห็นทุกสรรพสิ่งเชื่อมโยงกันและสอดแทรกอยู่ในกันและกัน การศึกษาจึงไม่ใช่แค่การศึกษาเพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น แต่จะต้องศึกษาเรื่องราวหนึ่ง ๆ ในบริบทหรือในความสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการเกิดใหม่ของข้อมูลที่เกิดจากความก้าวหน้าของวิทยาการและการแตกแขนงของสาขาวิทยาการ การเชื่อมโยงโลกของข้อมูลเข้าด้วยกันผ่านอินเทอร์เน็ต จึงเกิดเหตุผลถึงองค์ความรู้พื้นฐานพอสังเขป อันที่จะให้เด็กสามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการดำเนินชีวิตได้อย่างเข้าใจโลก เปิดรับโลกและพร้อมที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับโลกได้อย่างสร้างสรรค์ อย่างชนิดที่การปฏิสัมพันธ์นั้นเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบต่อเนื่อง (วิศิษฐ์ วังวิญญู, 2548, น. 92-94; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549, น. 28-29) นอกจากนี้ยังมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับชีวิตจริง ที่มาจากการศึกษาพัฒนาการในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทย โดยรุจิณี เอ่งฉ้วน และคณะ (2558) ซึ่งพบว่าในปี พ.ศ. 2551 ผู้จบระดับปริญญาตรีมีจำนวนผู้ที่จบการศึกษาและพร้อมที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานมากที่สุด ในขณะที่ผู้จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) มีความพร้อมที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานน้อย

ที่สุด ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วภาคอุตสาหกรรมต่าง ๆ มีความต้องการแรงงานในระดับอาชีวศึกษา มากกว่า ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการศึกษาในระบบไม่ได้ตอบสนองต่อความต้องการของ ครอบครัวที่แท้จริงและไม่ได้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของคนไทยในสังคมตามความเป็นจริง ส่งผลให้ ครอบครัวตัดสินใจที่จะไม่ฝากกับโรงเรียน แต่ออกมาจัดการศึกษาด้วยตนเองโดยมุ่งเน้นประยุกต์ รูปแบบการสอนให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากสิ่งที่เขาชอบและสนใจผ่านกิจกรรมต่าง ๆ แทน

โดยในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา นับจากปี พ.ศ. 2550 จนถึงปัจจุบันสถิติการจัดตั้งโฮมสคูลในประเทศไทยมีได้เครือข่ายขยายไปทั่วทุกภูมิภาค แรงผลักดันทางสังคมที่เกิดขึ้นจึง เป็นข้อชี้ชัดที่ยืนยันได้ว่าการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ใหม่ทางสังคมและแนวคิดของครอบครัวได้มีการเปลี่ยนผ่านไปสู่การให้คุณค่าและความหมายใหม่ต่อชีวิตมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ไม่ว่าจะเป็น การเปลี่ยนแปลงแนวคิดของครอบครัวที่ให้คุณค่าต่อการศึกษาที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาใน วิถีชีวิต การให้ความสำคัญกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เป็นอิสระและสอดคล้องกับธรรมชาติ ความเป็นมนุษย์ โดยตระหนักถึงคุณค่าความแตกต่างและธรรมชาติที่ของผู้เรียนแต่ละคน มุ่งเน้นให้ โอกาสทางเลือกด้านการศึกษาที่ส่งเสริมและพัฒนาความเป็นมนุษย์ ซึ่งจากปัจจัยดังกล่าวที่ผู้วิจัยได้ กล่าวมาข้างต้น ประเด็นเหล่านี้จึงกลายมาเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อสาเหตุที่ทำให้คนตัดสินใจจัด การศึกษาโดยครอบครัวอุปสรรคและความท้าทายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

2.1.7 อุปสรรคและความท้าทายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

แม้จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มี สาระสำคัญไม่ต่างไปจากแนวคิดของการศึกษาทางเลือก แต่จากสถานการณ์หลังการปฏิรูปการศึกษา ก็ยังมีปัญหาในการนำไปปฏิบัติจริง เพราะยังไม่มีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับครอบครัวและหน่วยงาน ที่รับผิดชอบ ยังมุ่งผลการดำเนินงานเพียงการศึกษาในระบบเป็นหลักเช่นเดิม ถึงแม้จะมีมาตราที่ 12 ที่ประกาศออกมาให้สิทธิแก่ครอบครัว แต่ในทางปฏิบัติจำเป็นต้องผ่านกฎกระทรวงอีกต่อหนึ่ง จึงทำ ให้สิทธิของการจัดการศึกษาในครอบครัวยังที่ได้รับยังคงเหลื่อมล้ำกับการศึกษาในระบบเช่นเดิม และ ทำให้การติดต่อ ประสานงานระหว่างครอบครัวกับหน่วยงานราชการมีความยุ่งยาก ซับซ้อน และยังเป็น ปัญหาที่ครอบครัวจำเป็นต้องร่วมกันแก้ไขอยู่เสมอตลอดมา ซึ่งจากที่ผู้วิจัยได้ลงศึกษาประเด็น และอุปสรรคในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจากหนังสือคู่มือครอบครัว ก้าวแรกสู่บ้านเรียน: หลัก คิดและกระบวนการสู่การศึกษาโดยครอบครัว (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549) และบท สัมภาษณ์จากรองเลขาธิการ สมาคมสภาการศึกษาทางเลือกไทยและผู้อำนวยการศูนย์ประสานสิทธิ ในการจัดการศึกษากลับบ้านเรียนและศูนย์การเรียนรู้ไทย (2562) โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ความไม่เข้าใจกันระหว่างกฎระเบียบและการตีความในบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเจ้าหน้าที่ในแต่ละพื้นที่เขตการศึกษาทั่วประเทศมีความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ไม่เท่ากัน ทำให้เกิดอุปสรรคในระหว่างขั้นตอนการ

ติดต่อและดำเนินการ เช่น ปัญหาการขอจดทะเบียนจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่เจ้าหน้าที่ยังมีความไม่เข้าใจต่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ทำให้เวลาที่ครอบครัวไปยื่นจดทะเบียนที่จะต้องมีการยื่นเอกสารต่าง ๆ ที่เป็นหลักฐานประกอบการขออนุญาต เจ้าหน้าที่จะยึดติดกับแผนการศึกษาตามรูปแบบของโรงเรียน ซึ่งในความเป็นจริงแผนการศึกษาของครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวนั้นต่างจากแผนการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนโดยสิ้นเชิงแต่สามารถเทียบเคียงกันได้ แต่จากการขาดความเข้าใจดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาค้าง และถึงแม้ทางเครือข่ายการศึกษาทางเลือกจะมีการทำงานร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการมาตลอด โดยจัดทำคู่มือปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้แก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องแล้ว แต่ปัญหาที่ตามมาคือคู่มือเหล่านั้นไม่ได้ถูกกระจายองค์ความรู้และแนวปฏิบัติไปสู่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้พวกเขาสามารถทำงานร่วมกับครอบครัวได้อย่างราบรื่น

ประเด็นที่ 2 ปัญหาเรื่องโครงสร้างและบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แต่ละพื้นที่มีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งในการยื่นจดทะเบียนของครอบครัวในแต่ละครั้งจะต้องเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานในสำนักงานเขต เช่น ฝ่ายส่งเสริมการศึกษาที่มีหน้าที่ตรวจรับแผนและประสานงานเพื่อดูแลครอบครัวที่ยื่นจดทะเบียน ฝ่ายศึกษานิเทศก์ ที่มีหน้าที่ติดตามประเมินผล ฝ่ายงบประมาณและแผน มีหน้าที่ดูแลเรื่องเงินอุดหนุน ซึ่งการแบ่งโครงสร้างและการทำงานที่แยกเป็นส่วน ๆ ทำให้การดำเนินงานขาดการต่อเนื่องและทำให้เกิดอุปสรรคต่อการดำเนินการของครอบครัวขึ้น เช่น การยื่นตรวจแผนการเรียนรู้ โดยเมื่อครอบครัวยื่นแผนเข้าไปให้ตรวจสอบตามระเบียบเจ้าหน้าที่บางคนมีความเข้าใจความแตกต่างระหว่างแผนการเรียนรู้ของครอบครัวกับแผนการเรียนรู้ของโรงเรียน แต่เจ้าหน้าที่บางคนขาดความเข้าใจ ทำให้การตรวจสอบแผนการศึกษาใช้ระยะเวลานาน นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ตรวจแผนกับผู้ที่มีทัศนคติว่าวัดประเมินผลเป็นคนละคนกัน จึงทำให้เกิดความต่อเนื่องและความเข้าใจในแผนการศึกษาและแนวทางการวัดประเมินผล รวมถึงทำให้เกิดความล่าช้าในการทำเอกสารจบการศึกษาด้วย เพราะมีการณีเอกสารรายงานผลการจัดการศึกษาสูญหายเป็นประจำ อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องของฝ่ายงบประมาณและแผนไม่ได้เสนอชื่อผู้เรียนที่อยู่ในการศึกษาโดยครอบครัว ทำให้รายชื่อตกหล่นและผู้เรียนไม่ได้รับเงินอุดหนุนรายหัวตามที่ควรจะได้รับ

ประเด็นที่ 3 เรื่องการประเมินผลการเรียน ซึ่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่มีเครื่องมือที่ใช้สำหรับการประเมินผลการศึกษาที่ไม่หลากหลายและตอบโจทย์ผู้เรียนอย่างครอบคลุม โดยเน้นใช้ข้อสอบเพื่อเอาตัวชี้วัดในหลักสูตรแกนกลางมาจับคู่กับผลการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งพบว่าเครื่องมือดังกล่าวไม่สามารถสะท้อนคุณภาพจริงของผู้เรียนได้ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ยังไม่เข้าใจเรื่องที่ว่าผู้เรียนแต่ละคนยังเหมาะสมกับเครื่องมือวัดประเมินผลที่แตกต่างกัน โดยผู้เรียนบางคนถนัดการปฏิบัติเพื่อสะท้อนคุณภาพการเรียนรู้ของตนเองออกมา ผู้เรียนบางคนถนัดที่จะทำข้อสอบ แต่ผู้เรียนบางคนก็ถนัดที่จะเล่าเรื่อง เพราะพวกเขามีพัฒนาการในการเรียนรู้ที่ไม่เหมือนกัน ผู้เรียนที่ถนัดด้านวิชาการเขาจะอ่านออกเขียนได้เร็ว แต่ผู้เรียนที่ถนัดแนวปฏิบัติเขาจะปฏิบัติได้ก่อน และ

พัฒนาการเรียนเขียนอ่านจะเป็นไปตามความถนัดและความสนใจ ในการประเมินผลควรใช้เรื่องนี้เป็นฐานในการพัฒนากิจกรรมการเรียนเขียนอ่านต่อไป แต่ในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศกลับใช้ตัวชี้วัดรายปีของการทำแผนการศึกษาในโรงเรียนมาจับคู่กับแผนการเรียนรู้รายบุคคลของครอบครัว ทำให้เกิดความไม่เข้าใจที่ไม่ตรงกันกัน ซึ่งระเบียบปฏิบัติการวัดประเมินผลของกระทรวงศึกษาได้เขียนไว้ทุกข้อว่า “เน้นการประเมินต้องสะท้อนคุณภาพผู้เรียนรายบุคคลให้ได้”

โดยจากประเด็นที่ได้สรุปมาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าสิ่งที่เป็นอุปสรรคและความท้าทายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวก็คือการทำงานร่วมกันกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา การตีความจากมุมมองที่แตกต่างกัน และปัญหาในเรื่องของการประเมินผลการเรียน โดยงานหลักของเครือข่ายบ้านเรียนและครอบครัวผู้จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนคือการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ให้เกิดความเข้าใจวิธีการจัดการศึกษาแต่ละครอบครัวที่มีความแตกต่างกัน รวมถึงการแบ่งปันเครื่องมือและข้อมูลเพื่อตอบโจทย์การพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้มากที่สุด

2.2 การวิจัยเรื่องเล่า (Narrative Research)

เรื่องเล่า (Narrative) เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่สร้างขึ้นเพื่อกระตุ้นความสนใจให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมและเห็นภาพตามไปกับสิ่งที่ผู้สื่อสารอยากจะเล่า เป็นการบอกเล่าเรื่องราวความรู้ต่าง ๆ ที่อยู่กับตัวบุคคล (Tacit Knowledge) จากประสบการณ์การดำเนินชีวิต เรื่องที่ซาบซึ้งประทับใจหรือได้จากการศึกษา การทำงานที่สั่งสมเป็นทักษะแนวปฏิบัติที่ดี หรือจากพรสวรรค์ให้บุคคลอื่นฟัง เพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการทำงานของตนเองได้ โดยไม่ต้องเสียเวลาเริ่มต้นศึกษาในเรื่องนั้น ๆ ใหม่ โดยกระบวนการเล่าเรื่องนี้จัดเป็นเครื่องมือด้านการจัดการความรู้ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาสำคัญที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลอีกด้วย (จุฑพพร วิศิษฎ์โชติอังกูร และคณะ, 2556) ส่วนการเขียนเรื่องเล่าเป็นช่องทางในการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความรู้ ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก รวมถึงประสบการณ์ที่พบจากบุคคลผู้หนึ่งไปสู่อีกผู้หนึ่ง โดยแบ่งแยกกันไปตามประเภทของเรื่องเล่า (อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์, 2559) นอกจากนี้เรื่องเล่ายังหมายถึง เรื่องราวหรือเนื้อหาสาร (Message) ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ ความคิดหรือการตีความของบุคคล แล้วถูกนำมาถ่ายทอดหรือเผยแพร่ผ่านเครื่องมือต่าง ๆ เช่น การพูดหรือการเขียนโดยเรื่องเล่าแต่ละเรื่องนั้นมักแฝงไว้ด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่ผู้เล่า (Narrator or Sender) ต้องการจะถ่ายทอดไปสู่ผู้อ่านหรือผู้ฟัง (Listener or Receiver) ดังนั้นเรื่องเล่าจึงเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวการเรียนรู้ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในชีวิตของแต่ละบุคคล และถูกนำเสนอผ่านการรับรู้ ผ่านมุมมอง ผ่านการตีความจากปรากฏการณ์ที่ผู้เล่าพบเห็นแล้วสะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้นภายในของผู้เล่าออกมาสู่ภายนอก เรื่องเล่า

จากประสบการณ์ของผู้เล่าจึงมีความสำคัญ สามารถนำมาคิด ไตร่ตรอง ตีความ และเรียบเรียงเป็นเรื่องราวที่สามารถนำมาเป็นประสบการณ์กับบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการเขียนและคุณค่าของเรื่องเล่าจึงเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิด “ความหมาย” หรือ “นัยยะ” ที่เชื่อมโยงไปสู่คำถาม-คำตอบของที่มาแห่งความเป็นมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์ขึ้น เนื่องจากคุณค่าของเรื่องเล่าเหล่านั้นช่วยสะท้อนชีวิต ปลุกจิตวิญญาณ ความ เชื่อมั่น ความเอื้ออาทร ทั้งในหัวใจของผู้เล่าที่เขียนเรื่องเล่าเหล่านั้นและผู้อ่านหรือผู้รับสารได้จริง (บุษบก วิเศษพลชัย และ โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2551)

2.2.1 ศาสตร์แห่งเรื่องเล่า (Narratology)

ศาสตร์แห่งเรื่องเล่า (Narratology) เป็นวิธีวิทยาแนวใหม่ในการแสวงหาความรู้เพื่อการวิจัยทางสังคม โดยการวิเคราะห์เรื่องเล่าเป็นกระบวนการและขั้นตอนที่ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ตัวบท และจำแนกแยกแยะเรื่องราวจากเรื่องเล่าผ่านการสร้างความจริงของปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งหลักในการวิเคราะห์เรื่องเล่า คือการวิเคราะห์ตัวบท วิธีวิทยาในการวิเคราะห์เรื่องเล่า ประกอบด้วยโลกทัศน์ของตัวบทและภาคปฏิบัติการของปรากฏการณ์วิทยา ผลลัพธ์สุดท้ายคือการตีแผ่ให้เห็นเรื่องราวประเด็นในการสร้างความรู้และความจริงของสังคม ซึ่งจากปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomena) ในปัจจุบันมีความหลากหลายของความคิดในการให้ความหมาย (Meaning) การตีความ (Interpretation) และวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากยุคสมัยใหม่ (Modernity Era) ไปสู่ยุคหลังความทันสมัยนิยม (Postmodernism) ที่เน้นการสร้างความรู้ ความจริง สร้างระบอบของความจริง (The Regime of Truth) ด้วยอำนาจของความรู้ (Power/Knowledge) และเคลื่อนย้ายเข้าสู่การแสวงหาความรู้ (Knowledge Inquiry) ด้วยการสร้างความรู้ทางสังคม (Social Construct of Knowledge) ดังนั้นกระบวนการสร้างความคิดด้วยความคิดสร้างสรรค์ จึงเป็นนวัตกรรมทางความคิด ที่นำไปสู่ปรากฏการณ์ทางสังคมที่หลากหลาย เกิดพหุวัฒนธรรม พหุความคิด และพหุวิธีวิทยาที่หลากหลายในสังคม (The Order of Things) เป็นกิจกรรมหนึ่งของเครื่องมือการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) ที่สามารถ นำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาสังคมเพื่อค้นหาสิ่งที่น่าสนใจ เพื่อสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ผ่านการเล่าเรื่อง ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าการถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านการเล่าเรื่องทำให้ผู้รับสารได้สัมผัสกับชีวิตมนุษย์และปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างไรบ้าง (กิตติพัฒน์ นนทปัทมคุลย์, 2552)

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องเล่า (Narrative Study)

เรื่องเล่ามีส่วนสำคัญช่วยให้สถาปนาความจริงขึ้นมาในสังคม โดยสังคมที่มีเรื่องเล่าต่างกัน ก็จะมีความจริงกันคนละชุด มีนิยามต่อสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนกัน โดยความหมายของสิ่งต่าง ๆ นั้นมักถูกนิยามขึ้นมาจากเรื่องเล่าที่ให้ความหมายหรือคุณค่าที่ตรงกับสิ่งที่ค่านิยมหรือกรอบที่สังคมกำหนดเอาไว้ นอกจากนี้เรื่องเล่ายังตีกรอบความเป็นไปได้ว่าอะไรเป็นไปได้ อะไรเป็นไปไม่ได้

และอนุญาตให้มนุษย์จินตนาการได้มากน้อยแตกต่าง ซึ่งการศึกษาผ่านเรื่องเล่าได้รับอิทธิพลจากวิธีคิดในกระบวนทัศน์หลังสมัยใหม่ (Postmodernism) ที่ถือว่าความจริงนั้นไม่ได้มีอยู่ล่วงหน้า และไม่มีความจริงที่ถูกต้องสูงสุดเพียงหนึ่งเดียว ความจริงเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาได้ ที่สำคัญคือความจริงทางสังคมเป็นตัวแทนที่ถูกสถาปนาขึ้นด้วยเรื่องเล่า ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ โดยการศึกษาเรื่องเล่ามี 2 แนวคิดด้วยกันดังนี้ (นรินทร์ สังข์รักษา, 256, น. 3)

2.2.2.1 แนวคิดการจัดการความรู้ด้วยการเล่าเรื่องหรือเรื่องเล่าเร้าพลัง (Storytelling) จากประสบการณ์ชีวิตในการเรียนรู้ เป็นแนวคิดใหม่ทางการจัดการความรู้ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการสร้างความรู้ด้วยตนเอง เพื่อค้นหาสิ่งดี ๆ หรือความสำเร็จหรือสิ่งที่ได้จากสังคม ซึ่งเป็นเทคนิคในการดึงความรู้ที่ฝังลึกที่มีอยู่ในตัวตน (Tacit Knowledge) ซึ่งยากแก่การอธิบายถ่ายทอดให้กลายเป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เช่น การเล่าเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์ความสำเร็จในการทำงานของตนให้สมาชิกในกลุ่มฟัง ทำให้สมาชิกได้เรียนรู้จากประสบการณ์ความสำเร็จของผู้อื่น ส่วนปुरुชัย ศิริมหาสาคร และ พัดชา กวางทอง (2552, น. 93) ได้กล่าวถึง การเล่าเรื่อง/เรื่องเล่าเร้าพลัง เป็นเทคนิคการจัดการความรู้อย่างหนึ่ง ในการดึงเอาประสบการณ์ การเรียนรู้การทำงานที่มีความภาคภูมิใจมาเล่าให้บุคคลอื่นฟัง ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์การทำงานของตนเอง เป็นการแบ่งปันการปฏิบัติที่เป็นเลิศ การเล่าเรื่อง หมายถึง การเขียนเล่าประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิด ขึ้นกับผู้เล่าเอง จากการพบเห็น การอ่านการฟังซึ่งจะต้องเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงและประทับใจผู้เขียน เล่ามามากพอที่จะถ่ายทอดให้ผู้อ่านฟังได้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2555) การเล่าเรื่อง จึงเป็นเครื่องมืออย่างง่ายในการจัดการความรู้ ซึ่งมีวิธีการไม่ยุ่งยากซับซ้อนสามารถใช้ได้ทุกกลุ่มเป้าหมาย เป็นการเล่าเรื่องประสบการณ์ในการทำงานหรือการทัศนศึกษาของแต่ละคนว่ามีวิธีการทำงานอย่างไร จึงประสบความสำเร็จ จากนั้นจะให้สมาชิกที่ฟังเรื่องเล่าช่วยกันถอดบทเรียน (Lesson Learned) หรือสกัดขุมความรู้ (Knowledge Assets) จากเรื่องที่ได้ฟังว่ามีปัจจัยอะไรบ้าง ที่ช่วยให้งาน ประสบความสำเร็จ เพื่อนำขุมความรู้ที่ได้ฟังจากเรื่องเล่ามาใช้เป็นฐานความรู้หรือเป็นแนวทางในการทำงานให้ประสบความสำเร็จต่อไป ดังนั้นการเล่าเรื่องจึงอาจเรียกว่า “Success Story” ด้วยเหตุนี้เทคนิคการใช้ความสำเร็จ มาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ร่วมกันนำเอาเรื่องราวความสำเร็จมาเล่าเป็นเรื่องเล่าเร้าพลังใน การสร้างบรรยากาศเชิงบวก หรือเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีการใช้เครื่องมือทางจิตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) ซึ่งประกอบด้วย (ณัฐพร วัจวิญญู และคณะ, 2552)

- สุนทรียสนทนา (Dialogue) มีหลักการคือ ความเชื่อมั่นและเคารพในความเป็นมนุษย์ การยอมรับและเคารพในความแตกต่างของกันและกัน ความสัมพันธ์เชื่อมโยงของสรรพสิ่งในลักษณะองค์รวม (Holistic) การเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียนรู้

- การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) คือ การฟังอย่างตั้งใจ/ใคร่ครวญ เพื่อให้เข้าใจ ความหมายให้ครอบคลุมรอบด้านของผู้สื่อสาร โดยมีกติกาคือผู้ฟังจะไม่มีการซักถามโต้แย้ง หรือตัดสินใด ๆ ทั้งสิ้น ในขณะที่มีการสื่อสาร

- การสะท้อนการเรียนรู้ (Learning Reflection) คือ ผู้เรียนสะท้อนการเรียนรู้จากบทเรียน/กิจกรรมต่าง ๆ โดยผ่านการเขียนและการพูด ด้วยการซักถามด้วยความชื่นชม (Appreciative Ingesting) และมีการสกัดชุดความรู้ (Knowledge Assets) จากเรื่องที่ได้ฟังออกมาเพื่อสื่อสารสิ่งที่แต่ละคนได้เรียนรู้และแบ่งปันร่วมกัน

2.2.2.2 แนวคิดการศึกษาแบบเรื่องเล่า (Narrative Approach) การเล่าเรื่องในแนวคิดนี้เป็นแนวคิดหลังยุคความทันสมัยที่นิยมการแสวงหาความรู้ผ่านเรื่องเล่า (Narrative Study) เป็นวิธีการที่บุคคลสามารถจัดระบบประสบการณ์ที่ผ่านมา คือจัดระเบียบประสบการณ์ของตนเองในรูปแบบของเรื่องเล่าที่มีความหมาย และจัดลำดับความสำคัญของเรื่องราวเพื่อถ่ายทอดออกมา (นภภรณ์ หะวานนท์, 2552) โดยการเล่าเรื่องจึงเป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปสู่การค้นหาความรู้ โดยเมื่อการศึกษารวบรวมข้อมูลจนเพียงพอแล้ว จะเริ่มเรียบเรียงเรื่องเล่าที่ได้เก็บข้อมูลมาทำความเข้าใจ และศึกษาหนทางที่มนุษย์มีประสบการณ์ต่อโลก ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้เรื่องเล่าที่ติดตัวเรามาตั้งแต่กำเนิดเป็นสัญชาตญาณธรรมชาติที่ไม่ต้องสอน เด็ก ๆ เรียนรู้การสื่อสารผ่านประโยคบอกเล่าก่อนเรียนรู้เรื่องการคำนวณตัวเลข บวก ลบ คูณ หาร โดยพวกเขาจะเติบโตไปพร้อมกับเรื่องเล่าและติดตามทำความเข้าใจกับเรื่องเล่าเหล่านั้น เมื่อเรื่องเล่าเป็นธรรมชาติและเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ จึงส่งผลทำให้ในปัจจุบันวิธีการศึกษาแบบเรื่องเล่า “Narrative Approach” กลายเป็นกระแสการศึกษาทางสังคมวิทยาที่มีความสำคัญเพราะได้มีการพัฒนามาถึงจุดที่ให้ความสำคัญกับผู้ถูกศึกษาว่าควรจะเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในงานวิจัยให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น เนื่องจากว่าเป็นเจ้าของเรื่องราวต่าง ๆ นั้นเอง (กิติพัฒน์ นนทปัทมเดช, 2552, น. 29-30) ซึ่งสอดคล้องกับที่ นภภรณ์ หะวานนท์ (2552, น. 40) ได้อธิบายเกี่ยวกับวิธีการศึกษาเรื่องเล่าในงานศึกษาทางสังคมศาสตร์ไว้ว่า “วิธีการ ศึกษาเรื่องเล่า ให้กรอบการมองที่ช่วยให้นักวิจัยสามารถเข้าถึงประสบการณ์ของบุคคลผ่านเรื่องราว ด้วยความที่มนุษย์เรานั้นอยู่ภายใต้อิทธิพลของเรื่องเล่าของตนเองและของผู้อื่น ดังนั้นเรื่องเล่าจึงเป็นบันทึกประสบการณ์ของมนุษย์ที่ถูกสร้างขึ้นผ่านเรื่องราวที่ถูกนำกลับมาเล่าใหม่ วิธีการศึกษาเรื่องเล่าจึงเหมาะกับการศึกษาความซับซ้อนของชีวิต เพราะเรื่องเล่าเปิดพื้นที่ให้คนสามารถนำเรื่องต่าง ๆ กลับมาเล่าใหม่ได้อีกครั้ง คนมองความสมเหตุสมผลในชีวิตของตนเองตามเรื่องเล่าที่มีอยู่ ดังนั้นความเข้าใจชีวิตจึงไม่ใช่การตั้งคำถามว่าชีวิตเป็นอย่างไร แต่เป็นการตั้งคำถามว่าชีวิตได้รับการตีความผ่านช่วงเวลาต่าง ๆ อย่างไร”

นอกจากนี้ Giddens (1991, p. 96) นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษก็มีความเห็นว่า “เรื่องเล่า” (Narrative) ได้บรรจุเอาอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนและสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ

การเมือง และสังคมของผู้เล่าเอาไว้ ดังนั้นเรื่องเล่าจึงเป็นวิธีการทางสังคมวิทยาอย่างหนึ่งที่สามารถนำมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจด้วยการมองย้อนกลับไปในอดีต โดยเน้นการวิเคราะห์ร่วมกันระหว่างโครงสร้างและผู้กระทำหรือที่เรียกว่า Actor Oriented มาเป็นองค์ประกอบในการวิเคราะห์ ๓ ความ ดังนั้นวิธีการวิจัยที่ใช้เรื่องเล่ามาสะท้อนการเรียนรู้ (Narrative Approach) ซึ่งในการดำเนินการวิจัยแนวเรื่องเล่านี้ ทำให้เรื่องราวและประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลมาจากการถกเถียง การพูดคุย และมีส่วนร่วมในการวิจัยผ่านการสนทนา (Dialogue) ซึ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่นักวิจัยแนวเรื่องเล่าใช้ก็มีหลากหลายวิธีภายใต้พื้นฐานสัมพันธ์ภาวะระหว่างนักวิจัยกับผู้ให้ข้อมูล โดยข้อมูลอาจจะอยู่ในรูปของบันทึกภาคสนาม (Field Notes) การบันทึกเป็นปมเรื่อง (Journal Records) บทบันทึกคำ สัมภาษณ์ (Interview Transcripts) รวมไปถึงการสังเกตของนักวิจัยเองด้วย

2.2.3 การวิเคราะห์เรื่องราว (Narrative Inquiry)

การวิเคราะห์เรื่องราว (Narrative Inquiry) เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ทำให้นักวิจัยได้ร่วมออกเดินทางไปพร้อมกับบุคคลผ่านเรื่องเล่าต่าง ๆ ที่ถูกเล่าออกมา ทำให้เกิดการมองเห็นรายละเอียดในเรื่องราวของเนื้อหานั้นได้หลากหลายแง่มุม อีกทั้งการเล่าเรื่องยังเป็นแนวทางที่ทำให้บุคคลสามารถเข้าใจชีวิตและดำเนินชีวิตของตนเอง เพราะเรื่องเล่านำไปสู่การค้นหาคำความจริงของชีวิตที่ผู้เล่าได้ดำเนินมา รับรู้และเล่าให้กับผู้อื่นผ่านการพูด การเขียน หรือการแสดง โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ เหตุการณ์วิกฤต (Critical Events) สถานที่ (Places) ช่วงเวลา (Temporality) และภาวะสังคม (Sociality) ซึ่งมีหลายลักษณะ เช่น ความถูกต้องตามบรรทัดฐาน (Rightness of normative context) ความจริงที่มีหลักฐานเป็นประจักษ์ (Truth claim of evidential basis) ความจริงตามที่บุคคลรับรู้ได้ (Subjective Truthfulness) นอกจากนี้การเล่าเรื่อง (Story Telling) ยังถือเป็นวิถีทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีลักษณะเฉพาะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์และชีวิตของผู้ให้ข้อมูล ถือว่าเป็นนิเวศวิทยาเรื่องเล่า (Narrative Method) ที่ทำให้การศึกษาเรื่องของผู้ให้ข้อมูลผ่านวิธีการเล่าเรื่องให้ความสำคัญกับประสบการณ์ที่ผ่านการเล่าเรื่องได้ (นภาพรณัฏฐา หะวานนท์, 2552) ดังนั้นการวิเคราะห์เรื่องราวจึงหมายถึง การนำข้อมูลจากเรื่องเล่าของเรื่องราวหลายเรื่องที่เกิดขึ้นกับบุคคล (The Configuration of Data) มาวิเคราะห์และสร้างเป็นมโนทัศน์ต่าง ๆ เชื่อมโยงมโนทัศน์เข้าด้วยกันตามประเด็นของเรื่องที่กำลังศึกษา ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ คำพูด การกระทำ หรือเรื่องราวในอดีตที่เกิดขึ้นกับบุคคล เพื่อนำไปสู่การสร้างเรื่องเล่าใหม่ที่แยกจากเรื่องเล่าของบุคคล ทำให้ผู้เล่าเรื่องสามารถแยกปัญหาที่เกิดขึ้นออกจากตนเองได้ (Externalizing The Problems) ดังนั้นการที่นักวิจัยเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาเรื่องเล่าผ่านประสบการณ์ของบุคคลมาตีความและเขียนเป็นเรื่องราวผ่านกระบวนการที่เรียกว่าการวิเคราะห์เรื่องเล่า (Co-created Narratives) จึงเป็นแนวทางในการนำเสนอมุมมองใหม่จะช่วยสะท้อนให้ทั้งตัวผู้เล่า กลุ่มคนในสังคม หรือผู้ที่มีส่วน

เกี่ยวข้องอื่น ๆ ได้เห็นว่าอัตลักษณ์ของมนุษย์นั้นมีธรรมชาติเป็นเรื่องราวหลากหลาย และเรื่องราวเหล่านั้นมีความเชื่อมโยงกับความหมายที่แต่ละคนให้นิยามแตกต่างกันไป (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552)

2.3 ภาพประกอบศึกษา (Illustrator Studies)

ในอดีตภาพประกอบถูกเขียนขึ้นมาเพื่อไว้ใช้บันทึกเรื่องราวในสิ่งที่พบเห็นจากในธรรมชาติหรือสิ่งรอบกาย สังเกตได้จากภาพวาดบนผนังถ้ำของมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งมักถูกเขียนขึ้นจากสีที่มีอยู่ตามธรรมชาติใกล้ตัวนำมาวาดเป็นรูปทรงตามแบบที่เห็น เพราะฉะนั้นภาพประกอบในช่วงนี้จึงเป็นภาพที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์รูปคน สัตว์ เครื่องมือเครื่องมือไม้ ต้นไม้ ไฟ สื่อเป็นความหมายแทนการใช้ตัวอักษรที่ยังไม่เกิดขึ้นเพื่อบอกเล่าวิถีการดำเนินชีวิต กิจกรรม การล่าสัตว์ให้กับคนรุ่นถัดไปได้เข้าใจผ่านภาพวาดเหล่านั้น (เกริก ยุ้นพันธุ์, 2543) ต่อมาในยุคของประวัติศาสตร์มนุษย์มีวิวัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และมีแนวความคิดที่ พัฒนาไปตามกาลเวลา ทำให้จินตนาการหรือเทคนิคที่ใช้ถ่ายทอดเรื่องราวเปลี่ยนแปลงไป อาจซับซ้อนมากขึ้นจากระบบของกระบวนการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ถิ่นอาศัย ความเชื่อความศรัทธา หรือลักษณะการอยู่เป็นสังคมมากขึ้นกว่าในยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ผ่านรูปแบบการถ่ายทอดงานภาพประกอบใหม่ ๆ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตามเช่นกัน จนกระทั่งในยุคปัจจุบันถึงแม้รูปแบบการนำเสนอของภาพประกอบจะมีการหมุนเวียนตลอดเวลาไปตามยุคสมัยและเวลา แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าสิ่งสำคัญของภาพประกอบยังคงเหมือนเดิมกับการเป็นสื่อกลางเพื่อถ่ายทอด บอกเล่าเรื่องราว อารมณ์ของผู้สร้างสรรค์แก่คนรับชมด้วยรูปแบบที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นงานโฆษณา สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ มากมาย เห็นได้ชัดคือหนังสือซึ่งภาพประกอบจะเป็นตัวดึงดูดใจผู้บริโภคให้เกิดความสนใจ จินตนาการ อารมณ์ร่วม ไปในเรื่องที่ภาพกำลังทำหน้าที่เป็นตัวบรรยาย เหมือนคำพูดที่ได้ใช้ได้ว่า “ภาพหนึ่งภาพแทนคำเป็น ล้านคำ” (อาภิยามา, ทากาชิ, 2559) ดังนั้นเสน่ห์ของภาพประกอบ คือการที่มันสามารถทำให้สิ่งที่มองไม่เห็นสามารถมองเห็นได้ เพราะในโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยข้อมูลมากมายที่ไม่สามารถวัดประเมินได้ งานสิ่งพิมพ์รวมไปถึงเนื้อหาในโลกออนไลน์มีมากมายจนจินตนาการและอาจไม่พิเศษอะไรจนทำให้ผู้รับสารเพิกเฉยต่อประเด็นที่ผู้สื่อสารต้องการจะสื่อ แต่ภาพประกอบกลับเข้ามามีส่วนสำคัญต่อการรับสารของผู้คนได้อย่างน่าประหลาดใจ เพราะนอกจากภาพประกอบจะเป็นตัวแทนที่สามารถสื่อสารที่ผู้รับสารนึกคิดหรือรู้สึกออกมาได้อย่างเป็นรูปธรรมได้แล้ว ภาพประกอบยังสามารถซ่อนข้อความเอาไว้ให้ผู้รับสารไปตีความต่อเอาเองตามมุมมองของแต่ละบุคคลได้อีกด้วย ดังนั้นจึงไม่มีวันตาย และยังคงทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างผู้สื่อสารและผู้รับสารได้อย่างสมบูรณ์

2.3.1 นิยามและความหมายของการออกแบบภาพประกอบ

มนุษย์เรียนรู้ที่จะใช้ภาพเล่าเรื่องก่อนการใช้คำพูดเพื่อสื่อสารความหมายมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งภาพเหล่านั้นก็เต็มไปด้วยความหมายแฝงที่ชวนในเราตีความมากมายซ่อนเอาไว้ และนั่นคือต้นกำเนิดของงานภาพประกอบซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อการส่งต่อข้อมูลหรือข้อความอย่างภาพเขียนตามผนังถ้ำ ไปจนถึงภาพวาดตามผนังโบสถ์และวิหาร จนทำให้ภาพประกอบถูกนิยามว่าเป็น “รูปเพื่อใช้ในการอธิบาย” หรือ “รูปเพื่อให้เข้าใจเนื้อหาง่ายขึ้น” นอกจากนี้ในภาษาอังกฤษโดยความหมายดั้งเดิม Illustration แปลว่า To make light, to explain หรือหมายถึงการทำให้มองเห็นสิ่งที่เป็นามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรมที่สามารถส่งต่อไปยังผู้คนคนทั่วไปให้เข้าใจตรงกันได้ อย่างแม่นยำ ซึ่งเป็นอีกวิธีในการสื่อสารที่นอกเหนือจากการใช้คำพูดและข้อความ โดยจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องพบว่า มีผู้ให้นิยามเอาไว้อย่างหลากหลาย โดยในปี 2558 เซเวียร์ คอมาส ช่างภาพชาวบาเซโลน่า ได้กล่าวไว้ในงานเสวนาสาธารณะ อันเนื่องมาจากเรือนราชา วังระแงงกับสังคมมลายูที่เปลี่ยนแปลงว่า “หนังสือภาพคือสารที่ส่งผ่านไป ยังผู้อ่านเพื่อให้พวกเขาสัมผัสถึงสาระเหล่านั้นผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ หนังสือภาพที่ดีจะต้องมีแนวคิดที่ชัดเจนต่อการนำเสนอ รวมไปถึงจำนวนภาพที่ต้องใช้ รูปแบบการจัดเรียง วัสดุ และอื่น ๆ ทั้งหมด” ซึ่งสอดคล้องกับ เมเบน (Maeben) ที่กล่าวในเว็บออนไลน์ว่า “หนังสือภาพคือหนังสือที่ใช้ภาพในการสื่อสารเป็น สำคัญ หรือไม่มีตัวอักษรเลยก็ได้เพราะภาพเป็นตัวดึงดูดความสนใจ ทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย” (พัชจิญา เลิศสินธพานนท์, 2562, น.18) นอกจากนี้ เอลิซาเบธ เคนเนดี้ (Elizabeth Kennedy) ได้กล่าวใน เว็บไซต์ Thoughtco ในหัวข้อ What Is a Picture Book ? ไว้ว่า “หนังสือภาพคือหนังสือสำหรับเด็ก ที่มีภาพเป็นส่วนสำคัญเท่ากันหรือมากกว่า ตัวหนังสือในการเล่าเรื่อง โดยจากความหมายของแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่นำมาเสนอนั้นได้บอกความหมายที่ใกล้เคียงกันเอาไว้” (พัชจิญา เลิศสินธพานนท์, 2562, น.18) ดังนั้นสามารถสรุปนิยามและความหมายของภาพประกอบได้ว่า เป็นงานศิลปะประกอบขึ้นมาอย่างมีจุดมุ่งหมาย หรือออกแบบขึ้นมาเพื่อแสดงถึงการจินตนาการแทนในสิ่งที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นตัวหนังสือให้เข้าใจได้โดยง่าย โดยที่รูปภาพประกอบนั้นยังคงเรื่องราวให้สอดคล้องกับเนื้อหาเช่นเดิมได้อยู่ และช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจที่กระจ่างชัดและตรงกันทั้งผู้สื่อสารและผู้รับสาร โดยนักวาดภาพประกอบมากมายได้ใช้วิธีในการสื่อสารเหล่านี้แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับรูปแบบที่ถนัดของแต่ละคนที่จะเลือกสื่อสารออกมาใช้เพื่อส่งเสริมจินตนาการผ่านภาพประกอบ นอกจากนี้ยังมีความเกี่ยวข้องกับความคิด มุมมอง และทัศนคติของคนที่สื่อสารที่ส่งไปยังผู้รับสารเพื่อให้เกิดการตีความและการสะท้อนคิดต่อประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างไรชอบเขตและไม่มีที่สิ้นสุด

2.3.2 ประเภทของภาพประกอบในหนังสือ (Illustrated Book)

2.3.2.1 แบ่งตามงานภาพประกอบสิ่งพิมพ์

- ภาพประกอบแบบภาพถ่าย เป็นภาพประกอบที่เกิดจากการบันทึกฟิล์ม มีทั้งที่เป็น สี และโทนขาว-ดำ สามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้เหมือนจริง เป็นธรรมชาติมีความละเอียดลอออยู่ในงาน ภาพประกอบในรูปแบบของภาพถ่ายที่ดีควรรู้จักการจัดวางภาพ การจัดแสงเงาซึ่งจะช่วยเพิ่มคุณค่า ความสมบูรณ์ลงในผลงาน

- ภาพประกอบแบบภาพวาด เป็นวิธีการใช้ภาพประกอบที่มาตั้งแต่ตอนต้น และ ยังคงได้รับความนิยมอยู่ในปัจจุบันด้วยเทคนิคที่การผสมผสานระหว่างแบบเก่า แบบใหม่ หากเทียบกับ ภาพถ่ายงานเขียน ภาพประกอบนั้นจะมุ่งเน้นไปที่อารมณ์ ความรู้สึกที่จะถ่ายทอดผ่านจากผลงานมากกว่าความเหมือนจริงอย่างที่ตาเห็น

- ภาพประกอบแบบภาพพิมพ์เกิดจากการใช้แม่พิมพ์ลักษณะต่าง ๆ ซึ่งศิลปินเป็นผู้สร้างขึ้นเองเช่น แม่พิมพ์ไม้ แม่พิมพ์โลหะ เพื่อนำมาถ่ายทอดลงบนวัสดุพื้นเรียบตามภาพต้นแบบ ทำให้ภาพพิมพ์มีลักษณะเป็น 2 มิติ แต่ความลึกที่ปรากฏเกิดจากตัวแม่พิมพ์ที่ใช้หรือจากทัศนธาตุที่ผู้ สร้างสรรค์นำมาใช้ในผลงานทำให้มีความรู้สึกลึกขึ้นมา

- ภาพประกอบแบบดิจิทัล เกิดจากการสร้างสรรค์ ใช้เทคนิคในโปรแกรมคอมพิวเตอร์

2.3.2.2 แบ่งตามลักษณะงานของภาพประกอบ

- ภาพประกอบแบบเสมือนจริง (Realistic Illustration) เป็นภาพที่มีการถ่ายทอดความเป็นคน สัตว์ สิ่งของในรายละเอียดใกล้เคียงของจริงเหมือนตาเราเห็นมากที่สุด ในรูปแบบนี้จะ นำมาใช้งานต่อเมื่อผู้สร้างสรรค์ผลงานต้องการจะสื่อเน้นเนื้อหา ใจความ ให้เกิดความชัดเจนต่อผู้รับชม อย่างรวดเร็ว

- ภาพประกอบแบบนามธรรม (Abstract Illustration) งานภาพประกอบนี้ ด้วยความเป็นนามธรรมทำให้การสื่อสารต่อผู้รับชมนั้นอาจเป็นไปได้ยากหรือไม่ชัดเจนตรงตาม เจตนารมณ์ แนวคิดผู้สร้างสรรค์งาน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ผู้ชมได้เรียนรู้สั่งสมมา ความรู้สึกนึกคิด สิ่ง เหล่านี้จะเป็นปัจจัยต่อการตีความหมายในงานภาพประกอบประเภทนามธรรม โดยอาจอยู่ในรูปแบบ ของภาพประกอบที่เป็นกึ่งสัญลักษณ์หรือภาพสัญลักษณ์

- ภาพประกอบแบบภาพการ์ตูน (Cartoon Illustration) เป็นภาพประกอบที่ สามารถเข้าถึงผู้รับชมได้ดี ทุกเพศทุกวัย ด้วยลักษณะของภาพประกอบที่เป็นภาพแบบประติมากรรม ผู้สร้างสรรค์สามารถใส่ความคิด เนื้อหาได้อย่างไร้ขีดจำกัด

2.3.2.3 แบ่งตามลักษณะกลุ่มเป้าหมายของงานภาพประกอบ

- ภาพประกอบหนังสือเด็ก ภาพประกอบในรูปแบบนี้จะเน้นการสร้างสรรค้อย่างไร้ดัดจำกัด มองดูง่าย สวยงามเพื่อการเสริมสร้างจินตนาการจากการมองภาพซึ่งมีสัดส่วนมากกว่าตัวหนังสือ

- ภาพประกอบหนังสือสารคดี ภาพประกอบในงานส่วนมากจะได้มาโดยวิธีการ ถ่ายภาพซึ่งสามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้ตรงความเป็นจริงเหมือนกับที่ตาของเราเห็น เป็นวิธีหนึ่งที่ต้องอาศัยทักษะ ความชำนาญของผู้สร้างสรรค์เพื่อการสื่อสารทางอารมณ์เป็นสำคัญ

- ภาพประกอบหนังสือวิชาการ ภาพประกอบจะถูกนำมาใช้ตามความเหมาะสม เป็น ทางการ และเชื่อมโยงกับเนื้อหาเพื่อการสื่อสารออกมาได้อย่างตรงจุด เน้นความเข้าใจที่ตรงกันระหว่าง ผู้สร้างสรรค์กับผู้อ่าน

- ภาพประกอบหนังสือนวนิยาย ภาพประกอบในงานนวนิยายหรือเรื่องสั้นมักเป็น การสร้างสรรค์ขึ้นมาอย่างสอดคล้องกับเนื้อเรื่องหรือตัวละครเพื่อประกอบจินตนาการของผู้อ่านให้เป็น รูปร่างที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นสานอารมณ์ไปกับเนื้อหาข้างใน

2.3.3 องค์ประกอบในการออกแบบหนังสือภาพประกอบ

เพื่อให้การออกแบบหนังสือภาพประกอบสามารถสะท้อนให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์กับเรื่องราว องค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้จะช่วยให้อ่านได้รับรู้ไปพร้อมกันได้ว่าเกิดอะไร (What) ขึ้นกับใคร (Who) ที่ไหน (Where) เมื่อไหร่ (When) หรือเรื่องราวเหตุการณ์ (Narration) ที่จะอธิบายว่าอารมณ์และสถานการณ์เหล่านั้นเป็นอย่างไร (How) และอธิบายให้รู้ถึงเบื้องหลังเหตุการณ์หรือที่มาที่ไปของเหตุการณ์ว่า ทำไม (Why) ผ่านภาพประกอบได้ (พิรุณพร แสนรงค์, 2544) โดยองค์ประกอบที่สำคัญในการออกแบบหนังสือภาพประกอบ มีดังนี้

2.3.3.1 โครงเรื่อง (Plot)

เป็นการลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุมีผลและมีจุดหมายปลายทาง กล่าวคือ มีช่วงต้น ช่วงกลาง และตอนจบของเรื่องการวางโครงเรื่องคือการวางแผนหรือกำหนดเส้นทางของตัวละครภายในเรื่องที่จะมีทั้ง ปัญหา อุปสรรค การกระทำ ทางเลือกและบทสรุปของตัวละครแต่ละตัวว่าจะเป็นอย่างไร (อุมาพร มะโรณีย์, 2551, น. 31)

2.3.3.2 แก่นเรื่อง (Theme)

เป็นแนวคิดหลักของเรื่องที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเล่าเรื่องเมื่อต้องวิเคราะห์ ใจความสำคัญของเรื่องเพื่อให้ทราบว่าผู้ส่งสารต้องการบอกอะไร โดยแก่นเรื่องแบ่งได้ 6 ประเภท ดังนี้ (อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน, 2558) ความรัก (Love Theme) ศีลธรรมจรรยา (Morality Theme) แนวคิด (Idealism Theme) อำนาจ (Power Theme) การทำงาน (Career Theme) และเหนือจริง (Outcast Theme)

2.3.3.3 ตัวละคร (Character)

คือ ผู้กระทำ และผู้ที่ได้รับผลจากการกระทำ ตัวละครที่ดีจะต้องมีพัฒนาการ คือมีการเปลี่ยนแปลงทางความคิด อุปนิสัย ตลอดจนถึงทัศนคติและการกระทำ โดยที่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้จะต้องไม่ขัดกับหลักเหตุผลและความเป็นจริง สามารถตัวละครแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

- (1) ตัวละครลักษณะเดียวหรือตัวละครแบบแบน (Flat Character)
- (2) ตัวละครหลายลักษณะหรือตัวละครแบบกลม (Round Character)

2.3.3.4 ฉาก (Setting)

เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีอยู่ในเรื่องเล่าแทบจะทุกประเภท เนื่องจากฉากเป็นสถานที่ที่ดำเนินเหตุการณ์ต่าง ๆ ภายในเรื่องซึ่งสามารถบอกความหมายบางอย่างในเรื่องและมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของตัวละคร โดยฉากในการเล่าเรื่องแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

- (1) ช่วงเวลา (Time) คือ ช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่องเล่าขึ้น
- (2) สถานที่ (Location) คือ สถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ขึ้นในช่วงเวลา

ต่าง ๆ

2.3.3.5 บทสนทนา (Dialogue)

เป็นส่วนที่ช่วยให้เหตุการณ์ในเรื่องดำเนินไปตามที่ต้องการ นอกจากนั้นบทสนทนายังเป็นส่วนที่สะท้อนถึงความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ลักษณะนิสัย และบุคลิกของตัวละครด้วย การเขียนบทสนทนาจึงจำต้องให้ความสำคัญกับความเหมาะสมของตัวละครด้วย (วีรวัฒน์ อินทรพร , 2545)

2.3.3.6 มุมมอง (Point of view)

เป็นกลวิธีที่ผู้แต่งใช้ในการเล่าเรื่อง โดยกำหนดว่าจะเล่าเรื่องผ่านมุมมองของใครหรือตัวละครตัวไหน กลวิธีในการเล่าเรื่องจึงอาจแบ่งได้หลายวิธีดังนี้

- (1) บุรุษที่หนึ่งที่เป็นตัวละครสำคัญในเรื่องเป็นผู้เล่า
- (2) บุรุษที่หนึ่งซึ่งเป็นตัวละครรองในเรื่องเป็นผู้เล่า
- (3) ผู้ประพันธ์ในฐานะที่เป็นผู้รู้แจ้งเห็นจริงทุกอย่าง (The Omniscient Author)

(4) ผู้ประพันธ์ในฐานะเป็นผู้สังเกตการณ์เป็นผู้เล่า (The Author as Observer) โดยการเล่าแบบนี้จะไม่เล่าถึงความคิดของตัวละคร และเล่าเพียงลักษณะภายนอกที่เห็นและได้ยินเท่านั้น

(5) บุรุษที่หนึ่งเป็นผู้เล่าด้วยวิธีกระแสจิตประหวัด (Stream of consciousness) คือ การให้ตัวละครสำคัญเล่าเรื่องของตนเองผ่านความนึกคิดหรือความทรงจำ

2.3.3.7 สัญลักษณ์พิเศษ (Special Symbol)

เป็นการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อความหมายทั้งในรูปของคำพูดและภาพ สัญลักษณ์พิเศษที่พบในภาพยนตร์และละครแบ่งเป็น 2 ชนิด ดังนี้

- (1) สัญลักษณ์ทางภาพ คือ องค์ประกอบของเรื่องที่ถูกนำเสนอซ้ำ ๆ โดยที่สัญลักษณ์ทางภาพเป็นได้ทั้งภาพเดี่ยวหรือกลุ่มภาพที่เกิดจากการตัดต่อ
- (2) สัญลักษณ์ทางเสียง คือ เสียงต่าง ๆ ที่ถูกใช้เพื่อสื่อความหมายอื่น ๆ อาจจะเป็นเพื่อตอกย้ำจากภาพหรือเพื่อเปรียบเทียบกับภาพเพื่อให้ได้ความหมายที่ต่างไปก็ได้

2.3.3.8 วิธีการสรุปและทิ้งท้าย (Conclusion)

ถือเป็นส่วนที่สำคัญเช่นเดียวกัน โดยหลักส่วนนี้จะนำเสนอข้อเสนอที่คิดว่าเป็นไปได้หรือความคิดรวบยอดของทั้งเรื่องที่เขียน โดยในเชิงการเขียนส่วนนี้ถือว่าเป็นพื้นที่แสดงความคิดหรือเจตนาของผู้เขียนซึ่งต้องทำให้ชัดเจนที่สุด สำหรับวิธีการสรุปประเด็นเชื่อมต่อหรือส่งต่อประเด็นในแต่ละตอน ต้องสรุปให้ได้ว่าเรื่องเล่านี้มีความสำคัญต่อหัวใจหรือประเด็นหลักของเรื่องอย่างไร หากมีการอ้างอิงข้อมูลจากเว็บไซต์ หนังสือ หรือจากแหล่งอื่น ๆ ควรระบุแหล่งที่มา อย่างชัดเจนควรระมัดระวัง ในการพาดพิงถึงบุคคล หน่วยงาน ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหาย และสิ่งสำคัญ คือ การสรุปและทิ้งท้ายเพราะเป็นส่วนสำคัญที่สุดเท่ากับส่วนขึ้นต้น โดยนำเสนอข้อเสนอที่คิดว่าเป็นไปได้หรือเป็นส่วนที่แสดงความคิดรวบยอดของทั้งเรื่องที่เขียน

โดยสรุปองค์ประกอบในการออกแบบหนังสือภาพประกอบหากมีการวางโครงเรื่องที่ดี มีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนจะเป็นตัวกำหนดทิศทางการเขียนไม่ให้หลงประเด็น และส่งผลให้เนื้อหาและภาพที่นำมาใช้ประกอบมีการเรียงลำดับความสำคัญและเชื่อมโยง และร้อยเรียงเป็นเรื่องเดียวกัน นอกจากนี้ควรเน้นประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับจากการเขียนเรื่องเล่านั้น ๆ เพราะนั่นคือการได้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านการไตร่ตรองทางความคิด และทำให้เกิดการเรียนรู้และเป็นประสบการณ์ที่ดีของผู้อ่านอีกทั้งยังเป็นความภาคภูมิใจของผู้เขียนอีกด้วย

2.3.4 อิทธิพลของหนังสือภาพประกอบ

ตั้งแต่ในอดีตก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยใหม่ในปัจจุบัน ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีภาพประกอบสอดแทรกอยู่ในชีวิตประจำวันของเราอยู่ตลอดเวลาในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะกับสื่อสิ่งพิมพ์โดยจากการศึกษาภาพประกอบที่ดีจะต้องมีความงาม แนวความคิด เจตนารมณ์ความสุนทรีย์ของผู้สร้างสรรค์อยู่ภายในผลงานซึ่งจะสร้างอารมณ์ ความหมาย ความรู้สึก จินตนาการที่เป็นอิสระต่อผู้ที่รับชม รวมไปถึงการมีรายละเอียดที่ชัดเจนมากพอเพื่อนำเข้าสู่การกระบวนในการสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งส่วนหนึ่งในแนวความคิดสำคัญของการทำงานครั้งนี้ของผู้วิจัยมีอิทธิพลมาจากงานชุด The Starry Starry Night ของจิมมี่ เหลียว (2554) ศิลปินชาวไต้หวัน ผู้ที่เขียนอธิบายตัวตนของเขาไว้บนหน้าปกหนังสือรวมเล่มผลงานของตนเองว่า “เขาคือ นักเขียน นักทำภาพประกอบ กวี

นักเล่าเรื่อง พ่อและเด็ก” ซึ่งคนทั่วไปจะรู้จักเขาในฐานะเจ้าของผลงานหนังสือภาพประกอบชื่อดังหลายเรื่อง จิมมี เหลียว เกิดที่ไทเป และจบการศึกษาสาขาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ โดยแรกเริ่มก่อนที่จะหันเหเข้าสู่เส้นทางสายภาพและตัวหนังสือ เขาเคยทำงานเป็น Art Director ให้กับเอเจนซีโฆษณาแห่งหนึ่งเป็นเวลากว่า 12 ปี จากนั้นจึงได้เริ่มมีผลงานภาพประกอบลงในนิตยสาร และสุดท้ายเขาก็เข้ามารับบทบาทนักเขียนภาพประกอบอย่างเต็มตัว

ช่วงชีวิตอันแสนเรียบง่ายภายในครอบครัวอันอบอุ่นของจิมมี เหลียว กลับต้องสะดุดลงในวันหนึ่งที่เขาต้องพบว่าตนเองเป็นโรคมะเร็งในเม็ดเลือด (ลูคีเมีย) จนต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลเป็นระยะเวลานานกว่า 5 เดือน ทว่าท่ามกลางช่วงเวลาแห่งความเศร้าโศกก็นับว่าโลกยังไม่โหดร้ายไปเสียทีเดียว เมื่อภรรยานำข่าวดีมาบอกกับเขาถึงการตั้งท้องลูกคนแรก ในช่วงเวลานั้น จิมมี เหลียว ไม่รู้ว่าตนเองจะมีชีวิตต่อไปอีกเท่าไร จึงหันกลับมาเขียนหนังสือที่มีภาพประกอบเพื่อที่ว่าเมื่อลูกของเขาเกิดมาจะได้อ่านผลงานที่ตัวเขาเขียนเอาไว้ โดยจิมมี เหลียว เริ่มวาดภาพประกอบตั้งแต่ปี 1998 และเรื่องแรกที่เขาวาดคือ Secrets in the Woods และ A Fish that Smiled at Me ที่ต่อมาได้รับการทำเป็น Animation ในชื่อ A Fish With A Smile ที่จิมมี เหลียว นั่งแท่นเป็น Executive Producer และมี C. Jay Shih, Alan Tuan and Poliang Lin เป็น Directors ของโครงการนี้ ซึ่ง Animation ความยาวเพียงสิบนาทีนี้นอกจากจะได้สร้างความประทับใจให้กับผู้ชมของจิมมี เหลียว แล้ว ยังเข้าตากรรมการจนได้รางวัลจาก Berlin Film Festival 2005 มาอีกด้วย และหลังจากนั้นผลงานชิ้นถัดมาของเขาชื่อ A Chance of Sunshine ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยโดยปราย พันแสงว่า ดวงตะวันส่องฉาย และหนังสือชื่อดังที่คนไทยรู้จักในชื่อ Turn Left, Turn Right หรือ ผู้หญิงเลี้ยวซ้ายผู้ชายเลี้ยวขวา ซึ่งเป็นชื่อของภาพยนตร์จากฝีมือผู้กำกับชาวฮ่องกงอย่าง Johnnie To และ Wai Ka Fai ที่นำผลงานหนังสือชิ้นนี้มาตีความเป็นภาษาภาพยนตร์ โดยนอกจากหนังสือของจิมมี เหลียว จะมีลายเส้นที่ชวนฝันและมีเนื้อเรื่องที่ชวนตั้งคำถามอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเขาแล้ว ในหนังสือของเขายังเต็มไปด้วยองค์ประกอบมากมายที่ชวนให้เราสำรวจและเชื่อมโยงได้ โดยเฉพาะการสะท้อนวิถีชีวิตของคนท่ามกลางเมืองใหญ่ ที่ทุกคนอยู่บนถนนเส้นเดียวกัน ใช้ชีวิตในเมืองเดียวกัน แต่กลับคล้ายว่าอยู่กันคนละโลก เพราะแต่ละคนยุ่งอยู่กับชีวิตของตนเอง ทุกคนจึงเหมือนต่างเป็นคนแปลกหน้าของกันและกัน โดยภาพประกอบของเขาสามารถถ่ายทอดความอ้างว้าง เจ็บปวด สุขสมหวัง รวมถึงความแปลกแยกจากสังคมที่แวดล้อมด้วยผู้คนมากมาย อารมณ์ความรู้สึกที่ละเอียดผ่านภาพและตัวอักษรนี้สะท้อนความรู้สึกของผู้อ่านจนกลายเป็นจุดร่วมที่เรามักพบเจอในหนังสือของเขา นอกจากนี้เขายังเป็นนักกีฬาสอดแทรกบทกวีคำคมที่มีสัมผัสสวยงาม คล่องจอง อ่านง่าย และมีความหมายทำให้ไม่ว่าจะหยิบหนังสือหนังสือของจิมมี เหลียว ขึ้นมาอ่านอีกครั้ง เราก็อาจจะพบอะไรเพิ่มขึ้นใหม่ ๆ อยู่เสมอ ซึ่งส่วนผสมเหล่านี้ทำให้หนังสือของเขาเหมือนมีมนตร์สะกดที่ทำให้เราจะอยากหยิบมาอ่านซ้ำไม่รู้เบื่อ นับว่าเป็นผลงานที่มีความโดดเด่นในการถ่ายทอดเรื่องราว

ความรู้สึกออกมาในภาพวาดที่เผยให้เห็นถึงรายละเอียดของตัวละคร ฉาก สภาพแวดล้อม และในเรื่องราวที่ใช้ถ้อยคำสั้น กระชับ ทว่าสะท้อนความรู้สึกของผู้อ่านให้รู้สึกได้ถึงความเจ็บปวด ความตื่นเต้น ความเหงา ความเศร้า ความสุข อารมณ์ต่าง ๆ ของตัวละคร เอกลักษณะอย่างหนึ่งในภาพของจิมมี่ เหลียว อยู่กับการวาดแบบลงรายละเอียดให้เห็นถึงส่วนต่าง ๆ ในฉาก เช่น ต้นไม้ที่เต็มไปด้วยใบไม้เต็มต้น รถไฟใต้ดินที่แออัดเบียดเสียดไปด้วยผู้คน เขาสามารถวาดให้เห็นรายละเอียด อิริยาบถต่าง ๆ ของผู้คนบนนั้น รวมทั้งการใช้สีสรรที่หลากหลาย สดใส เหมาะจะเป็นได้ทั้งนิทานภาพสำหรับเด็กและหนังสือภาพสำหรับผู้ใหญ่ ที่สามารถเข้าถึงผู้คนได้ทุกเพศทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นความงาม คุณค่าของชีวิต ธรรมชาติกับความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงโดยตรงกับมนุษย์ ความกล้าหาญต่อเจตนาารมณ์ที่สิ่งต่อมา สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดเป็นคำถามต่อตนเองถึงแง่คิดที่ได้รับจากการชื่นชมผลงาน จิงปฏิเสธไม่ได้ว่าผลงานของจิมมี่ เหลียว มีอิทธิพลและเป็นแรงบันดาลใจต่อการสร้างหนังสือภาพประกอบเรื่องเล่าบนเส้นทางการเรียนของครอบครัวโฮมสกุลเป็นอย่างยิ่ง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและประสบการณ์ของบุคคลที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ที่ต่อเนื่องและสอดคล้องกับธรรมชาติอย่างเป็นองค์รวม (Holistic) ตั้งแต่ภูมิหลังและการตัดสินใจทำโฮมสคูล บทบาทของครอบครัวในการจัดการศึกษา ความท้าทาย และนิยามความสำเร็จตามมุมมองของครอบครัวโฮมสคูล ภายใต้บริบทพื้นที่ในเขตกรุงเทพฯ เพื่อนำไปสู่กระบวนการการจัดทำหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงบุคคลกับสภาพแวดล้อม ความเชื่อและค่านิยม การสร้างอัตลักษณ์ การเผชิญอุปสรรคต่าง ๆ รวมถึงแนวทางในการจัดการชีวิตเพื่อให้ผ่านพ้นเรื่องราวเหล่านั้นของบุคคลที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) โดยการเข้าถึงความรู้เหล่านั้นจำเป็นต้องอาศัยการดำเนินการศึกษาอย่างเป็นระบบตามระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) เป็นเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก และรวบรวมเอกสารเกี่ยวกับการจัดศึกษาโดยครอบครัว เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับมานั้นสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ เนื่องจากใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลที่หลากหลายร่วมกับการตีความกับผู้วิจัยโดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์ (Constant Comparison) และวิธีการวิเคราะห์เพื่อสร้างเรื่องเล่า (Narrative Analysis) ทำให้เห็นถึงสภาพปัญหาและการดำเนินชีวิตควบคู่กับกระบวนการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการในการวิจัยมี ดังนี้

- 3.1 ระยะเตรียมความพร้อมก่อนลงเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 3.1.1 ด้านผู้ให้ข้อมูล
 - 3.1.2 ด้านการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล
- 3.2 ระยะดำเนินการเก็บข้อมูล
 - 3.2.1 กระบวนการที่ใช้ในการศึกษา
 - 3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 3.2.3 ประเด็นที่ต้องการศึกษา
 - 3.2.4 การตรวจสอบคุณภาพ (Data triangulation)
 - 3.2.5 ระยะเวลาในการศึกษา

- 3.3 ระยะการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 3.3.1 การเรียงลำดับเรื่องเล่า
 - 3.3.2 การเปรียบเทียบข้อมูล (Comparison)
 - 3.3.3 การตีความข้อมูล (Interpretation)
- 3.4 ระยะจัดทำเป็นหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)
 - 3.4.1 กำหนดโครงเรื่อง (Plot)
 - 3.4.2 ออกแบบเนื้อเรื่อง (Stories)
 - 3.4.3 เขียนสตอรี่บอร์ด (Story Board)
 - 3.4.4 ออกแบบภาพประกอบ (Illustration Design)
 - 3.4.5 เขียนต้นแบบร่าง (Dummy)
 - 3.4.6 เข้ารูปเล่ม (Format)
- 3.5 ระยะประเมินหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)

3.1 ระยะเตรียมความพร้อมก่อนลงเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1.1 ด้านผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลหลักของการวิจัยครั้งนี้คือครอบครัวที่จดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาด้วยตนเองจำนวน 5 ครอบครัว ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาครอบครัวที่จดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาด้วยตนเอง เพราะมีคุณสมบัติพื้นฐานตรงกัน กับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวอย่างแท้จริง นอกจากนี้ผู้วิจัยเคยมีประสบการณ์การทำงานร่วมกับสมาคมสภาการศึกษาทางเลือกไทย (สกล.) และกลุ่มเครือข่ายที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวทั่วประเทศ พบว่าในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีโรงเรียนเป็นจำนวนมากทั้งโรงเรียนรัฐบาลและเอกชนแต่เหตุใดครอบครัวที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลหลายครอบครัวได้ตัดสินใจจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานด้วยตนเอง นอกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแล้วผู้วิจัยวางแผนเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบไปด้วย ญาติพี่น้องของครอบครัวผู้ให้ข้อมูล เพื่อนบ้าน ที่อาศัยในละแวกเดียวกัน หรือบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น เพื่อขยายขอบเขตของข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการนำมาวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่คำตอบที่ชัดเจนยิ่งขึ้นรวมถึงช่วยตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของงานวิจัยเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของงานวิจัยนี้ให้มากขึ้น

3.1.2 ด้านการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยคัดเลือกกรณีศึกษาแบบสุ่มตามวัตถุประสงค์ (Purposeful Random Sampling) โดยผู้วิจัยได้สร้างเกณฑ์เพื่อให้สอดคล้องต่อคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์ในการศึกษา

ตามเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

- เป็นครอบครัวที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร
- เป็นครอบครัวที่มีประสบการณ์จัด โฮมสคูลมากกว่า 5 ปี
- เป็นครอบครัวที่มีแนวคิดและแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับนิยามของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

การศึกษาโดยครอบครัว

- เป็นครอบครัวที่ยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัย และยินยอมให้ผู้วิจัยเข้าไปสัมภาษณ์อย่างเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นระยะเวลา 2-4 สัปดาห์ และยินยอมให้ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดไปออกแบบเป็นหนังสือภาพประกอบที่ผ่านการตีความและถ่ายทอดผ่านมุมมองของผู้วิจัย

3.2 ระยะดำเนินการเก็บข้อมูล

3.2.1 กระบวนการที่ใช้ในการศึกษา

ครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลตามวิธีการศึกษาเรื่องเล่า (Narrative) เป็นกระบวนการหลักในการศึกษา โดยเปิดโอกาสให้ข้อมูลได้ถูกถ่ายทอดผ่านการเล่าเรื่อง ในที่นี้ผู้วิจัยได้มีการพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติที่ผู้วิจัยตั้งเกณฑ์ขึ้นมาเป็นระยะเวลา 6 เดือน ซึ่งกระบวนการศึกษาที่ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูล วิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลควบคู่กันไปตลอดกระบวนการ

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ พร้อมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้โดยใช้เทคนิคอื่น ๆ ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยผู้วิจัยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในฐานะผู้ทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว เช่น ออกค่าย ตั้งร้านค้าขายผลิตภัณฑ์ เล่นกีฬา เป็นต้น นอกจากนี้ใช้การสนทนากลุ่มกับผู้ที่เกี่ยวข้องคนอื่น ๆ ร่วมด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เตรียมเครื่องมือสำหรับการเก็บข้อมูลดังนี้

3.2.2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

กระบวนการในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กระบวนการเล่าเรื่องเป็นหลัก โดยผู้วิจัยได้ขอให้ผู้ให้ข้อมูลหลักถ่ายทอดเรื่องราวประสบการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัวของตนเอง ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้คัดเลือกสถานการณ์สำคัญด้วยตนเอง โดยมีผู้วิจัยช่วยกระตุ้นการสร้าง ความหมายและคุณค่าต่อปรากฏการณ์เหล่านั้นตามมุมมองของผู้ให้ข้อมูลเอง (Participant's perspective) ในกระบวนการเก็บข้อมูลนี้ผู้ให้ข้อมูลทุกคนเป็นผู้มีอำนาจต่อการสร้างเรื่องราวของ

ตนเอง โดยผู้วิจัยจะไม่ใช้คำถามเพื่อพยายามสอบสวนหาข้อเท็จจริง เรื่องเล่าดังกล่าวจะถูกปะติดปะต่อกันและผ่านการตีความอีกครั้งของผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์เอง ดังนั้นผู้เล่าทุกคนจะถ่ายทอดเรื่องราวด้วยภาษาและวัฒนธรรมของตัวเอง กระบวนการเล่าเรื่องจึงเริ่มต้นด้วยคำถามที่ชวนให้ผู้เล่านึกย้อนกลับไปนึกถึงชีวิตและประสบการณ์ที่ผ่านมาของตนเอง ตั้งแต่ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล กิจกรรมในชีวิตประจำวัน กิจกรรมยามว่าง ตลอดจนคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับจัดของศึกษาโดยครอบครัว เช่น ประวัติ ภูมิหลัง เจตคติต่อระบบการศึกษา ที่มาและความหมายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว รูปแบบวิถีชีวิต รูปแบบประสบการณ์ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ปัจจัยที่ทำให้ตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว ผลและปัญหาอุปสรรคหรือความท้าทายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) อย่างไรก็ตามแม้ผู้วิจัยจะใช้กระบวนการเพื่อศึกษาเรื่องเล่า แต่เพื่อกำหนดทิศทางของการสร้างข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้สร้างแนวคำถามเพื่อเป็นเครื่องมือหนึ่งสร้างทิศทางในการเก็บข้อมูล ซึ่งเป็นเพียงแผนที่เพื่อให้เกิดทิศทางและสอดคล้องต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยมากที่สุด แต่ไม่ได้ปิดกั้นต่อประเด็นใหม่ที่เกิดขึ้น

โดยแนวคำถามเหล่านี้สามารถปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม โดยแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ ดังนี้

- **หมวดคำถามเกี่ยวกับชีวประวัติ**

- ช่วยเล่าประวัติเกี่ยวกับตัวเองให้ฟังหน่อยได้ไหมคะ เช่น อายุ ประวัติการศึกษา อาชีพที่ที่เคยทำมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น
- ความสนใจในแต่ละช่วงวัยมีอะไรบ้าง
- ความสนใจในวัยเด็กได้รับอิทธิพลมาจากอะไร
- อาชีพที่ทำในปัจจุบันตรงกับความสนใจในวัยเด็กของตนเองไหม

- **หมวดคำถามการใช้ชีวิตประจำวัน**

- กิจกรรมยามว่างที่ชอบทำร่วมกันของครอบครัวคืออะไร
- กิจกรรมประจำวันของตนเองในแต่ละวันมีอะไรบ้าง
- งานอดิเรกส่วนตัวของแต่ละคนคืออะไร
- แบ่งหน้าที่ในการดูแลลูกกันอย่างไร

- **คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับจัดของศึกษาโดย**

ครอบครัว

- ความหมายของโฮมสคูล (Homeschool) สำหรับคุณคืออะไร
- ปัจจัยที่ทำให้คุณตัดสินใจมาทำโฮมสคูล (Homeschool) ด้วย

ตนเองมีอะไรบ้าง

- รับข้อมูลเกี่ยวกับโฮมสคูล (Homeschool) จากที่ไหนบ้าง

- **หมวดคำถามเกี่ยวกับประสบการณ์การจัดโฮมสคูล**

- ตลอดเส้นทางการจัดทำโฮมสคูล (Homeschool) ของคุณมีจุดเปลี่ยนสำคัญ (Turning Point) อะไรเกิดขึ้นในระหว่างนั้นบ้าง
- คุณคิดว่าการทำโฮมสคูล (Homeschool) ด้วยตนเองมีจุดอ่อนจุดแข็งอย่างไรบ้าง
- ความสำเร็จในการจัดโฮมสคูล (Homeschool) ด้วยตนเองสำหรับคุณคืออะไร
- ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Key Success Factors) ในการจัดโฮมสคูล (Homeschool) สำหรับคุณมีอะไรบ้าง
- ช่วยเล่าเหตุการณ์ ที่เป็นอุปสรรคต่อการทำโฮมสคูล (Homeschool) และวิธีการจัดการกับอุปสรรคนั้น ๆ ให้ฟังหน่อยได้ไหมคะ

3.2.2.2 อุปกรณ์บันทึกภาพและเสียง

สำหรับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมผู้วิจัยจะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมต่าง ๆ เช่นออกกำลังกาย ตั้งร้านค้าขายผลิตภัณฑ์ เล่นกีฬา เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้การสนทนากลุ่มกับผู้ที่เกี่ยวข้องคนอื่น ๆ ร่วมด้วย โดยแนวทางในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีทั้งสองเพื่อให้ได้ข้อมูลที่อุ่มตัวและนอกเหนือจากตัวอย่างประเด็นคำถามข้างต้น ผู้วิจัยอาจมีการตั้งประเด็นคำถามเพิ่มเติมโดยให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลและประเด็นคำถามใหม่ที่น่าสนใจได้หลังจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจึงได้จัดเตรียมอุปกรณ์อื่นในการลงภาคสนาม ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กระดาษ ปากกา และกล้องถ่ายรูปเพื่อบันทึกภาพนิ่งของกิจกรรมและผลงานของผู้ให้ข้อมูลและใช้กล้องวิดีโอเพื่อบันทึกบรรยายละเอียดของข้อมูลให้ครบถ้วนมากที่สุด

3.2.3 ประเด็นที่ต้องการศึกษา

ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล กิจกรรมในชีวิตประจำวัน ทักษะที่เกี่ยวข้องกับจิตของศึกษาโดยครอบครัว เช่น ประวัติภูมิหลัง เจตคติต่อระบบการศึกษา รูปแบบวิถีชีวิต รูปแบบประสบการณ์ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ปัจจัยที่ทำให้ตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) และอุปสรรคหรือความท้าทายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School)

3.2.4 การตรวจสอบคุณภาพ (Data triangulation)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลเรื่องเดียวกันด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยวิธีสังเกต ผู้วิจัยมีแนวทางในการสังเกต โดยแบ่งออกเป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยลงสนามวิจัยเพื่อสังเกตบริบทสภาพแวดล้อมรวมถึงการจัดการเรียนการสอนสังเกตจากร่องรอยหรือหลักฐานต่าง ๆ เช่น ภาพถ่ายและใบงาน นอกจากนี้ผู้วิจัยทำการสังเกตควบคู่

ไปกับการสัมภาษณ์ โดยสังเกตจากสีหน้าท่าทางและสายตา เป็นต้นได้แก่การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เป็นบันทึกการเรียนรู้และผลงานของผู้เรียนไปพร้อมกันด้วย โดยหลังจากได้ข้อมูลเรียบร้อยแล้วผู้วิจัยจะดำเนินการถอดเทปบันทึกเสียง และจัดหมวดหมู่ข้อมูลในเบื้องต้นเพื่อศึกษาการอิมิตัวของข้อมูล หากพบว่าข้อมูลยังไม่สมบูรณ์ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เพิ่มเติมพร้อมทั้งทำการเก็บข้อมูลจากผู้ใกล้ชิดหรือเกี่ยวข้องซึ่งเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ตรงประเด็นและความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยประเด็นคำถาม ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้ข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ลักษณะของผู้ปกครองที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว รูปแบบการดำเนินชีวิตของครอบครัว เจตคติของผู้ให้ข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นต้น โดยข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ที่ใช้เพื่อตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของการศึกษาค้างนี้

3.2.5 ระยะเวลาในการศึกษา

ประมาณ 6 เดือน

3.3 ระยะการวิเคราะห์ข้อมูล

3.3.1 การเรียงลำดับเรื่องเล่า

ผู้วิจัยอาศัยแนวคิดการวิเคราะห์ข้อมูลแบบเรื่องเล่า (Narrative Analysis) เป็นหลักโดยการนำเรื่องเล่าเหล่านั้นมาถอดเทปเป็นคำพูด คำต่อคำ และจัดเรียงเป็นลำดับเหตุการณ์ (Timeline) เพื่อวิเคราะห์เหตุการณ์ (Event Analysis) และจำแนกชนิดของเหตุการณ์ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องเล่า (Narratology) มาเป็นกรอบในการจำแนกประเภทเหตุการณ์ ได้แก่ ฉาก บุคคล ความหมายของพฤติกรรม ความสัมพันธ์ และแนวคิดที่ได้จากเรื่องเล่า

3.3.2 การเปรียบเทียบข้อมูล (Comparison)

ผู้วิจัยนำเหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์ที่ได้จากการจำแนกชนิดของข้อมูลทั้งหมดมาเปรียบเทียบกัน เพื่อจับประเด็นของแต่ละเรื่องเล่าเหล่านั้น ทำให้เห็นว่าลำดับเหตุการณ์นั้นมีการทับซ้อนของเวลาที่เกิดขึ้นเนื่องจากเรื่องเล่าเหล่านี้ไม่สามารถขาดออกจากกันได้อย่างสนิท เพื่อแยกองค์ประกอบที่สำคัญอันนำไปสู่การอธิบายและเกิดการตีความในเรื่องเล่า โดยทำเป็นตารางหาความสัมพันธ์เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อสรุปเชิงนามธรรมจนนำไปสู่ข้อสรุป

3.3.3 การตีความข้อมูล (Interpretation)

การตีความข้อมูลในงานวิจัยนี้ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นพร้อมกับการเก็บข้อมูลซึ่งผู้วิจัยทำต่อเนื่องตลอดระยะเวลาของการเก็บข้อมูลโดยใช้วิเคราะห์เรื่องเล่า (Narrative Analysis) ที่นำ

ข้อมูลเชิงย่อ ๆ หลากหลายกรณีมาสรุปเป็นข้อสรุปเชิงนามธรรม และพิจารณาจากลักษณะร่วมที่พบ การลงภาคสนามเพื่อสัมผัสกับปรากฏการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรมก่อน ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลจากแหล่งอื่น เช่น บันทึกการสังเกตภาคสนาม (Field Note) บันทึกส่วนตัวของผู้วิจัย (Diary) โดยกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล การตีความ การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยได้มีการบันทึกร่องรอยการจัดกระทำข้อมูล (Audit Trail) ไว้ตลอดเวลาเพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ตีความของข้อมูล และนำข้อมูลดังกล่าวกลับไปให้ผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์ตรวจสอบอีกครั้ง (Member Checking)

3.4 ระเบียบจัดทำเป็นหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)

เป็นการผลิตหนังสือภาพประกอบเรื่องเล่าบนเส้นทางการเรียนรู้ของครอบครัวโฮมสคูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.4.1 กำหนดโครงเรื่อง (Plot)

คือ การนำข้อมูลเรื่องเล่าที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพและตีความเรียบร้อยแล้ว มาลำดับเป็นเรื่องราวเพื่อให้ทราบว่าเป็นเนื้อเรื่องเกี่ยวกับอะไร พร้อมกับบอกแก่นเรื่อง (Theme) เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบว่าหนังสือนี้มีแก่นของเรื่องอย่างไร

3.4.2 ออกแบบเนื้อเรื่อง (Stories)

คือ การนำเรื่องเล่ามาเขียนเป็นเนื้อเรื่องย่อ ๆ ที่ทำให้ผู้อ่านทราบได้ว่าเนื้อเรื่องนี้ มีเนื้อเรื่องย่อเกี่ยวกับอะไร ซึ่งประกอบไปด้วย ตัวละคร (Character) ฉาก (Setting) และ บทสนทนา (Dialogue)

3.4.3 เขียนสตอรี่บอร์ด (Story Board)

คือ การวางกรอบแสดงเรื่องราวที่สมบูรณ์ของหนังสือ โดยแสดงรายละเอียดที่จะปรากฏในแต่ละหน้าของหนังสือ เช่น ข้อความ ภาพประกอบ โดยมีลำดับของการเรื่องราวว่าอะไรจะปรากฏขึ้นก่อนและหลัง หรืออะไรจะปรากฏพร้อมกัน เป็นการออกแบบอย่างละเอียดในแต่ละหน้าก่อนที่จะลงมือวาดภาพประกอบในหนังสือตั้งแต่หน้าปกจนถึงหน้าสุดท้าย

3.4.4 ออกแบบภาพประกอบ (Illustration Design)

คือ การนำเรื่องราวในสตอรี่บอร์ดมาตีความเป็นภาพประกอบแบบนามธรรม (Abstract Illustration) เพื่อเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอด บอกเล่าเรื่องราวของตัวละครให้กับผู้อ่านได้ใช้ประสบการณ์ของตนเองในการรับรู้และตีความเรื่องราวเหล่านั้น

3.4.5 เขียนต้นแบบร่าง (Dummy)

คือ การทำหนังสือจำลองของหนังสือที่จะทำขึ้นมา โดยทำรายละเอียดจากสตอรี่บอร์ดมาเขียนและวาดภาพหรือทำสัญลักษณ์แทน เป็นการทดลองก่อนที่จะเข้าเล่ม เพื่อให้ผู้ออกแบบและสำนักพิมพ์สามารถสื่อความหมายตรงกัน โดยรายละเอียดที่ควรกำหนดในต้นแบบร่าง ได้แก่ ขนาดสิ่งพิมพ์ การลำดับเลขหน้า การลำดับเนื้อหา ขนาดและแบบอักษร จำนวนสีที่ใช้ จำนวน ขนาด และรูปแบบของคอลัมน์ในแต่ละหน้า ตำแหน่งการจัดวางข้อความและภาพประกอบ การจัดวางตัวอักษร การเน้นหัวเรื่อง การจัดวางย่อหน้า ลักษณะการพับ การเก็บเล่ม/การเข้าเล่ม และรายละเอียดอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการจัดทำสิ่งพิมพ์

3.4.6 เข้ารูปเล่ม (Format)

คือ การทำหนังสือจริง ๆ ได้แก่ ภาพประกอบ คำบรรยาย การวางหน้า การจัดภาพ (Layout) ของหนังสือให้เหมาะสมโดยดูจากต้นแบบร่าง (Dummy) เป็นหลัก โดยมีลักษณะของรูปเล่มมี 2 ลักษณะ คือ ทั้งแบบแนวตั้งและแบบแนวนอน และขนาดของรูปเล่มมีหลายขนาดที่นิยม คือ ขนาดเล็ก 13 ซม.×18.5 ซม. หรือ ขนาดใหญ่ 16 ซม. หรือ ขนาดกว้าง 14.6 ซม. × 21 ซม. ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของหนังสือ

3.5 ระยะประเมินความพึงพอใจของหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งการออกแบบแบบสอบถามจำนวน 10 ข้อ โดยผู้วิจัย ใช้แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ตามแบบของลิเคิร์ท (Likert's Scale) เพื่อวัดระดับความพึงพอใจ ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหาในหนังสือ ด้านการออกแบบภาพประกอบ ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ผู้อ่านได้รับ แบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 : คำถามเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นคำถามปลายปิด ประกอบด้วย

- เพศ
- ช่วงอายุ
- ประเภทของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 : คำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจที่มีต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่

- ด้านเนื้อหาในหนังสือ
- ด้านการออกแบบภาพประกอบ

- ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ผู้อ่านได้รับ

3.6 เกณฑ์การให้คะแนน

ผู้วิจัยได้กำหนดคำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจที่มีต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) เป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด เป็นการวัดโดยใช้มาตรวัดแบบ Likert Scale โดยกำหนดและแปลความหมาย ดังนี้

ระดับคะแนน 5 หมายถึง ความพึงพอใจในระดับมากที่สุด

ระดับคะแนน 4 หมายถึง ความพึงพอใจในระดับมาก

ระดับคะแนน 3 หมายถึง ความพึงพอใจในระดับปานกลาง

ระดับคะแนน 2 หมายถึง ความพึงพอใจในระดับน้อย

ระดับคะแนน 1 หมายถึง ความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด

โดยผู้วิจัยกำหนดการแปลความหมายของผลคะแนน โดยการคำนวณด้วยสูตรการคำนวณความกว้างของอัตราภาคั่น ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ความกว้างของอัตราภาคั่น} &= \frac{\text{ข้อมูลที่มีค่าสูงสุด} - \text{ข้อมูลที่มีค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{5-1}{5} \\ &= 0.08 \end{aligned}$$

ดังนั้นเกณฑ์เฉลี่ยระดับความคิดเห็นโดยรวมความพึงพอใจ สามารถกำหนดได้ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00 หมายถึง ระดับพึงพอใจในระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20 หมายถึง ระดับพึงพอใจในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40 หมายถึง ระดับพึงพอใจในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60 หมายถึง ระดับพึงพอใจในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80 หมายถึง ระดับพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด

บทที่ 4

เรื่องเล่าจากประสบการณ์ของครอบครัวโฮมสคูล

การศึกษาในครั้งนี้ คือการศึกษาเรื่องเล่าบนเส้นทางการเรียนรู้ของครอบครัวโฮมสคูล จำนวน 5 ครอบครัว โดยมุ่งให้ความสำคัญกับวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและประสบการณ์ของครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) เพื่อสร้างหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) สะท้อนวิถีชีวิตและประสบการณ์ การจัดการศึกษาของครอบครัวโฮมสคูล (Home School) ได้ และ 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของบุคคลที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) โดยผู้วิจัยต้องการทำความเข้าใจกระบวนการทำโฮมสคูลผ่านมุมมองและแนวคิดของผู้ปกครองทั้ง 5 ครอบครัวในฐานะที่เป็นผู้ถ่ายทอด โดยศึกษาผ่านเรื่องเล่าที่สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงบุคคลกับสภาพแวดล้อม ความเชื่อค่านิยม การสร้างอัตลักษณ์ การเผชิญวิกฤตการณ์ต่าง ๆ และแนวทางในการจัดการชีวิตเพื่อให้ผ่านพ้นเรื่องราวเหล่านั้น ตลอดจนการให้ความหมายและปัจจัยที่ทำให้ตัดสินใจทำโฮมสคูล โดยใช้แนวคิดการศึกษาแบบเรื่องเล่า (Narrative Approach) ที่มุ่งให้ความสำคัญกับผู้ที่เป็นเจ้าของประสบการณ์และความหมายที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์เรื่องเล่าผ่านการจัดระเบียบ จัดลำดับ และตีความอย่างเป็นอิสระของผู้ให้ข้อมูล โดยปราศจากการดำเนินหรืออคติใด ๆ ซึ่งการนำเสนอข้อมูล ในบทนี้เกิดจากการนำเรื่องเล่าของผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 5 ครอบครัว มาเรียบเรียงผ่านแนวคิดการศึกษาเรื่องเล่า (Narratology) ได้แก่ ลำดับการเกิดเหตุการณ์สำคัญ (Key Event) ฉากที่สะท้อนรูปแบบวิถีชีวิตและประสบการณ์ (Setting) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเรื่องเล่า (Relationship) จุดเปลี่ยนผ่านจากปัญหาอุปสรรคของการเติบโตจากการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) มาสู่บทสรุป (Conclusion) ตามความหมายของผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยแบ่งหัวข้อตามรายละเอียดสำคัญซึ่งประกอบไปด้วยข้อมูล ดังนี้

4.1 ภูมิหลังและการตัดสินใจทำโฮมสคูล

4.2 บทบาทของครอบครัวกับความท้าทายของการทำโฮมสคูล

4.3 นิยามแห่งความสำเร็จในการจัดโฮมสคูล

รายละเอียดในส่วนนี้จะประกอบไปด้วยเรื่องเล่าที่ผู้ให้ข้อมูลแต่ละครอบครัว เป็นผู้คัดเลือกเหตุการณ์สำคัญมาถ่ายทอดให้ผู้วิจัยได้เข้าใจถึงรูปแบบวิถีชีวิตและประสบการณ์ของครอบครัวโฮมสคูลอย่างอิสระและต่อเนื่องจนได้ข้อมูลที่อิมมัล จากนั้นผู้วิจัยได้นำประสบการณ์ทั้งหมดมาถอดเทปและจัดเรียงเหตุการณ์สำคัญเพื่อวิเคราะห์เหตุการณ์ (Event analysis) และจำแนกชนิดของเหตุการณ์ เนื่องด้วยลักษณะการเล่าของผู้ให้ข้อมูลไม่ได้ร้อยเรียงกันเป็นเส้นตรง แต่จะมีการเล่าเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่เด่นชัดในแต่ละช่วง จากนั้นจึงขยายความต่อเนื่องในรายละเอียดที่แยก

ย่อยลงไป ทำให้ผู้วิจัยต้องมีการจัดเรียงข้อมูลแยกออกเป็นลำดับเหตุการณ์ (Timeline) เพื่อให้เกิดความลื่นไหลของเรื่องเล่า โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องเล่า (Narratology) มาเป็นกรอบในการจำแนกและเรียงลำดับเหตุการณ์ สามารถแบ่งประเด็นการนำเสนอออกเป็น 4 หัวข้อหลักดังนี้

4.1 ภูมิหลังและปัจจัยที่ทำให้ตัดสินใจทำโฮมสคูล (Home School)

นับตั้งแต่การประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษา 2542 เป็นต้นมา เกิดกระแสการตื่นตัวของพ่อแม่ผู้ปกครองจำนวนมาก ที่ให้ความสนใจเรื่องการจัดการศึกษาเองในครอบครัวหรือโฮมสคูล ซึ่งปัจจัยของการตัดสินใจทำโฮมสคูลในแต่ละครอบครัวล้วนมีเหตุผลที่แตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นเป็นแนวคิดของพ่อแม่ที่มีต่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ความต้องการเฉพาะของผู้เรียน รวมไปถึงความคิดความเชื่อ ศาสนา ความสนใจของครอบครัวที่มีต่อสถานการณ์ด้านการศึกษาในปัจจุบัน ส่งผลปัจจุบันจากรายงานสภาวะการศึกษาไทยจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาที่ถูกตีพิมพ์ในปี 2563 พบว่าสถิติการจดทะเบียนจัดตั้งโฮมสคูลของสภาวะการศึกษาไทยกับเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศมีอัตราเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าจากจำนวนครอบครัวที่มีอยู่เดิม ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ผ่านเรื่องเล่าของผู้ให้ข้อมูลจากภูมิหลังของทั้ง 5 ครอบครัวที่จัดโฮมสคูล ตามตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1

สรุปภาพรวมภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล

ครอบครัว	นาม สมมุติ	อายุ (ปี)	วุฒิการศึกษา	อาชีพปัจจุบัน	จำนวน บุตร	อายุบุตร	ประสบการณ์ ทำโฮมสคูล
A	พ่อเมฆ	42	ปริญญาตรี	ครูสอนดนตรี	1	15	7 ปี
	แม่ฝน	40	ประกาศนียบัตร วิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	ขายของ ออนไลน์			
B	พ่อหนึ่ง	55	ปริญญาตรี	ครูสอนศาสนา	1	12	5 ปี
	แม่สอง	42	ประกาศนียบัตร วิชาชีพ (ปวช.)	พนักงานบริษัท			
C	พ่อฟ้า	40	ปริญญาตรี	ธุรกิจส่วนตัว	2	19,15	10 ปี
	แม่ส้ม	35	ปริญญาตรี	คุณแม่เต็มเวลา			
D	พ่อไม้	65	ปริญญาโท	รับราชการ	2	19,12	12 ปี
	แม่น้ำ	57	ปริญญาตรี	คุณแม่เต็มเวลา			
E	แม่หน้อย	48	ปริญญาโท	นักเขียน	1	17	7 ปี

4.1.1 วุฒิการศึกษา

จากข้อมูลพบว่า ผู้ปกครองทั้ง 5 ครอบครัวที่ทำโฮมสคูลจบการศึกษาระดับปริญญาตรี 6 คน และมีผู้ปกครองอย่างน้อย 1 คนจบปริญญาโท โดยวุฒิการศึกษาของคุณพ่อทุกคนครอบครัวอยู่ในระดับปริญญาตรี ในขณะที่วุฒิการศึกษาของคุณแม่ที่เป็นผู้จัดการศึกษาหลักให้คุณมีตั้งแต่ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ไปจนถึงระดับปริญญาโท ซึ่งผู้ปกครองไม่ได้มีวุฒิการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง (ยกเว้นครอบครัว B ที่มีคุณพ่อเป็นครูสอนศาสนา และครอบครัว D ที่คุณแม่เคยเป็นครูมาก่อนแต่สุดท้ายตัดสินใจลาออกไปประกอบอาชีพอื่น ๆ ก่อนจะมาเป็นคุณแม่เต็มเวลา) แต่ทุกครอบครัวก็สามารถออกแบบการเรียนรู้จากประสบการณ์ ตั้งแต่ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร การออกแบบแผนการเรียนรู้ สื่อการสอน และการวัดประเมินผลด้วยตนเองได้จากประสบการณ์ที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเองทั้งสิ้น ดังข้อมูลตามตารางที่ 4.2 ดังนี้

ตารางที่ 4.2

ข้อมูลวุฒิการศึกษาของผู้ให้ข้อมูล

ครอบครัว	นามสมมุติ	วุฒิการศึกษา	
A	พ่อเมฆ	ปริญญาตรี	คณะศิลปกรรมศาสตร์ สาขาดนตรีและการแสดง
	แม่ฝน	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	ประเพณีบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการบัญชี
B	พ่อหนึ่ง	ปริญญาตรี	คณะวิทยาการอิสลาม สาขาวิชาครุศาสตร์อิสลาม
	แม่สอง	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	ประเพณีวิชาคหกรรม สาขาวิชาธุรกิจคหกรรม
C	พ่อฟ้า	ปริญญาตรี	คณะบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการบริหารธุรกิจอุตสาหกรรมและโลจิสติกส์
	แม่ส้ม	ปริญญาตรี	คณะวิทยาศาสตร์ สาขาวิชาเคมีอุตสาหกรรม
D	พ่อไม้	ปริญญาโท	คณะรัฐศาสตร์ สาขาวิชาอาชีววิทยาและงานยุติธรรม
	แม่น้ำ	ปริญญาตรี	คณะครุศาสตร์ สาขาการศึกษาปฐมวัย
E	แม่หน้อย	ปริญญาโท	คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน สาขาวิชาสื่อสารศึกษา

4.1.2 อายุ

จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองทั้ง 5 ครอบครัวอยู่ในช่วงวัยที่หลากหลาย โดยสังเกตจากข้อมูลอายุโดยรวมอยู่ในช่วงตั้งแต่ 35-65 ปีเป็นที่น่าสนใจว่าอายุของคุณพ่อและคุณแม่ของทุกครอบครัวอยู่ในช่วงอายุ 40 ปีขึ้นไป ยกเว้นคุณแม่ครอบครัว C ที่ถือว่าอายุน้อยที่สุด ดังปรากฏในข้อมูลตามตารางที่ 4.3 ดังนี้

ตารางที่ 4.3

ข้อมูลอายุของผู้ให้ข้อมูล

อายุ	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D	ครอบครัว E
คุณพ่อ	42	55	40	65	-
คุณแม่	40	42	35	57	48

4.1.3 ประสบการณ์การทำโฮมสคูล (Home School)

จากการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ที่ผู้วิจัยได้สร้างเกณฑ์การคัดเลือกแบบสุ่มตามวัตถุประสงค์ (Purposeful Random Sampling) เพื่อให้สอดคล้องต่อคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์ในการศึกษา โดยกำหนดให้ทั้ง 5 ครอบครัวที่จะทำการศึกษา ต้องมีประสบการณ์ในการจัดโฮมสคูลไม่น้อยกว่า 5 ปี โดยอ้างอิงจากฐานข้อมูลของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ว่าเป็นระยะเวลาที่เหมาะสมแก่การถอดประสบการณ์และองค์ความรู้ที่สามารถสะท้อนแนวความคิดของการจัดทำโฮมสคูลได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยครอบครัวที่จัดโฮมสคูลมานานที่สุด ได้แก่ ครอบครัว D โดยครอบครัวได้เริ่มดำเนินการและจัดตั้งโฮมสคูลมาทั้งสิ้น 12 ปี ส่วนครอบครัวที่รองลงมา คือ ครอบครัว C มีประสบการณ์จัดโฮมสคูลในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกันคือ 10 ปี รองลงมาคือครอบครัว A กับ B เริ่มทำโฮมสคูลในระยะเวลาเดียวกันคือ 7 ปี ส่วนครอบครัว B ถือเป็นครอบครัวที่มีประสบการณ์ในการทำโฮมสคูลน้อยที่สุดคือ 5 ปี ดังปรากฏในข้อมูลตามตารางที่ 4.4 ดังนี้

ตารางที่ 4.4

ข้อมูลประสบการณ์การทำโฮมสคูล

จำนวนบุตร	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D	ครอบครัว E
	1	1	2	2	1
ประสบการณ์ทำโฮมสคูล	7 ปี	5 ปี	10 ปี	12 ปี	7 ปี
อายุของบุตรตอนที่เริ่มทำโฮมสคูล	5 ปี	7 ปี	คนแรก 9 ปี คนที่สอง 5 ปี	คนแรก 7 ปี คนที่สอง 5 ปี	10 ปี
อายุบุตรปัจจุบัน	15 ปี	12 ปี	คนแรก 19 ปี คนที่สอง 15 ปี	คนแรก 19 ปี คนที่สอง 12 ปี	17 ปี

4.1.4 อาชีพ

การประกอบอาชีพของทั้ง 5 ครอบครัวมีความหลากหลายและไม่จำเพาะเจาะจง แต่ต้องทำธุรกิจส่วนตัวเท่านั้นจึงจะสามารถจัดการเวลามาทำโฮมสคูลได้ เพราะจากข้อมูลพบว่ามีทั้ง อาชีพทำธุรกิจส่วนตัว รับราชการ ประกอบวิชาชีพอิสระ และเป็นพนักงานประจำในบริษัท ดังนั้น เงื่อนไขเรื่องอาชีพจึงไม่ใช่ข้อจำกัดที่ทำให้ไม่สามารถจัดโฮมสคูลได้ แต่การบริหารจัดการเวลาในการ ดูแลครอบครัวและการจัดออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของครอบครัวจึงเป็น ปัจจัยที่สำคัญมากกว่า เพราะจากการสังเกตและการสัมภาษณ์พบว่าทั้ง 5 ครอบครัวจะมีผู้ปกครอง คนใดคนหนึ่งรับหน้าที่ในการดูแลเรื่องการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนเป็นหลัก ดังข้อมูล ที่แสดงในตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5

ข้อมูลอาชีพของผู้ให้ข้อมูล

อาชีพ	ครอบครัว A	ครอบครัว B	ครอบครัว C	ครอบครัว D	ครอบครัว E
คุณพ่อ	ครูสอนดนตรี	ครูสอนศาสนา	ธุรกิจส่วนตัว	รับราชการ	-
คุณแม่	ขายของออนไลน์	พนักงานบริษัท	คุณแม่เต็มเวลา	คุณแม่เต็มเวลา	นักเขียน

จากข้อมูลพบว่า คุณแม่ 2 ใน 5 ครอบครัวมีอาชีพเป็นคุณแม่เต็มเวลา ซึ่งเป็น ครอบครัวที่ทำโฮมสคูลมานานที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าทั้ง 2 ครอบครัว มีเวลาในการดูแลผู้เรียนทั้งใน ด้านการจัดการศึกษาและใช้เวลาเรียนรู้ร่วมกันกับผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ ในขณะที่ครอบครัว A B และ E ที่ถึงแม้ว่าผู้ปกครองจะทำงานทั้งคู่ แต่ครอบครัวก็สามารถบริหารจัดการเวลาและแบ่งบทบาทหน้าที่ ในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนได้เป็นอย่างดี และบางครั้งผู้เรียนก็มีโอกาสได้ทำกิจกรรมร่วม ไปกับอาชีพของผู้ปกครองด้วย เช่น ครอบครัว A แม่เป็นแม่ค้าขายของออนไลน์ ซึ่งบางกิจกรรมแม่ ปีก้อออกแบบให้ลูกได้มีส่วนร่วมในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ด้วย เช่น บวกเลขยอดขาย หายอดเงิน ทอน หรือช่วยกันออกแบบโลโก้ของสินค้า เป็นต้น ส่วนครอบครัว B โดยส่วนใหญ่แล้วลูกจะอยู่กับคุณ พ่อที่โรงเรียนสอนศาสนา โดยมีคุณแม่จะเป็นผู้เตรียมแบบฝึกหัดและกิจกรรมต่าง ๆ เอาไว้ให้กับลูก ๆ ก่อนจะออกไปทำงาน และกลับมาสลับกันดูแลลูกในตอนเย็น และครอบครัว E ที่ถึงแม้จะมีผู้ปกครอง แค่คนเดียว แต่ด้วยอาชีพของคุณแม่ที่เป็นนักเขียนทำให้มีอิสระในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ให้กับลูกได้เช่นกัน

4.1.5 ปัจจัยที่ทำให้ครอบครัวตัดสินใจทำโฮมสคูล (Home School)

จากการสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่า อายุ วุฒิการศึกษา หรือการประกอบ อาชีพที่มีความแตกต่างกัน ทั้งทำธุรกิจส่วนตัว รับราชการ ประกอบวิชาชีพอิสระ และเป็นพนักงาน

บริษัท ตลอดจนรูปแบบของครอบครัวที่บางครอบครัวเป็นคุณแม่เลี้ยงเดี่ยว หรือบางครอบครัวที่มีช่วงอายุห่างกับลูกมาก ปัจจัยเหล่านี้ไม่ได้ส่งผลต่อความสามารถให้จัดโฮมสคูลของครอบครัวเท่ากับมุมมอง ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมระหว่างเติบโตของผู้ปกครอง แต่เป็นสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศที่เกิดขึ้นในขณะตัดสินใจของแต่ละครอบครัวต่างก็มีผลต่อการตัดสินใจของครอบครัวทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังมีปัจจัยสำคัญที่ทำให้ครอบครัวตัดสินใจจัดตั้งโฮมสคูล โดยสามารถจำแนกได้เป็น 3 มิติ ดังนี้

4.1.5.1 ปัจจัยที่มาจากมุมมองและประสบการณ์ของครอบครัว

(1) ผู้ปกครองมีประสบการณ์ในอดีตที่ไม่ดีเกี่ยวกับโรงเรียน

“แม่มีประสบการณ์ที่ไม่ดีกับโรงเรียนเท่าไรนัก เคยเป็นครูอยู่ในระบบมาหลายปี แต่สุดท้ายก็ตัดสินใจลาออกมาทำอย่างอื่น เพราะไม่เชื่อในรูปแบบการศึกษาแบบเดียวกับที่โรงเรียนในระบบเชื่อ” (แม่ส้ม, สัมภาษณ์, 2564)

“ผมเคยส่งลูกไปเรียนในโรงเรียนประถมแถวบ้านนะ แต่เขามักจะมีคำถามกลับมาถามเราเสมอ เพราะสิ่งที่โรงเรียนสอนหรือจุดเน้นที่โรงเรียนมีอาจจะไม่ได้ตรงกับสิ่งที่ครอบครัวเราให้ความสำคัญ” (พ่อหนึ่ง, สัมภาษณ์, 2564)

(2) ผู้ปกครองต้องการสร้างการเรียนรู้ที่มีส่วนร่วมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของครอบครัว

“เราในตอนแรกไม่ได้ตั้งใจว่าจะทำโฮมสคูลเลย แต่อยากใช้เวลาในช่วง 5 ขวบแรกกับลูกให้เต็มที่ เพราะมันคือช่วงเวลาที่สำคัญ” (แม่บี, สัมภาษณ์, 2564)

“เราอยากเรียนรู้ร่วมกันไปกับลูก อยากเป็นส่วนหนึ่งของการเติบโตของเขา” (แม่ฝน, สัมภาษณ์, 2564)

“มีคนสนใจอยากทำโฮมสคูลเยอะนะ แต่ก็ไม่ใช่ว่าทุกครอบครัวจะสามารถทำได้ มันมีปัจจัยเยอะมากที่จะต้องชั่งใจเพื่อตัดสินใจว่าจะทำหรือไม่ทำ ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือเรื่องวิถีชีวิต เพราะถ้าเราตัดสินใจว่าจะทำโฮมสคูลให้ลูก วิถีชีวิตของเรานั้นจะไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป ซึ่งก็ต้องกลับมาถามตัวเองว่าเราพร้อมมากแค่ไหนกับการเป็นเพื่อนร่วมเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับลูก” (แม่หน้อย, สัมภาษณ์, 2564)

(3) ผู้ปกครองมีความสามารถในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารที่เอื้อต่อการทำโฮมสคูล

“พยายามหาข้อมูลและปรึกษากับสามีเพื่อช่วยกันหาทางออก จนไปเจอเพื่อนที่แนะนำให้เรามีการศึกษาแบบใหม่ที่พ่อแม่สามารถเป็นคนจัดการเรียนการสอนให้ลูกด้วยตัวเองได้” (แม่ส้ม, สัมภาษณ์, 2564)

“เราต้องฝึกฝนที่จะถอดประสบการณ์ในชีวิตของตัวเองมา ออกแบบบทเรียนให้กับลูก ๆ ได้ และต้องไม่หยุดที่จะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาเพื่อให้สอดคล้องกับวิธีการ ทำโฮมสคูล” (แม่น้ำ, สัมภาษณ์, 2564)

4.1.5.2 ปัจจัยที่มาจากความต้องการเฉพาะของผู้เรียน

(1) หลักสูตรในโรงเรียนไม่ตรงกับความต้องการของผู้เรียน

“ลูกเขาบอกว่าที่โรงเรียนไม่สนุก ไม่มีเรื่องที่เขาสนใจ พี่ใช้การคุย กับลูกเยอะมากจนเริ่มเห็นช่องว่างที่โรงเรียนไม่สามารถเติมเต็มในสิ่งที่ลูกที่สนใจได้ ก็พยายามจะหา โรงเรียนที่ตรงกับความต้องการของลูกให้มากที่สุด แต่พี่ไม่ได้มีทรัพยากรมากพอที่จะสามารถเข้าถึง หลักสูตรเฉพาะทางของโรงเรียนทางเลือกที่ตอบโจทย์วิธีการเรียนรู้ของลูกได้” (แม่ส้ม, สัมภาษณ์, 2564)

“ลูกผมชอบขี่ม้า สนใจแต่เรื่องของม้า แต่ศาสนากับม้ามันจะ เกี่ยวข้องกันได้อย่างไร มันเป็นหน้าที่ของครอบครัวที่ต้องเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้ให้ลูกเห็นและผมเข้าใจ เรื่องนี้เป็นอย่างดี ผมเลยอยากจะเป็นคนสอนลูกเอง” (พ่อหนึ่ง, สัมภาษณ์, 2564)

“เราเริ่มเห็นพัฒนาการด้านดนตรีและความถนัดของเขาที่ชัดเจน ขึ้น ทำให้ต้องกลับมาทบทวนกับเราว่าทักษะและองค์ความรู้ที่เราทั้งคู่มี จะช่วยพัฒนาต่อยอดการ เรียนรู้ของลูกได้ไหม” (แม่ฝน, สัมภาษณ์, 2564)

4.1.5.3 ปัจจัยที่จากการสนับสนุนด้านกฎหมาย

(1) มีการประกาศใช้มาตราที่ 12

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้สิทธิแก่ ผู้ปกครองสามารถจัดการศึกษาให้แก่บุตรของตนเองได้

(2) มีหน่วยงานและกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้องคอยช่วยทำหน้าที่ให้ การสนับสนุน

โดยมีช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลที่จำเป็นต่อการจัดโฮมสคูลที่เป็น รูปธรรมและหลากหลาย

แม้ว่าแต่ละครอบครัวมีมุมมองและประสบการณ์ต่อการเริ่มต้นทำ โฮมสคูลที่แตกต่างกัน แต่จุดร่วมที่มีร่วมกันคือการให้ความสำคัญกับการสร้างการเรียนรู้มีส่วนร่วมระหว่างผู้ปกครองกับผู้เรียนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและทรัพยากรที่ครอบครัวมีเป็นสำคัญ ซึ่งข้อ ค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549, น.27-29) และ ของยุทธชัย เถลิ้มชัย (2543, น.278-280) ที่ศึกษาสาเหตุและภูมิหลังของผู้ปกครองที่ตัดสินใจทำ โฮมสคูล ในช่วงปี พ.ศ. 2542 – 2549 พบว่าสาเหตุที่ทำให้ผู้ปกครองตัดสินใจไม่ส่งบุตรหลานเข้า โรงเรียน และเลือกที่จะจัดการศึกษาด้วยตนเองสามารถจำแนกได้เป็น 2 ระดับ ดังนี้

1) ระดับบุคคลและครอบครัว

1.1) ผู้เรียนมีความต้องการพิเศษเฉพาะบุคคล ทำให้ครอบครัวต้องจัดการศึกษาด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ตอบโจทย์กับความต้องการมากที่สุด ได้แก่ ปัญหาสุขภาพที่ต้องได้รับการดูแลพิเศษ ผู้เรียนไม่สามารถปรับตัวเข้ากับกฎระเบียบของโรงเรียนได้ และผู้เรียนถูกกระทำรุนแรงในโรงเรียน

1.2) มุมมองหรือแนวคิดส่วนตัวของผู้ปกครอง ที่ไม่สนับสนุนหรือไม่เห็นด้วยกับการจัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียน เช่น ผู้ปกครองมีประสบการณ์ในอดีตที่ไม่ดีเกี่ยวกับโรงเรียน ผู้ปกครองต้องการที่จะส่งต่อมุมมองและประสบการณ์ให้กับผู้เรียนด้วยตนเอง อุดมคติรักความสันโดษ รักอิสระและนอกกรอบ ครอบครัวมีเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนที่ชัดเจน มีศักยภาพและเวลาที่เอื้อต่อการจัดโฮมสคูลได้ ครอบครัวได้รับแบบอย่างทางสังคมที่สนับสนุนแนวคิดในการจัดโฮมสคูล ครอบครัวมีถิ่นที่อยู่อาศัยที่ไม่เอื้อต่อการไปโรงเรียน

2) ระดับชุมชนและสังคม

2.1) สถานการณ์ของโรงเรียนไม่เหมาะสม เช่น มีการเก็บค่าเล่าเรียนที่สูงมาก ความถนัดหรือความเชี่ยวชาญของผู้สอนไม่ตรงกับความต้องการผู้เรียน เป็นต้น

2.2) ได้รับการสนับสนุนทางสังคม ทั้งด้านข้อมูลข่าวสารและกฎหมายที่เอื้อให้ผู้ปกครองสามารถจัดโฮมสคูลได้ด้วยตนเอง รวมถึงได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มครอบครัว หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้ผู้ปกครองมีความมั่นใจในการตัดสินใจจัดโฮมสคูลให้แก่บุตรหลานของตนเองมากขึ้น

โดยพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทำโฮมสคูลของผู้ปกครองมากที่สุดคือ มุมมองหรือแนวคิดส่วนตัวของผู้ปกครอง ที่ให้ความสำคัญกับรูปแบบการศึกษาทางเลือก (Alternative Education) หรือการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่มีอิสระจากสถาบันการศึกษา (Non-Institutional) ซึ่งอมริวิชญ์ นาครทรรพ (2543, น.47) ได้จำแนกมุมมองแนวคิด ของกลุ่มผู้ปกครองที่ตัดสินใจจัดโฮมสคูลออกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มอุดมคตินิยม (Ideologues)

เป็นกลุ่มผู้ปกครองที่เคร่งศาสนา และต้องเผชิญกับปัญหาที่โรงเรียนมีความเชื่อและค่านิยมที่ขัดกับหลักการทางศาสนาของครอบครัว ทำให้ผู้ปกครองต้องตัดสินใจจัดการศึกษาให้ลูกด้วยตนเอง ซึ่งรูปแบบการจัดการศึกษาของครอบครัวที่มีมุมมองหรือแนวคิดในลักษณะนี้จะคล้ายคลึงกับโรงเรียนทั่วไป มีโครงสร้างหลักสูตรชัดเจน แผนการเรียนรู้ รายบุคคลของผู้เรียนจะเน้นเนื้อหาวิชาที่คล้ายคลึงกับโรงเรียน และเพิ่มเติมกลุ่มประสบการณ์ที่สอดคล้องกับวิถีปฏิบัติตามศาสนาที่ตนนับถือ

2) กลุ่มการเรียนรู้นิยม (Pedagogues)

เป็นกลุ่มผู้ปกครองที่ไม่เชื่อในวิธีการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่เน้นครูและหลักสูตรเป็นศูนย์กลางจนล้มล้มธรรมชาติและศักยภาพเฉพาะตัวของผู้เรียนแต่ละคน แต่มุ่งเน้นการเรียนรู้ที่เกิดจากชีวิตจริงโดยที่ผู้ปกครองเป็นผู้จัดหา และผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้ปกครองกลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะจัดหลักสูตรแบบยืดหยุ่น มีกิจกรรมตามกลุ่มประสบการณ์ที่หลากหลาย เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย สารการเรียนรู้ ตลอดจนการประเมินความสำเร็จในการจัดการศึกษาด้วย

จากข้อค้นพบทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าภูมิหลังและประสบการณ์ที่ผู้ปกครองมีต่อรูปแบบการศึกษาที่ตนเองได้รับมาในอดีต ตลอดจนรูปแบบวิถีชีวิตที่ผู้ปกครองเติบโตมา นับเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจจัดโฮมสคูลของครอบครัวมากที่สุด เพราะนอกจากจะสะท้อนแนวคิดและมุมมองที่ผู้ปกครองสั่งสมมาจากประสบการณ์ในอดีตแล้ว ยังเชื่อมโยงให้เห็นถึงการนำประสบการณ์ในอดีตมาประยุกต์และถ่ายทอดออกมาผ่านการออกแบบหลักสูตรหรือแผนการจัดการศึกษาของแต่ละครอบครัวได้อีกด้วย โดยแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวที่ประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ กระบวนการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนรู้ และรูปแบบการวัดและประเมินผล จะมีลักษณะหรือรูปแบบเฉพาะของครอบครัวโฮมสคูลที่แตกต่างกัน

4.2 บทบาทของครอบครัวกับความท้าทายของการทำโฮมสคูล

แม้ว่าทุกครอบครัวที่ตัดสินใจทำโฮมสคูลจะมีมาตราที่ 12 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้การรองรับและถูกต้องตามกฎหมาย แต่การเริ่มต้นทำอะไรใหม่ย่อมนำมาซึ่งอุปสรรคอยู่เสมอ เพราะในทางปฏิบัติยังคงมีช่องว่างอีกมากมายที่ทุก ๆ ครอบครัวจะต้องเผชิญในเส้นทางนี้ ทั้งความท้าทายที่เกิดจากปัจจัยภายในและความท้าทายที่เกิดจากปัจจัยภายนอก เช่น ความหวั่นไหวเมื่อต้องเผชิญกับความโดดเดี่ยวทั้งจากแนวคิดและมุมมองที่ไม่ได้สอดคล้องกับแนวคิดหรือความเชื่อของคนส่วนใหญ่ ตลอดจนการที่ต้องเผชิญกับระบบที่ไม่ได้เอื้ออำนวยให้แนวคิดนี้เกิดได้ง่ายขึ้น เช่น การติดต่อประสานงานระหว่างครอบครัวกับหน่วยงานราชการ ระยะเวลาการขอลงทะเบียนที่ล่าช้า รูปแบบการวัดและประเมินที่ไม่ตรงกับวิถีการเรียนรู้ของผู้เรียน และยังมีประเด็นอื่น ๆ ที่ทุกครอบครัวจะต้องเผชิญและร่วมกันแก้ไขกันมาตลอดหลายปีที่ผ่านมา ซึ่งจากการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลพบว่าทั้ง 5 ครอบครัวพบว่า ผู้ปกครองตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในการทำโฮมสคูลว่าตนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนผ่านการเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เพื่อให้ผู้เรียนได้พบเจอกับรูปแบบการเรียนรู้ที่ตนเองสนใจ อีกทั้งยังมี

บทบาทเป็นเพื่อนที่ร่วมวางแผน ร่วมเรียนรู้ ส่งเสริมและค้นหาศักยภาพของผู้เรียนไปพร้อมกัน โดยสามารถจำแนกบทบาทและความท้าทายของผู้ปกครองที่มีต่อการทำโฮมสคูลจากเรื่องเล่าได้ ดังนี้

4.2.1 บทบาทของครอบครัวที่ทำโฮมสคูลในการส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

4.2.1.1 บทบาทการเป็นผู้สังเกตการณ์

“เราต้องเป็นนักสังเกตที่ดีนะคะ ต้องใจเย็นที่จะเฝ้ามองความเป็นไปของเขาว่าเขาชอบอะไร สนใจอะไร ทำอะไรได้ดี ซึ่งแต่ละคนก็มีความชอบความถนัดและพัฒนาการตามวัยแตกต่างกันออกไป เราต้องมีเวลาร่วมกับเขาให้มาก ๆ เวลาเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เราเข้าใจเขาได้มากที่สุด” (แม่น้ำ, สัมภาษณ์, 2564)

“คอยสังเกตและส่งเสริมเขาในเรื่องที่เขาสนใจ อ่านนิทานให้เขาฟังทุกคืน จนเขามีพัฒนาการเรื่องการอ่านอย่างก้าวกระโดด รวมถึงพัฒนาการด้านอื่น ๆ ที่ไม่ต่างไปจากเด็ก ๆ ที่ไปโรงเรียนเลย” (แม่หน้อย, สัมภาษณ์, 2564)

เนื่องจากผู้ปกครองจะต้องเขียนแผนการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญเรื่องที่คุณเรียนสนใจเป็นอันดับแรก ดังนั้นการจะออกแบบแผนการเรียนรู้เฉพาะรายบุคคลให้กับผู้เรียนได้ จะต้องเกิดจากการสังเกตและใช้เวลากับผู้เรียนอยากลึกซึ้ง จนมีหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าผู้เรียนมีพัฒนาการที่ดีในเรื่องอะไร หรือกำลังสนใจอยากเข้าใจหรือเรียนรู้ในเรื่องอะไร จึงจะสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาออกแบบแนวทางการส่งเสริมศักยภาพให้กับผู้เรียนได้อย่างตรงจุด

4.2.1.2 บทบาทในการออกแบบการเรียนรู้

“เพราะผมเชื่อว่าถ้าเขาได้อยู่กับสิ่งที่สนใจ เขาจะต้องพยายามเพื่อที่จะเข้าใจมัน แล้ววิชาการมันก็จะอยู่ในนั้น เราก็ต้องมองหาให้เจอ ต้องคิดพลิกแพลงอยู่ตลอดว่าจะหยิบอะไรมาสร้างการเรียนรู้และต่อยอดให้ลูกได้บ้าง มันเป็นความเหนื่อยยากที่คุ้มค่าสำหรับผม” (พ่อหนึ่ง, สัมภาษณ์, 2564)

“เริ่มจากการออกแบบแผนการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่สอดคล้องกับความสนใจของลูกเป็นหลัก แจกแจงออกมาเป็นกิจกรรมตามกลุ่มประสบการณ์ ออกแบบการวัดผลตามการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจริงของลูก” (แม่ฝน, สัมภาษณ์, 2564)

“ช่วยกันออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ให้กับลูก ๆ เราต้องเริ่มจากความสนใจของเขาจริง ๆ แล้วถึงจะขยายไปสู่ทักษะสำคัญที่เราอยากให้ลูก ๆ มี” (แม่น้ำ, สัมภาษณ์, 2564)

นอกจากการทำความเข้าใจว่าผู้เรียนต้องการการส่งเสริมหรือพัฒนาทักษะในเรื่องอะไรแล้ว ผู้ปกครองจะต้องสามารถออกแบบแนวทางการเรียนรู้หรือกิจกรรมที่จะ

ส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องราวเหล่านั้นได้ด้วย ซึ่งแนวทางการเรียนรู้และกิจกรรมผู้ปกครองสามารถออกแบบและเชื่อมโยงได้จากวิถีชีวิตประจำวันของครอบครัว และความถนัดหรือความเชี่ยวชาญที่ผู้ปกครองมี หรือสามารถหาแหล่งเรียนรู้จากภายนอก เช่น กลุ่มผู้ปกครองด้วยกัน พิพิธภัณฑ์ สถานที่เรียนรู้ทางธรรมชาติ และอื่น ๆ เพื่อนำมาออกแบบและส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้อย่างหลากหลาย

4.2.1.3 บทบาทผู้รับฟังด้วยความเข้าใจ

“เล่นกับเขาบ่อย ๆ ทำความรู้จักเขาไปเรื่อย ๆ คอยรับฟังว่าเขากำลังเผชิญกับปัญหาอะไร และให้คำปรึกษาในสิ่งที่เขาต้องการ” (แม่หน้อย, สัมภาษณ์, 2564)

“กว่าจะมองเห็นพัฒนาการเหล่านี้ บ้านเราต้องคุยกันเยอะมากเกี่ยวกับความชอบและความสนใจของลูก เราให้สิทธิ์ลูกเป็นคนเลือกและตัดสินใจเองว่าเขาอยากจะเรียนอะไร” (แม่ส้ม, สัมภาษณ์, 2564)

ความเชื่อใจและความไว้วางใจ คือเครื่องมือสำคัญที่ผู้ปกครองทั้ง 5 ครอบครัวเลือกใช้ในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน จากการสัมภาษณ์และลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่าผู้ปกครองมีความสนิทสนมกับลูกเป็นอย่างดี และสามารถพูดคุยกันได้อย่างเท่าเทียม ผู้เรียนสามารถพูดคุย แสดงความต้องการ และได้เถียงกับผู้ปกครองได้อย่างตรงไปตรงมาและมีเหตุผล ในขณะที่ผู้ปกครองก็ยินดีที่จะรับฟังโดย เน้นการตั้งคำถามเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกัน

4.2.1.4 บทบาทในการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้

“ใช้เวลาอยู่กับลูกให้มาก ๆ เขาชอบขี่ม้า ผมก็จะหาเวลาพา他去สนามม้าอย่างสม่ำเสมอ สร้างความสนิทสนมให้ลูกรู้สึกว่าจะอยู่ข้าง ๆ เขาเสมอนะ ที่สำคัญคือต้องควบคุมความต้องการของตัวเองที่อยากจะใส่นั่นใส่นี้เข้าไปในชีวิตเขาให้ได้ เพราะมันอาจจะไม่ใช่สิ่งที่ลูกต้องการ” (พ่อหนึ่ง, สัมภาษณ์, 2564)

“เราต้องมีเวลาร่วมกับเขาให้มาก ๆ เวลาเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เราเข้าใจเขาได้มากที่สุด ยิ่งแม่มีลูกตอนอายุมากช่วงวัยของพวกเขากับแม่ต่างกันมาก แม่ยังต้องเรียนและปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้” (แม่น้า, สัมภาษณ์, 2564)

ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการจัดโฮมสคูลสำหรับผู้ปกครองนั้น ไม่มีคำตอบสำเร็จรูปมาตั้งแต่ต้น แต่เกิดขึ้นจากการใช้เวลาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้ปกครองเพื่อทำความเข้าใจ หาแนวทาง และค้นพบคำตอบร่วมกัน โดยจากข้อมูลทำให้ผู้วิจัยพบว่าหลายครั้งการทำโฮมสคูล นอกจากจะสามารถสร้างการเรียนรู้ที่ตรงกับความต้องการของผู้เรียนได้แล้ว ยังสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อมุมมอง หรือแนวคิดของผู้ปกครองที่มีต่อตนเองได้ด้วยเช่นกัน

จากการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของผู้ปกครองในการจัดโฮมสคูลทั้ง 5 ครอบครัว ซึ่งเป็นข้อมูลเรื่องเล่าที่สอดคล้องกันกันว่าบทบาทหน้าที่การเป็นผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ของตนเองได้นั้น ถือเป็นจุดเน้นที่สำคัญมากที่สุดของการทำโฮมสคูล นอกจากนี้ผู้ปกครองยังถือเป็นต้นแบบการถ่ายทอด ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ เจตคติ ค่านิยม และแบบแผนพฤติกรรมบางอย่างที่เป็นกระบวนการที่มีผลต่อมุมมอง ความคิด ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้เรียนอีกด้วย (งามตา วนิทนานนท์, 2535, น.122) ทำให้ผู้ปกครองมีส่วนสำคัญต่อการเรียนรู้และการเติบโตของผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม ที่ทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมทางสังคม (Social Control) ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โครงสร้าง บทบาท และค่านิยมต่าง ๆ ในสังคม และปรับพฤติกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าบทบาทหน้าที่ของผู้ปกครองที่ทำโฮมสคูลนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ นิยม (Structural-Functionalism) ที่อธิบายการทำหน้าที่ของผู้ปกครองในฐานะผู้มีบทบาทสำคัญในการออกแบบและถ่ายทอดการเรียนรู้ อบรมและเลี้ยงดูเอาใจบุคคลที่อยู่ในการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (น้ำผึ้ง มีศิลป์, 2559) ซึ่งนอกจากบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้ชี้แนะและถ่ายทอดทางสังคมแล้ว ปกครองยังมีบทบาทหน้าที่สำคัญอื่น ๆ ตามกฎระเบียบราชการที่ได้กำหนดเอาไว้ด้วย ตามที่กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 และตามเอกสารประกอบ 2 ฉบับ กำหนดไว้ ได้แก่ แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัว (พ.ศ. 2548) และคู่มือการดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัวสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (พ.ศ. 2549) ซึ่งเป็นเอกสารทางการของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ ระบุไว้ว่าผู้ปกครองที่ทำโฮมสคูลจะต้องดำเนินตามบทบาทที่กฎหมายระบุไว้ ดังนี้

(1) เป็นผู้ยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาแบบโฮมสคูล

โดยแจ้งความประสงค์ที่จะจัดการศึกษาพร้อมแสดงรายละเอียดประกอบคำขออนุญาต และนำไปยื่นต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนาอยู่ เช่น แผนการจัดการศึกษาของครอบครัว เหตุผลที่ครอบครัวต้องการจัดการศึกษาเองแทนการส่งบุตรเข้าโรงเรียน ตลอดจนปรัชญาแนวคิดในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และความคาดหวังที่มีต่อผู้เรียนและความพร้อมของครอบครัว เป็นต้น

(2) เป็นผู้ดำเนินการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนตามแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวที่ได้ออกแบบเอาไว้

โดยครอบครัวจะต้องระบุความประสงค์ว่าจะจัดการศึกษาในรูปแบบใด เช่น จัดแบบมีข้อตกลงร่วมกับโรงเรียน จัดแบบครอบครัวเดี่ยว จัดแบบรวมกลุ่มครอบครัวที่มีแนวคิดคล้าย ๆ กัน จัดแบบศูนย์การเรียนรู้ เป็นต้น

(3) เป็นผู้ดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

ตามหลักเกณฑ์และวิธีการวัดผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยประเมินจากพัฒนาการ พฤติกรรม ผลงาน และจากการปฏิบัติกิจกรรม ด้วยวิธีการที่หลากหลายและเน้นการประเมินไปพร้อมกับการจัดกิจกรรม

(4) เป็นผู้จัดทำรายงานการจัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

เอกสาร/หลักฐาน เพื่อแสดงร่องรอยพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการจัดกาเรียนการสอนและสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำหนด อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

(5) เป็นผู้ออกแบบ ปรับปรุง และพัฒนา

แผนการเรียนรู้ รูปแบบกิจกรรม เนื้อหาสาระ หรือกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องตามความสนใจและพัฒนาการของผู้เรียน

4.2.2 ความท้าทายของการทำโฮมสคูล

4.2.2.1 การทำงานร่วมกันระหว่างผู้ปกครองที่ทำโฮมสคูลกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

“ตอนเราไปยื่นขอจดทะเบียนเราติดปัญหาเรื่องการเขียนแผนที่ต้องการคำแนะนำ เราคาดหวังให้เขาสามารถสามารถสร้างความเข้าใจหรืออธิบายเราเกี่ยวกับการจดทะเบียนได้ แต่สุดท้ายเขาให้เรากลับไปอ่านหลักสูตรแกนกลางและตัวชี้วัดในสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มวิชาเองทั้งหมด” (แม่ฝน, สัมภาษณ์, 2564)

“ที่ต้องใช้เวลาเยอะมากในการจะอธิบายหลักการและเชื่อมโยงกับกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความสนใจของที่อิงกับหลักสูตรแกนกลางให้เจ้าหน้าที่เขตฯ เข้าใจ ทั้งการเขียนแผนในแบบของโฮมสคูล และการเชื่อมโยงกลุ่มประสบการณ์กับตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลาง เจ้าหน้าที่ควรมีส่วนช่วยเราด้วยซ้ำ แต่กลายเป็นเราต้องมาศึกษาเพิ่มแล้วต้องกลับไปอธิบายให้เจ้าหน้าที่ฟังแทน” (แม่ส้ม, สัมภาษณ์, 2564)

จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่าเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดโฮมสคูลที่ไม่เท่ากัน เช่น ขั้นตอนการขอจดทะเบียนโฮมสคูลที่จะต้องมีการยื่นเอกสารต่าง ๆ ที่เป็นหลักฐานประกอบการขออนุญาตจดทะเบียน โดยเฉพาะแผนการจัดการเรียนรู้ ที่เจ้าหน้าที่อาจจะมีควมคุ้นชินกับแผนการศึกษาตามรูปแบบของโรงเรียน เพราะแผนการศึกษาของครอบครัวแตกต่างไปจากแผนการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียน แต่สามารถเทียบเคียงกันได้ ส่งผลให้เกิดความยากลำบากในระหว่างขั้นตอนการติดต่อและดำเนินการ และทำให้ผู้ปกครองได้รับผลกระทบจากความเข้าใจที่ไม่ตรงกันนี้เป็นจำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพฯ ในปี 2551 ซึ่งระบุเอาไว้ว่าในข้อที่ 2 ว่าปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาโดย

ครอบครัวส่วนหนึ่งมาจากเจ้าหน้าที่ฯ ยังขาดความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ทำให้เกิดปัญหาด้านการประสานงานกับผู้ปกครองที่มาติดต่อ โดยเฉพาะเรื่องปรัชญาและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา การจัดทำแผนการเรียนรู้ และรูปแบบการวัดประเมินผล นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ฯ ที่มารับผิดชอบงานในส่วนนี้บ่อย ทำให้ขาดความต่อเนื่องของการดำเนินงาน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ในปี พ.ศ. 2551 - 2552 พบว่าอุปสรรคสำคัญที่ครอบครัวโฮมสคูลต้องพบเจอในการจัดการศึกษาด้วยตนเอง คือมุมมองที่แตกต่างกันระหว่างเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัว และบุคคลทั่วไปในสังคมที่มีมุมมองที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ส่งผลให้บรรทัดฐานที่ใช้ในการตัดสินมาตรฐานของคุณภาพในการจัดการศึกษาระหว่างหลักสูตร ในระบบโรงเรียนและการศึกษาที่จัดโดยครอบครัวซึ่งผู้ปกครองเป็นผู้กำหนดเป้าหมาย กระบวนการ และวิธีการเรียนรู้ ตลอดจนการประเมินผลและการเลื่อนระดับชั้น โดยปรากฏผ่านข้อมูลผลสำรวจความคิดเห็นเรื่องการทำหน้าที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มและได้รับการตัดสินผลการเรียนตามเกณฑ์ที่หลักสูตรกำหนด โดยพบว่าผลคำตอบจากเจ้าหน้าที่รัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ร้อยละ 80.77 เห็นด้วย เนื่องจากเป็นหลักสูตรขั้นพื้นฐานที่ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา และสังคมอันเป็นมาตรฐานของเด็กไทยทั่วประเทศ ในขณะที่ผลคำตอบจากครอบครัวส่วนใหญ่ ร้อยละ 50 ไม่เห็นด้วย เนื่องจากการเรียนการสอนของครอบครัว ไม่ได้จัดตามประเด็นที่หลักสูตรกำหนด แต่จัดตามความต้องการและความสามารถของผู้เรียน และการสอนแบบบูรณาการไม่สามารถจำแนกเป็นกลุ่มสาระได้

นอกจากนี้ยังมีเรื่องระบบงานในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ขาดความเบ็ดเสร็จในการทำงาน มีการปรับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานบ่อยครั้ง ทำให้ขาดความต่อเนื่อง และเกิดความสับสนเพราะมีการปฏิบัติที่แตกต่างกันในการรับจดทะเบียนในแต่ละระดับ อีกทั้งมีกำหนดระยะเวลาในการยื่นขอจดทะเบียนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในแต่ละเขตพื้นที่ฯ ที่แตกต่างกันตลอดจนเกิดปัญหาในการประสานงานระหว่างครอบครัวและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่รับจดทะเบียนส่งผลให้เกิดความสับสนและความล่าช้าขึ้นในขั้นตอนการยื่นเอกสารและการจดทะเบียนขึ้นบ่อยครั้ง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551, น.77)

4.2.2.2 ความไม่เข้าใจที่เกิดจากสมาชิกคน อื่น ๆ ในครอบครัว

“ความท้าทายของเราก็คือคุณแม่ ท่านไม่เห็นด้วยเป็นอย่างมากที่เราจะทำโฮมสคูล ทะเลาะกันหลายรอบอาจจะเพราะว่าเราเลี้ยงลูกคนเดียว ท่านกังวลว่าเราจะไม่ไหว และกลัวว่าถ้าหลานไม่ได้เรียนโรงเรียนเขาจะเป็นเด็กมีปัญหาไหม จำได้ว่าช่วงนั้นทั้งกดดันและเครียด แต่ก็สู้ด้วยการพาลูกย้ายออกมาอยู่คอนโด กลับไปหาแม่แค่เสาร์-อาทิตย์ และอ่านหนังสือเกี่ยวกับ

หลักสูตรปฐมวัย จิตวิทยา หนังสือพัฒนาการตามวัยของเด็กปฐมวัย และปรึกษากลุ่มพ่อแม่รุ่นพี่ที่ทำโฮมมาก่อน จนมีกำลังใจที่จะพิสูจน์ตนเองให้คุณแม่เห็น” (แม่หน้อย, สัมภาษณ์, 2564)

จากการสัมภาษณ์พบว่าอุปสรรคที่มาจากทัศนคติของคนรอบข้างส่งผลต่อผู้ปกครองไม่น้อย เพราะนอกจากจะต้องเผชิญกับความไม่รู้ของการจัดโฮมสคูลให้ผู้เรียนในแต่ละวันแล้ว ยังมีคำวิพากษ์วิจารณ์และการตัดสินจากคนรอบข้างที่เป็นแรงกดดันมหาศาล ที่เป็นอุปสรรคและความท้าทายสำหรับผู้ปกครองที่ทำโฮมสคูลต้องพิสูจน์ตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของแสงเดือน นนทเปารยะ (2546, น.81) พบว่าผู้ปกครองที่จัดโฮมสคูลส่วนใหญ่ต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคจากปัจจัยภายในครอบครัวเป็นหลัก เช่น ความแตกต่างด้านความเชื่อในระบบการศึกษาของคนในครอบครัวที่ไม่ให้การยอมรับแม้ว่าจะมีหลายกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จจากการจัดการศึกษาแบบโฮมสคูลมาแล้ว หรือคนในครอบครัวไม่ช่วยเหลือสนับสนุนในการจัดโฮมสคูล และมีความเห็นว่าการจัดการศึกษาลักษณะนี้ไม่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เป็นต้น (โสวริทธิ์ธร์ จันทรแสงศร, 2559) ซึ่งกระบวนการในการเผชิญหน้ากับอุปสรรคดังกล่าว กลุ่มสนับสนุนทางสังคมที่มีความเชื่อมั่นในสิ่งเดียวกันจึงเข้ามามีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ครอบครัวเกิดความเชื่อมั่นต่อระบบการจัดโฮมสคูล และเป็นแรงผลักดันให้ครอบครัวพิสูจน์ให้สังคมตระหนักถึงระบบการศึกษาที่พวกเขาศรัทธา จนเกิดเป็นการรวมกลุ่มของครอบครัวโฮมสคูลที่มีความคิด ความเชื่อ ในแบบเดียวกันและคอยกลุ่มสนับสนุนกันกระจายตัวอยู่ทั่วประเทศ

4.2.2.3 ความคุ้นชินของแนวคิดและมุมมองของผู้ปกครองที่มีต่อการสร้างการเรียนรู้ของผู้เรียน

“บางเรื่องที่ลูกเราสนใจ อยากเรียน แต่เราอาจจะไม่ได้มีความเข้าใจหรือเชี่ยวชาญนั้น เราต้องกล้าที่จะยอมรับก่อนว่าเรื่องนั้น ๆ เราไม่รู้ มันสำคัญมากเลยนะเรื่องการยอมรับว่าพ่อแม่ได้รู้ทุกเรื่อง มันถึงจะไปสู่การช่วยกันมองหาการสนับสนุน เช่น ขวนลูกไปเรียนรู้ร่วมกับพ่อ ๆ แม่ ๆ ในกลุ่มโฮมสคูลที่เรารู้จัก ที่เขาจัดกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ” (แม่ฝน, สัมภาษณ์, 2564)

“ต้องควบคุมความต้องการของตัวเองที่อยากจะใฝ่ฝันใฝ่เข้าไปในชีวิตเขาให้ได้ เพราะมันอาจจะไม่ใช่สิ่งที่ลูกต้องการ บางเรื่องมันอาจจะขัดใจเรา ไม่ถูกใจเรา ยิ่งเวลาเราอายุมากขึ้น เราจะเคยชินกับการเอาประสบการณ์ของตัวเองมาสั่งสอนลูก ตรงนี้ก็คอยบอกตัวเองว่าเรื่องไหนที่ยังไม่สำคัญ ลูกยังไม่ต้องรู้ตอนนี้ก็ได้ ก็ปล่อยไปก่อน รอจนกว่าเขาจะมาถามหรือเริ่มสนใจเรื่องนั้นเมื่อไหร่ ผมค่อยเติมให้” (พ่อหนึ่ง, สัมภาษณ์, 2564)

กิจกรรมส่วนใหญ่ที่จัดขึ้นในครอบครัวโฮมสคูล ผู้ปกครองจะทำหน้าที่เป็นครู หรือผู้กำกับดูแลกิจกรรมเหล่านั้นโดยตรง (นิลวรรณ แซ่จิ๋ว, 2543 อ้างถึงใน รุจน์ เอ็งฉ้วน, 2557) ความคุ้นชินของแนวคิดและมุมมองของผู้ปกครองผ่านประสบการณ์การเติบโตมาจาก

การศึกษาในรั้วโรงเรียน จึงเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองมักจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่จากบทสัมภาษณ์ทั้ง 5 ครอบครัวพบว่าทุกครอบครัวพยายามเป็นอย่างมากเพื่อที่จะรับรู้และตระหนักกับตนเองในเรื่องนี้อยู่เสมอ ทำให้ในกระบวนการออกแบบการเรียนการสอนในการศึกษาในรูปแบบโฮมสคูล ผู้ปกครองจะให้อิสรภาพการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นหาความสนใจและความถนัดของตนเอง โดยปราศจากการควบคุมหรืออิทธิพลจากผู้ปกครอง และเปิดโอกาสให้ตนเองได้เรียนรู้ร่วมกันผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ในทุก ๆ กิจกรรม จนนำไปสู่การส่งเสริมด้านการเรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียนได้อย่างทันที่และเป็นไปตามความต้องการเฉพาะบุคคล นอกจากนี้ในบางสถานการณ์ที่ผู้ปกครองตระหนักได้ว่าตนเองไม่สามารถเป็นต้นแบบที่ดีให้กับผู้เรียนได้ หรือไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญในด้านที่ผู้เรียนให้ความสนใจ การตระหนัก รับรู้ และเลือกที่จะถอยหนึ่งก้าวเพื่อให้บุคคลอื่นได้ทำหน้าที่เป็นต้นแบบแทนตัวเอง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถศึกษาเรียนรู้และซึมซับในสิ่งที่ผู้ปกครองไม่สามารถให้ได้ จึงเป็นสิ่งที่ต้องฝึกฝนเพื่อจะทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นมุมมองที่สอดคล้องกับข้อค้นพบที่ได้จากบทสัมภาษณ์ของผู้ปกครองที่จัดโฮมสคูลในงานวิจัยของโสวริทธิ์ธร จันทรแสงศรี และคณะ (2559) ว่ากระบวนการที่สำคัญในของการจัดโฮมสคูลของผู้ปกครอง คือการเรียนรู้ตนเองและเรียนรู้ผู้เรียนไปพร้อม ๆ กันผ่านการสังเกต (Observational Learning) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ประสบการณ์ผ่านจากบุคคลอื่น ๆ ในเรื่องที่ผู้ปกครองไม่สามารถเป็นต้นแบบให้กับผู้เรียน โดยเชื่อมั่นอย่างแท้จริงในศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยปราศจากการรอบคอบหรือมุมมองเดิมของตนเอง

4.3 นิยามความสำเร็จในการจัดโฮมสคูล

เมื่อพูดถึงการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) แน่นอนว่าหลาย ๆ คนมักจะมีความกังขาเกิดขึ้นมากมายโดยเฉพาะเรื่องผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมจากการเติบโตในรูปแบบการศึกษาที่จัดโดยครอบครัว โดยจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ชวนให้ทั้ง 5 ครอบครัวได้ลองแบ่งปันมุมมองเรื่องเล่าที่สะท้อนนิยามความสำเร็จในการจัดการศึกษด้วยตนเอง ที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการที่มีอยู่ จากการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ผสมผสานไปกับวิถีการดำเนินชีวิต พบว่านิยามความสำเร็จที่ครอบครัวให้ความสำคัญจะมีอิทธิพลต่อรูปแบบการปลูกฝังและการออกแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย โดยสามารถจำแนกนิยามความสำเร็จได้ 4 หัวข้อ ดังนี้

4.3.1 ผู้เรียนพึ่งพาตนเองได้

หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนในการช่วยเหลือตนเอง ลดการพึ่งพิงผู้ปกครองให้ได้มากที่สุด รู้จักหน้าที่ของตนเองตั้งแต่ตื่นจนเข้านอน และมีความรับผิดชอบในเรื่องการ

ดูแลตัวเอง โดยผู้ปกครองสามารถสร้างทักษะการพึ่งพาตนเองเหล่านี้โดยเริ่มจากตัวผู้เรียนผ่านกิจวัตรประจำวันของผู้เรียนได้ เช่น การรักษาความสะอาดของร่างกาย อาหารการกิน การออกกำลังกาย ก่อนที่จะต่อยอดไปสู่การรับผิดชอบต่อหน้าที่ของส่วนร่วมที่ตกลงร่วมกันภายในบ้าน และขยายไปสู่การพึ่งตนเองในบริบทสังคมที่กว้างขึ้น

“ทุกวันนี้เขารู้หน้าที่ตัวเองตามกิจวัตรประจำวันตั้งแต่ตื่นจนถึงเข้านอน เก็บที่นอน อาบน้ำแปรงฟัน ออกกำลังกาย ทำอาหารเองได้ ช่วยแบ่งเบางานบ้านที่รับผิดชอบมันร่วมกัน” (แม่ฝน, สัมภาษณ์, 2564)

“เมื่อก่อนเขาจะมีคำถามเยอะ เวลาเห็นหรือเจออะไรที่นอกเหนือไปจากความเข้าใจของตนเอง ผมก็เลยพยายามจะพาเขาออกไปที่แหล่งเรียนรู้นอกสถานที่บ่อย ๆ ให้เขาได้ช่วงเวลาที่ได้ใช้ชีวิตกับคนรุ่นราวคราวเดียวกัน สลับกับได้ทำในสิ่งที่เขาสนใจ ตอนนี้เขาปรับตัวได้ง่ายขึ้น เวลาไปอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องเจอคนแปลกหน้า หรือสิ่งที่ไม่คุ้นชินเขาแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าได้เสมอ” (พ่อหนึ่ง, สัมภาษณ์, 2564)

“การได้เห็นเขาเป็นคนที่มีมองหาลู่ทางแก้ปัญหาอยู่เสมอ เวลาต้องเจอกับสถานการณ์ที่ไม่เป็นดั่งใจ พี่จะสังเกตพฤติกรรมลูกตลอดว่าเขาจะทำยังไงต่อ และสิ่งที่พี่เห็นจากลูกมักจะก็คือพยายามจะเข้าใจสาเหตุและที่มาของความไม่ได้ดั่งใจนั้น ถามพี่บ้าง หาคำตอบด้วยตัวเองบ้าง” (แม่ส้ม, สัมภาษณ์, 2564)

4.3.2 ผู้เรียนมีทักษะทางสังคมที่ดี

หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีทักษะการสื่อสาร ความรู้สึกและความต้องการของตนเอง รวมไปถึงการรับรู้และเข้าใจความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างทักษะเหล่านี้เกิดขึ้นได้มาจากหลายกิจกรรม เช่น การกิจกรรมร่วมกันภายในครอบครัว การพูดคุยสะท้อนความรู้สึกระหว่างผู้ปกครองกับผู้เรียน การไปทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มครอบครัวตามแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ การมีโปรเจกต์ที่ตนเองสนใจร่วมกับเพื่อนที่สนใจเรื่องเดียวกัน และการสมัครเรียนในคลาสเล็ก ๆ ที่เกิดจากหลาย ๆ ครอบครัวมารวมกลุ่มกันจ้างคุณครูพิเศษมาสอนที่บ้าน เป็นต้น

“ขอแค่ลูกพึ่งตัวเองใน ไม่เป็นภาระคนอื่น แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ได้ทำในสิ่งที่ตัวเองรักที่ตัวเองชอบ นั่นคือความสำเร็จของคนเป็นพ่อแม่แล้วนะ” (แม่ฝน, สัมภาษณ์, 2564)

“ลูกมีทั้งเพื่อนที่เป็นนักแข่งเหมือนกันทั้งรุ่นเดียวกัน รุ่นพี่ หรือรุ่นน้อง ที่คุยเรื่องที่น่าสนใจเหมือนกัน และยังติดต่อกันอยู่จนถึงปัจจุบัน” (พ่อหนึ่ง, สัมภาษณ์, 2564)

“เรื่องนี้คุณแม่เขากังวลที่สุดเลย แต่เขาก็พิสูจน์ให้คุณยายเห็นว่ามันได้เป็นปัญหาเลย เวลาคุณแม่พาไปเจอญาติ ๆ คนอื่น หรือไปเจอเพื่อน ๆ ของคุณแม่ เขาเป็นเด็กอารมณ์

ดีและเข้าได้กับทุกคน หลัง ๆ มาคุณยายก็เปิดใจและพร้อมเข้าใจเราสองแม่ลูกมากขึ้น จนตอนนี้เรา
กลับไปอยู่บ้านกับแม่ (คุณยาย) แล้ว” (แม่หน้อย, สัมภาษณ์, 2564)

“การเข้าอกเข้าใจคนอื่นหรือที่สมัยนี้เรียกว่า Empathy นั้นแหละ แม่คิดว่าเป็น
ทักษะที่สำคัญกับการจะใช้ชีวิต โดยเฉพาะการรับรู้และทำความเข้าใจได้ถึงความรู้สึกและความ
ต้องการของตนเองและผู้อื่น รู้จักการเคารพและให้เกียรติผู้อื่นเสมอ ซึ่งหากไม่มีทักษะนี้ต่อให้เราเป็น
คนที่เก่งแค่ไหนก็คงอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ยาก” (แม่น้ำ, สัมภาษณ์, 2564)

4.3.3 ผู้เรียนเข้าใจความแตกต่างหลากหลายในสังคม

หมายถึง ทักษะการเป็นพลเมืองโลกที่มีความเข้าใจต่อสังคมพหุวัฒนธรรม มี
ทัศนคติที่เปิดกว้างต่อความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ เพศ สีดวง ศาสนา อาชีพ ความคิดความเชื่อ
ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนอัตลักษณ์ส่วนบุคคล โดยผู้ปกครองสามารถปลูกฝังความเข้าใจเหล่านี้
ผ่านการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้กับผู้เรียนได้ เช่น ความหลากหลายของอาหาร การเดินทาง
เพื่อเห็นความหลากหลาย ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย เป็นต้น

“ผมพยายามดูแลลูกบนพื้นฐานของความเข้าใจเรื่องความหลากหลายทาง
วัฒนธรรม ทั้งทักษะทางสังคมและทักษะการปรับตัว เพื่อให้ลูกสามารถใช้ชีวิตได้ภายใต้สภาวะที่
แตกต่างหลากหลายในปัจจุบันและอนาคตได้” (พ่อหนึ่ง, สัมภาษณ์, 2564)

“เวลาออกไปทานข้าวข้างนอกจะพยายามแนะนำให้เขาได้รู้จักอาชีพต่าง ๆ
อธิบายผ่านมุมมองของอาชีพเหล่านั้น พร้อมกับก็สอนความหลากหลายในสายอาชีพให้เขาไปในตัว
ด้วย” (แม่น้ำ, สัมภาษณ์, 2564)

4.3.4 ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

หมายถึง การที่ผู้ปกครองเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมตัดสินใจหรือแสดง
ความคิดเห็นอย่างอิสระต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์และความกล้าที่
จะเผชิญหน้ากับปัญหา และฝึกที่จะสร้างสรรค์ไอเดียการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง รวมไปถึงการเข้าใจ
และยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากสิ่งที่ตนเองตัดสินใจโดยมีครอบครัวคอยสนับสนุนอย่างใกล้ชิด

“เขาโตมากับ Google เวลาที่อยากรู้อะไร อยากเข้าใจอะไรเขาก็ไปสืบค้นได้ด้วย
ตัวเอง เราทำหน้าที่แค่ช่วยเขาวางแผน ช่วยตั้งคำถามตรงข้ามเพื่อให้เขาเห็นหลาย ๆ มุม แต่ที่เหลือ
เขาเลือกและตัดสินใจด้วยตัวของเขาเองทั้งหมด” (แม่ฝน, สัมภาษณ์, 2564)

“การได้เห็นเขาเป็นคนที่มีองหาทางแก้ปัญหาอยู่เสมอ เวลาต้องเจอกับ
สถานการณ์ที่ไม่เป็นดังใจ พี่จะสังเกตปฏิกิริยาลูกตลอดว่าเขาจะทำยังไงต่อ และสิ่งที่พี่เห็นจากลูก
มักจะก็คือพยายามจะเข้าใจสาเหตุและที่มาของความไม่ได้ดั่งใจนั้น ถามพี่บ้าง หากคำตอบด้วยตัวเอง
บ้าง” (แม่ส้ม, สัมภาษณ์, 2564)

“เราสร้างพื้นที่ให้ลูกได้ใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้แสดงออกในสิ่งที่ตัวเองต้องการ และคอยสนับสนุนให้ลูกเชื่อมั่นในตัวเอง ให้ลูกได้ใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ผ่านผลงานศิลปะ ผ่านดนตรี ผ่านการเขียน ให้ลูกได้แสดงออกในสิ่งที่ตัวเองต้องการอย่างเต็มที่ และคอยสนับสนุนให้ลูกเชื่อมั่นในตนเอง” (แม่หน้อย, สัมภาษณ์, 2564)

จากนิยามความสำเร็จของการจัดโฮมสคูลที่แต่ละครอบครัวให้ จะให้ความสำคัญกับความภาคภูมิใจของผู้เรียนที่ได้พบความถนัดและศักยภาพของตนเอง ผ่านการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน ตลอดจนการมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองที่เกิดจากความสามารถในการเลือกฝึกฝนและสร้างประสบการณ์จากสิ่งที่ตนเองสนใจ มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ตนเองได้รับมอบหมาย สามารถเรียนรู้และปรับตัวเมื่ออยู่อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ โดยใช้ชีวิตอยู่ในชุมชน สังคม และโลกได้อย่างมีความสุข ซึ่งจากนิยามดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของผู้ปกครองที่จัดโฮมสคูลว่า สิ่งที่ผู้ปกครองให้ความสำคัญ คือความสุขของผู้เรียน การได้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเอง และผู้เรียนได้เห็นถึงความสำคัญของการใช้ชีวิตตามเจตจำนงค์ของตนเอง ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง A Study of the Factors Governing homeschooling Success ของ Daniel Garlington และงานวิจัยเรื่อง A Multiple Case Study Investigating The Influence of Homeschool Parent's Perceptions of Success on the Learning Environment ของ William Ronald Johnson (สุจินันท์ พูลสมบัติ, 2563) ที่สรุปเอาไว้ได้อย่างน่าสนใจว่า โดยพื้นฐานแล้วข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองที่เลือกจัดการศึกษาแบบโฮมสคูล จะพบว่ากุญแจสำคัญต่อความสำเร็จของการทำโฮมสคูล จะให้นิยามความสำเร็จในมุมมองของผู้เรียนมากเป็นสำคัญ ซึ่งประกอบไปด้วย ความรู้ความสามารถทางวิชาการ ความรักในการเรียนรู้ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์และอภิปราย ทักษะการสื่อสารความสัมพันธ์ที่ดีต่อสุขภาพ ความแข็งแกร่งทางจิตวิญญาณ และการมีความมั่นคงปลอดภัยในการใช้ชีวิต ซึ่งเป็นนิยามความสำเร็จที่ผู้วิจัยพบจากการสัมภาษณ์ทั้ง 5 ครอบครัวเช่นกัน

บทที่ 5

การจัดทำหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)

5.1 การเรียงลำดับเรื่องเล่า การเปรียบเทียบข้อมูล และการตีความ

ผู้วิจัยนำเรื่องเล่าที่ได้จากการสัมภาษณ์มาเรียงลำดับเหตุการณ์ และคัดแยกประเด็นของเหตุการณ์สำคัญ (Key Event) เพื่อให้เห็นจุดเปลี่ยนในเรื่องเล่า (Turning Point) ที่สามารถเปรียบเทียบเหตุการณ์ในช่วงเวลาซ้อนทับกันได้ เช่น ฉากที่สถานการณ์นั้นเกิดขึ้น ความสัมพันธ์ของผู้คนที่เกี่ยวข้องในเรื่องเล่า ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในสถานการณ์นั้น และบทสรุปแนวคิดที่ได้รับจากเรื่องเล่า เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจต่อเรื่องราวที่เกิดขึ้นและหาความสัมพันธ์เพื่อนำไปสู่การตีความข้อมูล (Interpretation) ดังนี้

ตารางที่ 5.1

การเปรียบเทียบเหตุการณ์และคัดแยกประเด็น

เหตุการณ์สำคัญ (Key event)	การตีความข้อมูล (Interpretation)	จุดเปลี่ยนในเรื่องเล่า (Turning Point)
1. ภูมิหลังของครอบครัว	● ประสบการณ์ที่ผู้ปกครองและผู้เรียนมีต่อโรงเรียน ● ความต้องการของผู้ปกครองที่ให้ความสำคัญเรื่องการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการเฉพาะของผู้เรียน ● มุมมองและแนวคิดของผู้ปกครองที่มีต่อรูปแบบการจัดการศึกษา ● กลุ่มสังคมที่มีมุมมองและแนวความคิดสอดคล้องและสนับสนุนแนวความคิดเรื่องการจัดโฮมสคูลของผู้ปกครอง	● การตัดสินใจทำโฮมสคูล
2. บทบาทของผู้ปกครอง	● นักสังเกต ● นักออกแบบการเรียนรู้ ● นักรับฟังที่ดี ● หุ้นส่วนการเรียนรู้	● วิถีชีวิตและความเข้าใจที่เปลี่ยนไปของผู้ปกครองหลังการจัดโฮมสคูล

ตารางที่ 5.1

การเปรียบเทียบเหตุการณ์และคัดแยกประเด็น (ต่อ)

เหตุการณ์สำคัญ (Key event)	การตีความข้อมูล (Interpretation)	จุดเปลี่ยนในเรื่องเล่า (Turning Point)
3. ความท้าทายของ การทำโฮมสคูล	● การทำงานร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ● การสร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกในครอบครัวคนอื่น ● ความคุ้นชินเดิมที่มีต่อแนวคิดและมุมมองในการจัดการศึกษาของผู้ปกครอง	● เกิดการรวมตัวกันของผู้ปกครองที่ทำโฮมสคูล โดยทำหน้าที่สนับสนุนสร้างความเข้าใจ และให้คำปรึกษาแก่ครอบครัวโฮมสคูลด้วยกัน และครอบครัวใหม่ ๆ ที่สนใจ
4. นิยามแห่ง ความสำเร็จในการจัด โฮมสคูล	● ผู้เรียนพึ่งพาตนเองได้ ● ผู้เรียนมีทักษะทางสังคมที่ดี ● ผู้เรียนเข้าใจความแตกต่างหลากหลายในสังคม ● ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	● การวางแผน ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมประจำวัน และร่วมกันค้นหาที่มีความหมายระหว่างผู้ปกครองและผู้เรียน

5.2 การวิเคราะห์และตีความเรื่องเล่า (Narrative Analysis)

5.2.1 โครงเรื่อง (Plot)

ผู้วิจัยได้นำเรื่องเล่าที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพและตีความเรียบร้อยแล้ว มากำหนดแก่นเรื่องหลัก (Theme) ที่ต้องการจะสื่อสารผ่านงานเขียน โดยวางโครงเรื่องให้จุดเริ่มต้น จุดเปลี่ยน และจุดจบของเรื่องราวสอดคล้องและส่งเสริมกัน เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึงแนวคิดและมุมมองที่ผู้วิจัยต้องการจะสื่อสาร ดังนี้

5.2.1.1 การกำหนดแก่นเรื่อง (Theme)

ผู้วิจัยกำหนดให้เรื่องราวทั้งหมดเกิดขึ้นในโลกของอนาคต โดยเป็นเรื่องราวที่สะท้อนผ่านวิถีชีวิตประจำวันและการอยู่ร่วมกันของครอบครัวที่ประกอบไปด้วยมนุษย์สายพันธุ์ดั้งเดิมและมนุษย์ไฮบริด (มนุษย์ที่ถูกปรับแต่งพันธุกรรมโดยผสมระหว่างยีนมนุษย์และยีนของสิ่งมีชีวิตใน สปีชีส์อื่น ๆ) เพื่อต้องการขยายขอบเขตให้ผู้อ่านสามารถใช้จินตนาการของตนเองไปกับเรื่องราวได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด มีจำนวนทั้งหมด 5 ตอน ซึ่งประกอบไปด้วยแก่นของเรื่อง ดังนี้

ตอนที่ 1 : ภูมิหลังของครอบครัวและที่มาที่ไปของครอบครัว

ตอนที่ 2 : เหตุผลและการตัดสินใจทำโฮมสคูล

ตอนที่ 3 : บทบาทของผู้ปกครองในวิถีชีวิตของการทำโฮมสคูล

ตอนที่ 4 : ความท้าทายและอุปสรรคที่ครอบครัวยโฮมสคูลต้องเผชิญ

ตอนที่ 5 : บทสรุปและหัวใจของการทำโฮมสคูล

5.2.1.2 การออกแบบตัวละคร (Character)

ผู้วิจัยออกแบบให้ตัวละครในเรื่องมีความหลากหลายและผสมผสานระหว่างมนุษย์สายพันธุ์ดั้งเดิมและมนุษย์ไฮบริดที่มีส่วนผสมป็นชีส์ของสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์อื่น ๆ เพื่อต้องการสะท้อนประสบการณ์ที่เป็นประเด็นสำคัญของการทำโฮมสคูล คือ เรื่องการเคารพความหลากหลายทั้งเชิงรูปธรรมและนามธรรมของผู้เรียนที่สะท้อนออกมาผ่านเรื่องเล่า เช่น การเฝ้าสังเกตความเป็นไปของลูกด้วยความเข้าใจ การละทิ้งประสบการณ์เดิมที่ตนเองเคยเติบโตมา และการตระหนักถึงความต้องการผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยตัวละครหลักและตัวละครรองในเรื่อง มีดังนี้

ตารางที่ 5.2

ตัวละคร (Character)

ตัวละครหลัก (Main Character)	ชื่อตัวละคร	ลักษณะของตัวละคร
	พ่อเมฆ	มนุษย์สายพันธุ์ดั้งเดิม อายุ 47 ปี ประกอบอาชีพเป็นนักธรณีวิทยา และเป็นวิทยากรพิเศษที่โรงเรียนบ้างตามโอกาส
	แม่ดาว	มนุษย์ไฮบริดเสือดาว อายุ 35 ปี เป็นแม่บ้านเลี้ยงลูกเต็มเวลา
	ดิน	มนุษย์ไฮบริดโคอาล่า อายุ 15 ปี มีประสบการณ์เคยเข้าโรงเรียน แต่สภาพแวดล้อมไม่เอื้อต่อการเติบโต ชอบอยู่แบบสันโดษทั้ง ๆ ที่ ลึก ๆ แล้วต้องการเพื่อนที่เข้าใจ มีความสนใจในเรื่องการวาดรูป และพืชพรรณ
	ลม	มนุษย์ไฮบริดเสือดาว อายุ 14 ปี แข็งแรง มั่นใจในตัวเอง และชอบการใช้ร่างกาย ชอบปีนป่าย การวิ่งแข่ง และการต่อสู้
	ทราย	มนุษย์ไฮบริดกระต่าย อายุ 13 ปี คอยช่วยเหลือทุกคนในบ้าน และเข้าอกเข้าใจผู้อื่นอยู่เสมอ ชื่นชอบความเร็ว เช่น การแข่งรถ การแข่งม้า เป็นต้น
	น้ำ	มนุษย์ไฮบริดปลา อายุ 10 ปี ช่างสงสัย ชอบตั้งคำถามกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัว แต่มีนิสัยขี้กลัว และไม่ค่อยมั่นใจในตนเอง

ตารางที่ 5.2

ตัวละคร (Character) (ต่อ)

ตัวประกอบ (Support Character)	ชื่อตัวละคร	ลักษณะของตัวละคร
	ลุงไมเคิล	มนุษย์ไฮบริดม้า อายุ 65 ปี ทำฟาร์มเลี้ยงม้าประกวด และมีสนามแข่งม้าอยู่ในชุมชน
	คุณอเล็กซ์	ไฮบริดหมีสีน้ำตาลตัวใหญ่ ลูกครึ่งอังกฤษ อายุ 40 ปี เป็นครูสอนวิชาพลและการใช้ฐานกายให้เด็กในชุมชน
	คุณเชลีน หรือ คุณเซน	เงือกสาว อายุ 32 ปี ผู้มาอาศัยอยู่ที่ทะเลสาบกลางป่าในช่วงที่มีโรคระบาด พ่อแม่ของเด็ก ๆ ในชุมชนจึงรวมเงินกันจ้างให้มาเป็นครูสอนว่ายน้ำ
	คณิต	มนุษย์เด็กชายสายพันธุ์ดั้งเดิม อายุ 12 ปี เพิ่งย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชน
	คุณย่า	มนุษย์สายพันธุ์ดั้งเดิม อายุ 68 ปี เจ็บเรื้อรัง และไม่สนับสนุนแนวคิดการเรียนรู้นอกโรงเรียนของ ดิน ลม ทนาย และ น้ำ
	คุณแม่มินนี่	มนุษย์สายพันธุ์ดั้งเดิม อายุ 55 ปี ประธานชมรมแม่บ้าน ผู้ชักชวนพ่อแม่ และ แม่ดาว ให้มารู้จักกับชุมชน และเป็นคนหลักที่คอยสนับสนุนการสร้างการเรียนรู้ให้กับทุกคนในชุมชน
	ประธานชุมชน	มนุษย์สายพันธุ์ดั้งเดิม อายุ 60 ปี ผู้ก่อตั้งและคอยดูแลทุกคนในชุมชน

5.2.1.3 การกำหนดฉาก (Setting)

ผู้วิจัยได้รวบรวมสถานที่และฉากในหนังสือ ซึ่งอ้างอิงจากข้อมูลเรื่องเล่าจากแหล่งเรียนรู้และการเก็บร่องรอยการเรียนรู้ของครอบครัวโฮมสคูล โดยสะท้อนผ่านภาพของ “บ้านและพื้นที่สาธารณะภายในชุมชน” เพื่อต้องการสะท้อนให้เห็นว่าถึงแม้ว่าผู้เรียนจะไม่ได้ไปโรงเรียน แต่วิถีชีวิตของพวกเขานั้นเต็มไปด้วยทรัพยากรบุคคลและแหล่งเรียนรู้มากมายรอบตัว โดยมีผู้ปกครองทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้เหล่านั้น นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของเครือข่ายครอบครัวที่โฮมสคูล ซึ่งเป็นแรงสนับสนุนทางสังคมสำคัญที่ส่งผลให้ผู้ปกครองที่ทำโฮมสคูลสามารถข้ามผ่านความท้าทายและอุปสรรคที่แต่ละครอบครัวต้องเผชิญไปได้ ประกอบไปด้วยรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 5.3

ฉาก (Setting)

สถานที่	แหล่งเรียนรู้	คำอธิบาย
	บ้าน	บ้านของครอบครัวพ่อเมฆ แม่ดาว เป็นบ้านเดี่ยว 2 ชั้น ขนาด 202 ตารางเมตร โดยชั้นล่างประกอบไปด้วย 1 ห้องรับแขก 1 ห้องครัว และ 1 ห้องน้ำ ส่วนชั้นบนประกอบไปด้วย 3 ห้องนอน และ 2 ห้องน้ำ โดยแบ่งได้ ดังนี้ ● Master Bedroom มีห้องน้ำในตัว คือห้องของพ่อเมฆ และแม่ดาว ● Bedroom 1 เป็นห้องของ ดินลูกชายคนโต และ ลมซึ่งเป็นลูกชายคนที่สาม ● Bedroom 2 เป็นห้องของทรายลูกสาวคนที่สอง และน้ำน้องชายคนสุดท้อง ● Bedroom 1 และ Bedroom 2 ใช้ห้องน้ำชั้นบนร่วมกัน สะท้อนภาพการอยู่ร่วมกันของครอบครัวโสมสกุลในบ้าน 1 หลัง ที่ต้องแบ่งปันพื้นที่และทรัพยากรร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการพูดคุย ทำความเข้าใจ และทำข้อตกลงร่วมกัน
	ลานอเนกประสงค์	แหล่งเรียนรู้สาธารณะ ที่สะท้อนภาพการทำกิจกรรมต่าง ๆ
	สนามแข่งม้า	ร่วมกันของครอบครัวโสมสกุล ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้าง
	บึงน้ำ	กระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ที่แม้ว่าเด็กที่เรียนในรูปแบบ
	ป่าชุมชน	โสมสกุลจะไม่ได้ไปโรงเรียน แต่พวกเขายังมีแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ที่ตบใจความสนใจและสามารถเข้าถึงได้ เพื่อให้ครอบครัวใช้สำหรับแบ่งปันองค์ความรู้ แบ่งปันเครื่องมือ และแลกเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
	ห้องสมุดชุมชน	สถานที่ที่ผู้เขียนตั้งใจจะสะท้อนให้เห็นว่า ในการทำโสมสกุล บางครั้งเรื่องที่คุณเรียนสนใจอาจจะเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองไม่ได้เชี่ยวชาญหรือเข้าใจมาก่อน แต่ผู้ปกครองก็สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับตัวเองไปพร้อม ๆ กับผู้เรียนได้เช่นกัน

5.2.1.4 การออกแบบบทสนทนา (Dialogue)

ในหนังสือภาพประกอบผู้วิจัยจะใช้บทสนทนาของตัวละครเป็นหัวใจหลักในการดำเนินเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านสามารถตีความมุมมองตัวละคร (Point of view) ผ่านประสบการณ์ของตนเองอย่างอิสระ และนำไปสู่การพูดคุยแลกเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในหนังสือได้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังตั้งใจออกแบบให้เนื้อหาของบทสนทนาเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้อ่านสามารถกลับมาอ่านซ้ำและตีความใหม่ในช่วงเวลาที่แตกต่างกันออกไป

5.2.1.5 การสรุปและทิ้งท้าย (Conclusion)

ทุกบทสรุปของหนังสือในแต่ละตอนผู้วิจัยใช้การสรุปทิ้งท้ายด้วยคำถามปลายเปิด โดยมีจุดประสงค์เดียวกันกับการใช้บทสนทนาในการดำเนินเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านเกิดการตั้งคำถามย้อนกลับถึงตัวเอง เกิดกระบวนการทบทวน และการค้นหาคำตอบจากคำถามที่เกิดขึ้นในเรื่องราวแต่ละตอนที่ดำเนินไป โดยในตอนจบผู้เขียนตั้งใจให้บทสรุปจากเรื่องราวในหนังสือมาจากตัวของผู้อ่านเอง เพื่อนำไปสู่การต่อยอดเป็นวงคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์หลังการอ่านหนังสือของผู้ปกครองหรือผู้ที่สนใจทำโฮมสคูลในอนาคต

5.3 การออกแบบเนื้อเรื่อง (Stories)

ผู้วิจัยนำโครงเรื่อง (Plot) ที่ได้ออกแบบไว้มาแบ่งเป็นตอนย่อย ๆ ทั้ง 5 ตอน โดยกำหนดจุดประสงค์และองค์ประกอบของเนื้อหาที่ชัดเจน เพื่อให้คนผู้อ่านสามารถติดตามได้ว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อไหร่ (When) เกิดอะไรขึ้น (What) ทำไม (Why) จึงเกิดเหตุการณ์นี้ขึ้น สถานที่ (Where) และเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นกับใคร (Who) ดังนี้

ตารางที่ 5.4

สรุปเนื้อเรื่องตอนที่ 1 : มนุษย์ไฮบริด

เมื่อไหร่ (When)	ที่ไหน (Where)	เกิดอะไรขึ้น (What)	ทำไม (Why) จึงเกิดเหตุการณ์นี้	ขึ้นกับใคร (Who)
ยุคปี 3000s	ดาวเคราะห์ลำดับที่ 3 ในระบบสุริยะจักรวาลที่มีชื่อว่า “โลก”	นักวิทยาศาสตร์ทำการทดลองนำสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์อื่นมาผสมกับมนุษย์	วิกฤติปัญหาเด็กมีอัตราการเกิดน้อยลงเรื่อย ๆ มาตั้งยุคปี 2000s	“มนุษย์ไฮบริด” เป็นมนุษย์ที่มียีนส์ของสิ่งที่มีชีวิตสายพันธุ์อื่นผสมอยู่
ยุคปี 3000s	พื้นที่ซานเมืองที่ใกล้กับกรุงเทพฯ และเขตจังหวัดติดต่อกับใกล้เคียง (ปริมณฑล)	การเกิดขึ้นของชุมชนทอฝัน	เพื่อเป็นพื้นที่ฝึกฝนและสร้างการเรียนรู้ให้กับเหล่าครอบครัวสายพันธุ์ไฮบริด ให้สามารถปรับตัวและใช้ชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับมนุษย์สายพันธุ์ดั้งเดิมได้	ครอบครัวที่เป็นมนุษย์สายพันธุ์ดั้งเดิม และครอบครัวสายพันธุ์ไฮบริดที่อาศัยอยู่ร่วมกัน
ยุคปี 3000s	ชุมชนทอฝัน	พ่อและแม่ในครอบครัวไฮบริดจะไม่สามารถออกแบบการเรียนรู้ให้กับลูกจากประสบการณ์ของตัวเองเพียงอย่างเดียวได้ แต่ต้องคอยสังเกตอย่างใส่ใจเพื่อทำความรู้จักธรรมชาติที่แท้จริงของลูกเท่านั้น	เพราะพ่อแม่ในครอบครัวไฮบริดจะไม่รู้ล่วงหน้าว่าลูกของตนเองจะเป็นมนุษย์สายพันธุ์อะไร จนกว่าจะสังเกตเห็นลักษณะเด่นที่ลูกแสดงออกมา เก็บข้อมูล และนำมาออกแบบกิจกรรมที่จะสามารถช่วงส่งเสริมให้ลูกค้นเจอศักยภาพตามธรรมชาติของตนเองได้	ครอบครัวของพ่อเมฆและแม่ดาว พ่อเมฆเป็นมนุษย์สายพันธุ์ดั้งเดิม แม่ดาวเป็นมนุษย์ไฮบริดเสือดาว ลูกชายคนโตเป็นไฮบริดโคอาล่า ลูกสาวคนที่สองเป็นไฮบริดกระต่าย ลูกชายคนที่สามเป็นไฮบริดเสือดาว ลูกชายคนสุดท้อง เป็นไฮบริดปลาทอง
ยุคปี 3000s	ชุมชนทอฝัน	ปรากฏการณ์ที่มนุษย์ไฮบริดถูกตั้งคำถามจากมนุษย์เด็กสายพันธุ์ดั้งเดิมถึงความแตกต่าง ระหว่างตนกับมนุษย์ไฮบริด ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ไฮบริดต้องเผชิญ และบางครั้งก็สร้างความเจ็บปวดให้มนุษย์ไฮบริดได้ด้วยเช่นกัน	แม้ว่ามนุษย์ไฮบริดจะมีลักษณะเหมือนกับมนุษย์สายพันธุ์ดั้งเดิม แต่พวกเขาจะมีทักษะและสัญชาตญาณเฉพาะตัวบางอย่างที่เหมือนกับสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์ที่นำมาผสม แต่การอธิบายตนเองและการสื่อสารถึงสิ่งที่ตนเองเป็นให้คนอื่นเข้าใจ บางครั้งเป็นเรื่องที่ยากและกดดัน	ดิน : มนุษย์ไฮบริดโคอาล่า อายุ 15 ปี คณิต : มนุษย์สายพันธุ์ดั้งเดิม อายุ 12 ปี

ตารางที่ 5.5

สรุปเนื้อเรื่องตอนที่ 2 : ว่าด้วยวิชาการใช้ชีวิต

เมื่อไหร่ (When)	ที่ไหน (Where)	เกิดอะไรขึ้น (What)	ทำไม (Why) จึงเกิดเหตุการณ์นี้	ขึ้นกับใคร (Who)
ในคลาสการใช้ชีวิต	สนามแข่งม้าของลุงไมเคิล	น้ำหายตัวไปขณะที่ไปดูการแข่งขันม้ากับทราย	ระหว่างดูการแข่งขัน น้ำเกิดอาการกระหายน้ำขึ้นมากะทันหัน น้ำจึงพาตัวเองลงไปหาบ่อน้ำเล็ก ๆ ที่ใกล้กับสนามแข่งม้า	ทราย : ไฮบริดกระต่าย อายุ 13 ปี น้ำ : ไฮบริดปลา อายุ 10 ปี
ตอนบ่าย	บ่อน้ำเล็ก ๆ ใกล้สนามแข่งม้า	น้ำพาตัวเองลงไปตักน้ำในบ่อ และกลายร่างเป็นปลา แล้วไม่สามารถกลับร่างมนุษย์ได้	มนุษย์ไฮบริดในวัยเด็กมักควบคุมการเปลี่ยนร่างไม่ได้ดีนัก ต้องฝึกฝนและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องโดยมีผู้ปกครองที่เข้าใจคอยสนับสนุน	น้ำ : ไฮบริดปลา อายุ 10 ปี
ตอนค่ำ	บ่อน้ำเล็ก ๆ ใกล้สนามแข่งม้า	พ่อเมฆ แม่ดาวและคนในชุมชนช่วยกันออกตามหาน้ำ จนเจอน้ำในร่างมนุษย์นั่งขัดตัวอยู่ข้าง ๆ บ่อน้ำ	กว่าจะกลับร่างมนุษย์ได้ต้องใช้เวลานาน ทำให้หมดแรงและอ่อนเพลีย	น้ำ : ไฮบริดปลา อายุ 10 ปี
เช้าวันต่อมา	บ้านของพ่อเมฆและแม่ดาว	การนอนร่วมห้องกันระหว่างลูก ๆ ของพ่อเมฆและแม่ดาวทั้ง 4 คน	เพราะข้อจำกัดของขนาดที่อยู่อาศัยในแถบชานเมือง แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้ในพื้นที่ที่จำกัด โดยอาศัยการสื่อสารและสร้างการรับรู้ร่วมกันภายในครอบครัว	ครอบครัวของพ่อเมฆและแม่ดาว
ตอนเช้า	บ้านของพ่อเมฆและแม่ดาว	วิถีชีวิตของเด็ก ๆ ในครอบครัวของพ่อเมฆและแม่ดาวเด็ก ๆ จะทำกิจวัตรยามเช้าตามบทบาทหน้าที่ของตัวเอง และทานอาหารเช้าร่วมกัน ก่อนที่จะแยกย้ายไปยังฐานการเรียนรู้ของตัวเองในแต่ละวัน	เพราะความแตกต่างหลากหลายของเด็กแต่ละคนที่มีความต้องการไม่เหมือนกัน ทำให้ผู้ปกครองต้องคอยสังเกตและศึกษาธรรมชาติของลูกไปพร้อม ๆ กับทำความเข้าใจและรู้จักลูกให้ได้มากที่สุด เพื่อที่จะสามารถออกแบบการเรียนรู้ได้ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของลูกได้	ทุกครอบครัวในหมู่บ้านทอฝัน

ตารางที่ 5.6

สรุปเนื้อเรื่องตอนที่ 3 : อีสระที่ได้เลือกเอง

เมื่อไหร่ (When)	ที่ไหน (Where)	เกิดอะไรขึ้น (What)	ทำไม (Why) จึงเกิดเหตุการณ์นี้	ขึ้นกับใคร (Who)
ตอนเย็น	บ้านของพ่อเมฆและแม่ดาว	พ่อเมฆแจ้งข่าวกับทุกคนว่าพรุ่งนี้คุณย่าจะมาทำให้ทุกคนกังวลใจเป็นอย่างมาก	เพราะคุณย่าไม่เห็นด้วยกับรูปแบบการเรียนรู้ที่ครอบครัวของพ่อเมฆและแม่ดาวเลือก คุณย่าอยากให้หลาน ๆ ได้ไปโรงเรียน ทำให้เกิดการถกเถียงกันบ่อยครั้ง ส่งผลให้เกิดความลำบากใจ และความไม่สบายใจให้กับครอบครัวเสมอมา เป็นเหตุให้พ่อเมฆและแม่ดาวต้องย้ายมาซื้อบ้านอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้	ทุกคนในครอบครัวพ่อเมฆและแม่ดาว

ตารางที่ 5.7

สรุปเนื้อเรื่องตอนที่ 4 : การเริ่มต้นใหม่ที่เต็มไปด้วยความหวาดกลัว

เมื่อไหร่ (When)	ที่ไหน (Where)	เกิดอะไรขึ้น (What)	ทำไม (Why) จึงเกิดเหตุการณ์นี้	ขึ้นกับใคร (Who)
ตอนที่พ่อแม่ และแม่ดาวมี ลูกคนแรก (ดิน)	บ้านหลังเก่า ของพ่อแม่แม่ดาว	ดินเริ่มตั้งคำถามกับโรงเรียน โดน เพื่อน ๆ ล้อถึงธรรมชาติที่ดินเป็น	เพราะโรงเรียนไม่มีหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับ มนุษย์ไฮบริด ทำให้มนุษย์เด็กสายพันธุ์ดั้งเดิม ไม่เข้าใจ	ดิน : ไฮบริดโคอาล่า อายุ 15 ปี
	ชุมชนทองผืน	พ่อแม่และแม่ดาวกำลังจะตัดสินใจ พาดินออกจากโรงเรียน	แม่ดาวได้เจอกับแม่มินนี่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ทองผืน ทำให้ได้รู้จักกับแนวทางการจัด การศึกษาแบบโฮมสคูล ได้เจอกับหลาย ๆ ครอบครัวที่เลือกใช้แนวทางนี้ และได้รับการ ให้คำปรึกษาจากผู้นำชุมชนทองผืน	พ่อแม่ : มนุษย์สายพันธุ์ดั้งเดิม อายุ 47 ปี แม่ดาว : ไฮบริดเสือดาว อายุ 35 ปี
	เขตพื้นที่การศึกษา	พ่อแม่และแม่ดาวตัดสินใจจด ทะเบียนทำโฮมสคูลให้กับดิน	ได้รับคำแนะนำและการสนับสนุนจาก เครือข่ายหลาย ๆ ครอบครัว ในชุมชนทองผืน คอยตอบคำถามเรื่องที่พ่อแม่และแม่ดาว กังวล เช่น ค่าใช้จ่าย องค์กรความรู้ และความทำ ให้สามารถออกแบบ แผนการเรียนรู้ และ เตรียมเอกสารสำหรับทำใบอนุญาตกับเขต พื้นที่ การศึกษาเพื่อที่จะขอจัดตั้งโฮมสคูล ได้	พ่อแม่และแม่ดาว

ตารางที่ 5.8

สรุปเนื้อเรื่องตอนที่ 5 : ขอให้ทุกวันเป็นวันธรรมดา

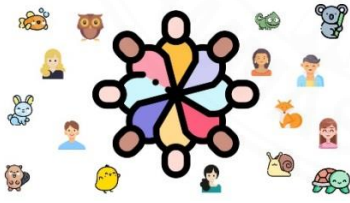
เมื่อไหร่ (When)	ที่ไหน (Where)	เกิดอะไรขึ้น (What)	ทำไม (Why) จึงเกิดเหตุการณ์นี้	ขึ้นกับใคร (Who)
เช้าตรู่วันอาทิตย์ กลางเดือนธันวาคม	บ้านของพ่อเมฆ และแม่ดาว	คุณย่ามาเยี่ยมหลาน ๆ ที่บ้าน ในชุมชนทอฝัน	เพราะคุณย่าไม่ได้เจอหลาน ๆ มานานแล้วตั้งแต่วันที่พ่อ เมฆกับแม่ดาวตัดสินใจย้ายบ้านมาอยู่ในชุมชนทอฝัน	คุณย่า : มนุษย์สายพันธุ์ดั้งเดิม อายุ 68 ปี
		คุณย่าเข้าใจพ่อเมฆ และแม่ดาวมากขึ้น	เพราะเด็ก ๆ ช่วยกันเล่าเรื่องราวประสบการณ์การ เติบโตและการเรียนรู้ของตนเองตลอดหลาย ๆ ปีที่ผ่าน มาให้คุณย่าฟัง จนทำให้คุณย่าได้เห็นว่าคุณย่าแต่ละคน มีความสุขมากน้อยแค่ไหนกับการเรียนในรูปแบบโฮมส คูล	คุณย่า กับ ดิน ลม ทราย และ น้ำ
น้ำ เกิดความรู้สึกสับสนใน ตนเอง		เพราะเห็นพี่ ๆ ทั้ง 3 คน เล่าเรื่องประสบการณ์และ ความชอบ ความสนใจของตนเองมากมาย ในขณะที่น้ำ ยังไม่รู้ว่าตนเองชอบหรือสนใจอะไร	น้ำ : ไฮบริดปลา อายุ 10 ปี	
ช่วงดึกวันอาทิตย์ กลางเดือนธันวาคม		พ่อเมฆ เล่าประสบการณ์การ ค้นพบความสนใจของตนเองใน วัยมัธยมให้น้ำฟัง	พ่อเมฆไม่อยากจะน้ำกดดันตัวเอง เพราะการค้นพบ ความชอบหรือความสนใจ ต้องเกิดจากกาสะสม ประสบการณ์และการทำความรู้จักตัวเองไปเรื่อย ๆ และ อยากสนับสนุนให้น้ำรู้สึกมั่นใจว่าการที่ยังไม่เจอ ความชอบหรือความสนใจของตัวเองในวัย 10 ขวบนั้น เป็นเรื่องปกติธรรมดา และคำถามนี้จะทำให้น้ำได้เจอ คามชอบและความสนใจของตนเองในสักวันหนึ่งแน่นอน	น้ำ : ไฮบริดปลา อายุ 10 ปี พ่อเมฆ : มนุษย์สายพันธุ์ดั้งเดิม อายุ 47 ปี

5.3.1 การเขียนสตอรี่บอร์ด (Story Board)

ผู้วิจัยได้นำเนื้อเรื่อง (Stories) ที่เขียนเสร็จแล้วมาวางกรอบรายละเอียดของเรื่องราวทั้ง 5 ตอนในหนังสือละหน้า เช่น ข้อความ ภาพประกอบ ผ่านการลำดับเรื่องราวอย่างละเอียดในแต่ละหน้า ว่าอะไรจะปรากฏขึ้นก่อนและหลัง หรืออะไรจะปรากฏพร้อมกัน ก่อนที่จะลงมือวาดภาพประกอบในหนังสือตั้งแต่หน้าปกจนถึงหน้าสุดท้าย ดังนี้

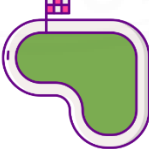
ตารางที่ 5.9

สรุปสตอรี่บอร์ด : ตอนที่ 1

 ในยุคปี 2000s โลกเกิดวิกฤติ ปัญหาเด็กมีอัตราการเกิดน้อยลง เรื่อย ๆ จนถึงปี 3000s นักวิทยาศาสตร์ทำการทดลองนำ สิ่งมีชีวิตสายพันธุ์อื่นมาผสมกับ มนุษย์	 เกิดเป็น “มนุษย์ไฮบริด” ซึ่งเป็น มนุษย์ที่มียีนส์ของสิ่งที่มีชีวิตสาย พันธุ์อื่นผสมอยู่	 โดยมีพื้นที่ที่ชื่อว่า ชุมชนทอฝัน ตั้งอยู่ ณ พื้นที่ชานเมืองที่ใกล้กับ กรุงเทพฯ และเขตจังหวัดติดต่อกัน ใกล้เคียง (ปริมณฑล) ทำหน้าที่ เป็นพื้นที่บ่มเพาะให้ครอบครัว มนุษย์สายพันธุ์ดั้งเดิมและ ครอบครัวสายพันธุ์ไฮบริดได้มา อาศัยอยู่ร่วมกัน
 จุดประสงค์ของชุมชนทอฝัน ถูก สร้างขึ้นเพื่อเป็นพื้นที่สำหรับ ฝึกฝนและสร้างการเรียนรู้แก่ ครอบครัวสายพันธุ์ไฮบริด ให้ สามารถปรับตัวและใช้ชีวิตอยู่ ร่วมกันกับมนุษย์สายพันธุ์ดั้งเดิม ได้	 ลักษณะของครอบครัวไฮบริด คือ พ่อแม่ในครอบครัวไฮบริดจะไม่รู้ ล่วงหน้าว่าลูกของตนเองจะเป็น มนุษย์สายพันธุ์อะไร จนกว่าจะ สังเกตเห็นลักษณะเด่นที่ลูกแสดง ออกมา	 พ่อแม่ครอบครัวไฮบริดจึงไม่ สามารถใช้ประสบการณ์ของ ตัวเองเพียงอย่างเดียวได้ แต่ต้อง คอยสังเกตอย่างใส่ใจเพื่อทำ ความรู้จักธรรมชาติที่แท้จริงของ ลูกเท่านั้น

ตารางที่ 5.10

สรุปสตอรี่บอร์ด : ตอนที่ 2

 ลักษณะของมนุษย์ไฮบริด ภายนอกจะเหมือนกับมนุษย์สาย พันธุ์ดั้งเดิมทุกประการ แต่พวกเขา จะมีทักษะและสัญชาตญาณ เฉพาะตัวบางอย่างตาม DNA ของ สิ่งมีชีวิตสายพันธุ์อื่น ๆ ที่ผสมอยู่ ที่ทำให้พวกเขาต้องเรียนรู้และ ฝึกฝนที่จะดูแลและใช้ความเฉพาะ เหล่านั้นได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้ สามารถอยู่ร่วมกันกับมนุษย์สาย พันธุ์ดั้งเดิม	 รูปแบบการเรียนรู้ของเด็ก ๆ ไฮบริด ภายในชุมชนท้องถิ่น ครอบครัวจะทำ หน้าที่ออกแบบการเรียนรู้ให้กับลูก ๆ ด้วยตนเอง เพราะถือว่าเป็นผู้ที่อยู่ ใกล้ชิดกับลูกมากที่สุด เข้าใจมาก ที่สุดว่าลูกสนใจอะไร หรือต้องได้รับ การพัฒนาทักษะด้านอะไร พวกเขาก็ จะออกแบบตารางกิจกรรมในแต่ละ วันให้สอดคล้องกับความสนใจของลูก ๆ	 โดยบางบ้านที่ลูก ๆ มีความสนใจใน เรื่องที่ใกล้เคียงกัน ก็อาจจะรวมกลุ่ม เพื่อสร้างกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันได้ โดยอาจจะเป็นพ่อแม่ที่เชี่ยวชาญใน เรื่องนั้น ๆ มาสอนเอง หรือจ้างครู จากภายนอกมาสอนโดยการรวมเงิน กันก็ได้ เช่นกัน และใช้สถานที่ ส่วนรวมในชุมชนในการจัดกิจกรรม ให้กับเด็ก ๆ
 บ้านของครอบครัวของพ่อแม่และ แม่ดาว เด็ก ๆ ทั้ง 4 คนจะนอนร่วม ห้องกัน โดยดินนอนกับลม และ ทรายนอนกับน้ำ ด้วยข้อจำกัดของ ขนาดที่อยู่อาศัยในแถบชานเมืองที่ โดยอาศัยการสื่อสารและสร้างการ รับรู้ร่วมกันภายในครอบครัว	 กิจวัตรในแต่ละวันเด็ก ๆ ไฮบริดจะ มีวิชาแยกเฉพาะของตนเอง เพื่อได้ ไปทำกิจกรรมตามสิ่งที่ตนเองสนใจ และกลับมาเล่าให้ผู้ปกครองฟังว่า ตนเองได้ค้นพบอะไรใหม่ ๆ จาก การไปทำกิจกรรมที่ตนเองได้เลือก บ้าง	 ลมเลือกแปลงร่างเป็นลูกเสือดาวแล้ว ไปวิ่งเล่นในป่าใหญ่หลังหมู่บ้าน
 ดินเลือกไปนั่งวาดรูปต้นไม้ที่ ทะเลสาบกลางป่าใกล้ ๆ กับ หมู่บ้าน	 ทรายกับน้ำเลือกไปดูม้าแข่ง ที่ สนามของลุงโมเคิล แต่จู่ ๆ น้ำก็ หายตัวไป จนทุกคนในหมู่บ้านต้อง มาช่วยกันตามหา	 จนไปเจอน้ำอยู่ในบ่อน้ำใกล้ ๆ กับ สนามแข่งม้า ถามได้ความว่าตนเอง หิวน้ำ เลยลงไปดื่มน้ำ แต่กลายร่าง กลับไม่ได้ (เพราะมนุษย์ไฮบริดในวัย เด็กมักควบคุมการเปลี่ยนร่างได้ไม่ ดีนัก ต้องฝึกฝนและเรียนรู้อย่าง ต่อเนื่องโดยมีผู้ปกครองที่เข้าใจคอย สนับสนุน)

ตารางที่ 5.11

สรุปสตอรี่บอร์ด : ตอนที่ 3

 พ่อเมฆแจ้งข่าวกับทุกคนว่าพ่ungsี้ คุณย่าจะมาหาทำให้ทุกคนกังวลใจ เป็นอย่างมาก (คุณย่าคือตัวละคร สำคัญที่ไม่เห็นด้วยกับการไม่ไป โรงเรียนของเด็ก ๆ และเลือก รูปแบบการเรียนรู้ในปัจจุบัน)	 จุดเริ่มต้นของการย้ายมาอาศัยอยู่ใน ชุมชนทอฝัน เพราะดิน (ลูกคนแรก) ไม่สามารถเรียนในโรงเรียนปกติได้ เพราะโรงเรียนไม่มีหลักสูตรที่ เกี่ยวข้องกับมนุษย์ไฮบริด ทำให้ มนุษย์เด็กสายพันธุ์ดั้งเดิมไม่เข้าใจ	 ดินไม่มีความสุขกับการไปโรงเรียน เพราะไม่มีใครเข้าใจ พ่อเมฆและ แม่ดาวเลยตัดสินใจ มองหารูปแบบ การศึกษาที่ตอบโจทย์การเรียนรู้ ของดิน จนได้มาเจอกับแม่มินนี่
--	---	---

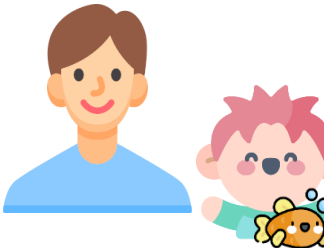
ตารางที่ 5.12

สรุปสตอรี่บอร์ด : ตอนที่ 4

 แม่มินนี่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านทอฝัน แนะนำให้พ่อเมฆกับแม่ดาวได้รู้จัก กับแนวทางการจัดการศึกษาแบบ โฮมสคูล ทำให้ได้เจอกับหลาย ๆ ครอบครัวที่เลือกใช้แนวทางนี้	 พ่อเมฆกับแม่ดาวสนใจแนวทางการ จัดการศึกษาแบบโฮมสคูล เพราะ เห็นว่าเป็นโอกาสที่จะทำให้ดินได้ ค้นพบศักยภาพตามความสนใจของ ตนเอง แม่มินนี่จึงได้แนะนำให้ไปคุย กับผู้นำชุมชน เพื่อขอคำแนะนำ	 หลังจากได้เจอแม่มินนี่ สมาชิกใน ชุมชน และผู้นำชุมชน พ่อเมฆและ แม่ดาวจึงตัดสินใจพาดินย้ายมาอยู่ ที่ชุมชนทอฝัน และจดทะเบียนทำ โฮมสคูลให้กับดิน และสิ่งนี้สร้าง ความไม่พอใจให้กับคุณย่าเป็น อย่างมาก ถึงขั้นไม่ติดต่อมาหาพ่อ เมฆหลายปี
---	---	--

ตารางที่ 5.13

สรุปสตอรี่บอร์ด : ตอนที่ 5

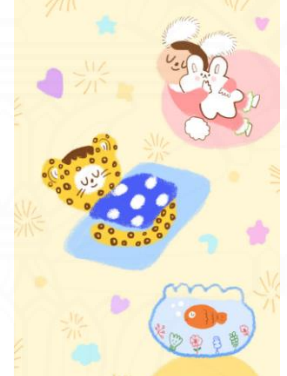
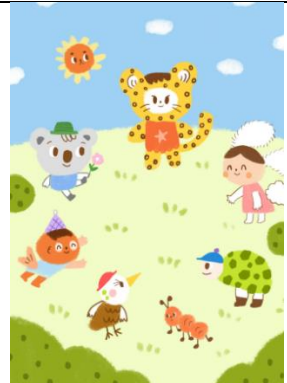
 เมื่อคุณย่ามาถึง เด็ก ๆ ช่วยกันเล่าเรื่องราวประสบการณ์การเติบโต และการเรียนรู้ของตนเองตลอดหลาย ๆ ปีที่ผ่านมาให้คุณย่าฟัง จนทำให้คุณย่าได้เห็นว่าเด็ก ๆ แต่ละคนมีความสุขมากน้อยแค่ไหนกับการเรียนในรูปแบบโฮมสคูล	 หลังจากที่คุณย่ากลับไปแล้ว น้ำ ก็เกิดความรู้สึกสับสนในตนเอง เพราะเห็นพี่ ๆ ทั้ง 3 คน เล่าเรื่องประสบการณ์และความชอบ ความสนใจของตนเองมากมาย ในขณะที่น้ำยังไม่รู้ว่าตนเองชอบหรือสนใจอะไร	 พ่อเมฆไม่ยอมให้น้ำกดดันตัวเอง เพราะการค้นพบความชอบหรือความสนใจ ต้องเกิดจากกาสะสมประสบการณ์และการทำความรู้จักตัวเองไปเรื่อย ๆ และอยากสนับสนุนให้น้ำ
---	---	---

5.3.2 การออกแบบภาพประกอบ (Illustration Design)

ผู้วิจัยการนำสตอรี่บอร์ด (Story Board) ที่เสร็จแล้ววาดภาพประกอบ โดยเน้นการตีความให้ภาพเป็นตัวละครแบบนามธรรม (Abstract Illustration) เพื่อเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดและบอกเล่าเรื่องราวของตัวละครให้กับผู้อ่านสามารถรับรู้ความรู้สึกและตีความเรื่องราวที่เกิดขึ้นในหนังสือผ่านประสบการณ์ของตนเองได้อย่างอิสระ ดังนี้

ตารางที่ 5.14

สรุปภาพประกอบเรื่องเล่า (Illustration Design)

ชื่อตอน	ภาพประกอบหลัก	ภาพประกอบย่อย
ตอนที่ 1 : มนุษย์ไฮบริด ในยุคปี 2000s โลกเกิดวิกฤติปัญหาเด็กมีอัตรา การเกิดน้อยลงเรื่อย ๆ จนถึงปี 3000s นักวิทยาศาสตร์ทำการทดลองนำสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์อื่นมาผสมกับมนุษย์เกิดเป็น “มนุษย์ไฮบริด” ซึ่งเป็นมนุษย์ที่มียีนส์ของสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์อื่นผสมอยู่		
ตอนที่ 2 : ว่าด้วยวิชาการใช้ชีวิต กิจกรรมในแต่ละวันเด็ก ๆ ไฮบริด จะมีวิชาแยกเฉพาะของตนเอง เพื่อได้ไปทำกิจกรรมตามสิ่งที่ตนเองสนใจ และกลับมาเล่าให้ผู้ปกครองฟังว่าตนเองได้ค้นพบอะไรใหม่ ๆ จากการไปทำกิจกรรมที่ตนเองได้เลือกบ้าง		
ตอนที่ 3 : อิสระที่ได้เลือกเอง ดินไม่มีความสุขกับการไปโรงเรียนเพราะไม่มีใครเข้าใจความเป็นไฮบริดของดิน พ่อเมฆและแม่ดาวจึงตัดสินใจพาดินออกจากโรงเรียน และเลือกจัดการศึกษาให้ดินด้วยตนเอง โดยมีชุมชนทอฝันคอยให้ความช่วยเหลือ ซึ่งการตัดสินใจครั้งนี้ทำให้คุณย่าไม่พอใจ และเป็นจุดเปลี่ยนของเรื่อง		
ตอนที่ 4 : การเริ่มต้นใหม่ที่เต็มไปด้วยความหวาดกลัว พ่อเมฆและแม่ดาวมีโอกาสได้รู้จักกับแม่มินนี่ ผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนทอฝัน จึงได้ขอคำปรึกษาถึงปัญหาที่ดินเผชิญอยู่ แม่มินนี่จึงได้แนะนำให้รู้จักกับครอบครัวอื่น ๆ ในชุมชนทอฝัน รวมไปถึงผู้นำของชุมชนด้วย เพื่อช่วยให้คำปรึกษาถึงข้อกังวลของพ่อเมฆและแม่ดาว		

ตารางที่ 5.14

สรุปภาพประกอบเรื่องเล่า (Illustration Design) (ต่อ)

ชื่อตอน	ภาพประกอบหลัก	ภาพประกอบย่อย
ตอนที่ 5 : ขอให้ทุกวันเป็นวันธรรมดา ประสบการณ์และเรื่องเล่าของเด็ก ๆ ทำให้ มุมมองคุณย่าค่อย ๆ เปลี่ยนไป เพราะเรื่องเล่า เหล่านั้นเต็มไปด้วยความสนุกสนาน ความร่าเริง สดใส และเด็ก ๆ ทุกคนมีความสุขกับการเรียนรู้ ของตนเอง		

5.4 การจัดทำหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)

ผู้วิจัยได้นำเนื้อเรื่อง (Stories) และ ภาพประกอบ (Illustration) มาจัดวางตามรายละเอียดจากสตอรี่บอร์ด (Story Board) ที่ได้ออกแบบไว้ ตามแนวคิดของศาสตร์แห่งเรื่องเล่า (Narratology) และภาพประกอบศึกษา (Illustrator Studies) มาจัดทำเป็นโครงร่างสำหรับตีพิมพ์ ดังนี้

5.4.1 การเขียนต้นแบบร่าง (Dummy)

จากนั้นจึงนำองค์ประทั้งหมดมาทำหนังสือจำลอง เพื่อกำหนดขนาดของหนังสือ การลำดับเลขหน้า การลำดับเนื้อหา การกำหนดขนาดและแบบอักษร การกำหนดจำนวนสีที่ใช้ รูปแบบของคอลัมน์ในแต่ละหน้า ตำแหน่งการจัดวางข้อความและภาพประกอบ การจัดวางตัวอักษร การจัดวางย่อหน้า ลักษณะการพับ การเก็บเล่ม/การเข้าเล่ม เพื่อส่งให้โรงพิมพ์ประเมินราคา ซึ่งจะมีระยะเวลาในการปรับต้นแบบร่างประมาณ 1-2 สัปดาห์ เพื่อให้โรงพิมพ์และผู้วิจัยเห็นภาพตรงกันมากที่สุด

บทที่ 6

การศึกษาความพึงพอใจของผู้ที่สนใจและกลุ่มเครือข่ายผู้ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)

การศึกษาความพึงพอใจของผู้ที่สนใจและกลุ่มเครือข่ายผู้ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ที่สนใจการจัดการศึกษาในรูปแบบโฮมสคูล และกลุ่มเครือข่ายผู้ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว ผ่านการนำไฟล์หนังสือที่ได้ออกแบบเรื่องเล่าและภาพประกอบเรียบร้อยแล้วพร้อมแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อประเมินว่าหนังสือสามารถสะท้อนประสบการณ์ของบุคคลที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ได้หรือไม่ และกลุ่มเครือข่ายผู้ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวมีความพึงพอใจของบุคคลที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ที่มีต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) อย่างไร ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายส่งคำตอบกลับมาทั้งสิ้น 159 ชุด จากนั้นจึงทำการตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลที่เป็นต่อการวิเคราะห์ค่าทางสถิติตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ตอนที่ 1 : วิเคราะห์ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถามที่เกี่ยวกับความพึงพอใจที่มีต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) โดยใช้การแจกแจงด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

ตอนที่ 2 : วิเคราะห์ความพึงพอใจที่มีต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหาในหนังสือ ด้านการออกแบบภาพประกอบ ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ผู้อ่านได้รับ จำนวน 10 ข้อ โดยผู้วิจัย ใช้แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ตามแบบของ ลิเคิร์ท (Likert's Scale) เพื่อวัดระดับความพึงพอใจ

6.1 วิเคราะห์ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามที่มีข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์เป็นจำนวนทั้งสิ้น 159 ชุด โดยพิจารณาข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ ช่วงอายุ และประเภทของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งจะใช้การแจกแจงด้วยสถิติเชิงพรรณนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 6.1

แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	46	28.90
หญิง	104	65.40
อื่น ๆ	9	5.70
รวม	159	100.00

ตารางที่ 6.2

แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามช่วงอายุ

ช่วงอายุ	จำนวน	ร้อยละ
อายุน้อยกว่า 18 ปี	16	10.10
อายุ 18 – 25 ปี	12	7.50
อายุ 25 – 32 ปี	30	18.90
อายุ 32 – 40 ปี	48	30.20
อายุ 40 – 50 ปี	20	12.60
อายุ 50 – 60 ปี	10	6.30
อายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป	23	14.50
รวม	159	100.00

ตารางที่ 6.3

แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามประเภทของผู้ตอบแบบสอบถาม

ประเภทของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
บุคคลทั่วไปที่สนใจการศึกษาแบบโฮมสคูล	27	17.00
บุคคลที่ทำงานด้านการศึกษา	8	5.00
ครอบครัวที่กำลังจะตัดสินใจทำโฮมสคูล	97	61.00
ครอบครัวที่ทำโฮมสคูลมา 5 ปี หรือมากกว่า	15	9.40
ครอบครัวที่ทำโฮมสคูลมาน้อยกว่า 5 ปี	12	7.50
รวม	159	100.00

จากข้อมูลพบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 65.4 โดยอายุเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ที่ 32-40 ปี จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 30.2 เป็นกลุ่มครอบครัวที่กำลังจะตัดสินใจทำโฮมสคูลมากที่สุด จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 61 รองลงมาคือบุคคลทั่วไปที่สนใจการศึกษาแบบโฮมสคูล จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 17 และครอบครัวที่ทำโฮมสคูลมา 5 ปี หรือมากกว่า จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4

6.2 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)

6.2.1 ความพึงพอใจด้านลักษณะเนื้อหาในหนังสือ

จากข้อมูลในตารางที่ 6.4 พบว่าผู้ที่สนใจและกลุ่มเครือข่ายผู้ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) มีความพึงพอใจที่มีต่อลักษณะของเนื้อหาในหนังสืออยู่ในระดับพึงพอใจมาก ($\bar{X} = 3.82$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าสิ่งที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ เนื้อหาที่นำเสนอในหนังสือมีการเรียบเรียงและเชื่อมโยงเรื่องราวที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ($\bar{X} = 3.86$) รองลงมาคือ ความพึงพอใจที่มีต่อการใช้ภาษาที่ชัดเจนถูกต้องตามหลักภาษา ($\bar{X} = 3.80$) และ ความพึงพอใจที่มีต่อแนวคิดและรูปแบบวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจ และน่าติดตาม ($\bar{X} = 3.79$)

ตารางที่ 6.4

แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจด้านลักษณะเนื้อหา (n=159)

ประเด็น	ระดับความพึงพอใจ					M	SD
	1	2	3	4	5		
แนวคิดและรูปแบบวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจและน่าติดตาม	0 (0.00)	3 (1.80)	46 (28.90)	90 (56.60)	20 (12.50)	3.79	0.67
เนื้อหาที่นำเสนอในหนังสือมีการเรียบเรียงและเชื่อมโยงเรื่องราวที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ	0 (0.00)	0 (0.00)	39 (24.50)	102 (64.10)	18 (11.30)	3.86	0.58
เนื้อหาในหนังสือมีการใช้ภาษาที่ชัดเจนถูกต้องตามหลักภาษา	0 (0.00)	3 (1.80)	52 (32.70)	77 (48.40)	27 (16.90)	3.80	0.73
รวม						3.82	0.07

6.2.2 ความพึงพอใจด้านการออกแบบภาพประกอบ

จากข้อมูลในตารางที่ 6.5 พบว่าผู้ที่สนใจและกลุ่มเครือข่ายผู้ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) มีความพึงพอใจที่มีต่อลักษณะของเนื้อหาในหนังสืออยู่ในระดับพึงพอใจมาก ($\bar{X} = 3.91$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าสิ่งที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ ความพึงพอใจที่มีต่อภาพประกอบและเนื้อเรื่องนิทานแต่ละหน้ามีความสอดคล้องกัน ($\bar{X} = 4.01$) รองลงมาคือความพึงพอใจต่อภาพประกอบที่มีความเหมาะสมกับชื่อเรื่อง ($\bar{X} = 3.98$) และความพึงพอใจต่อรูปแบบของการจัดวางภาพประกอบมีขนาดที่เหมาะสม ($\bar{X} = 3.91$) โดยอันดับสุดท้ายคือความพึงพอใจที่ภาพประกอบมีความสวยงาม น่าสนใจ ($\bar{X} = 3.74$)

ตารางที่ 6.5

แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจด้านภาพประกอบ

(n=159)

ประเด็น	ระดับความพึงพอใจ					M	SD
	1	2	3	4	5		
ภาพประกอบมีความเหมาะสมกับชื่อเรื่อง	0 (0.00)	3 (1.80)	30 (18.80)	33 (20.7)	93 (58.40)	3.98	0.68
ภาพประกอบมีความสวยงาม น่าสนใจ	0 (0.00)	6 (3.70)	45 (28.30)	91 (57.2)	17 (10.60)	3.74	0.69
ภาพประกอบและเนื้อเรื่องนิทานแต่ละหน้ามีความสอดคล้องกัน	0 (0.00)	0 (0.00)	43 (27.04)	71 (44.6)	45 (28.30)	4.01	0.74
รูปแบบของการจัดวางภาพประกอบ มีขนาดที่เหมาะสม	0 (0.00)	0 (0.00)	38 (23.80)	97 (61.00)	24 (15.09)	3.91	0.62
รวม						3.91	0.05

6.2.3 ความพึงพอใจด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ผู้อ่านได้รับ

จากข้อมูลในตารางที่ 6.6 พบว่าผู้ที่สนใจและกลุ่มเครือข่ายผู้ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) มีความพึงพอใจที่มีต่อคุณค่าและประโยชน์ที่ผู้อ่านได้รับอยู่ในระดับพึงพอใจมาก ($\bar{X} = 3.83$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าสิ่งที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ องค์ความรู้เรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

(Home School) และนำมาเสนอในมุมมองใหม่ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ และผู้อ่านทั่วไป ($\bar{X} = 3.90$) รองลงมาคือการสอดแทรกภาพวิถีชีวิตและประสบการณ์ของครอบครัวโฮมสคูล ที่กระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความสนใจและนำไปสู่การค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 3.86$) และสามารถนำไปใช้เป็นแหล่งอ้างอิงหรือนำไปใช้ประโยชน์ต่อแนวทางการศึกษาเรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ในทางปฏิบัติได้จริง ($\bar{X} = 3.74$)

ตารางที่ 6.6

แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจด้านคุณค่าและประโยชน์

ประเด็น	ระดับความพึงพอใจ					M	SD
	1	2	3	4	5		
มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ องค์ความรู้ เรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) และนำมาเสนอในมุมมองใหม่ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ และผู้อ่านทั่วไป	0 (0.00)	0 (0.00)	47 (29.50)	80 (50.30)	32 (20.10)	3.90	0.70
มีการสอดแทรกภาพวิถีชีวิต และประสบการณ์ ของครอบครัวโฮมสคูล ที่กระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความสนใจและนำไปสู่การค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง	0 (0.00)	3 (1.80)	42 (26.40)	88 (55.30)	26 (16.30)	3.86	0.69
สามารถนำไปใช้เป็นแหล่งอ้างอิงหรือนำไปใช้ประโยชน์ต่อแนวทางการศึกษาเรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ในทางปฏิบัติได้จริง	0 (0.00)	0 (0.00)	64 (40.20)	71 (44.60)	24 (15.09)	3.74	0.70
รวม						3.83	0.05

6.3 ความคิดเห็นเพิ่มเติมที่ผู้อ่านมีต่อหนังสือภาพประกอบ

หลังจากนำข้อมูลการศึกษารูปแบบวิถีชีวิตและประสบการณ์ของครอบครัวโฮมสคูล มาจัดทำหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) และศึกษาความพึงพอใจที่ผู้อ่านมีต่อหนังสือเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้เชิญผู้ที่สนใจการศึกษาในรูปแบบโฮมสคูลและตัวแทนครอบครัวกลุ่มเป้าหมายจำนวน 5 คน มาร่วมการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) เพื่อสัมภาษณ์และรับฟังความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับหนังสือภาพประกอบ “In Youniversal : เรื่องเล่าของวันธรรมดา ๆ ในจักรวาลสมมุติ” ผ่าน 3 คำถามดังต่อไปนี้

6.3.1 ความรู้สึกที่เกิดขึ้นหลังจากอ่านจบ

จากคำถามดังกล่าวพบว่า ความรู้สึกที่เกิดขึ้นหลังจากที่ทุกคนอ่านจบ ดังนี้ รู้สึกสบายใจ รู้สึกเหมือนถูกรับฟังเพราะหนังสือเหมือนอธิบายวิถีชีวิตบางอย่างที่ตรงกับสิ่งที่ตนเองเติบโตมา รู้สึกสนใจรูปแบบการจัดการศึกษาแบบโฮมสคูลและอยากศึกษาเพิ่มมากขึ้น รู้สึกเข้าใจวิถีชีวิตของครอบครัวที่จัดโฮมสคูลเพิ่มมากขึ้น ดังนี้

“เป็นความรู้สึกใจหายแบบบอกมาถูก รู้สึกผูกพันกับตัวละครในหนังสือ เพราะมีหลายฉากที่สะท้อนชีวิตของตัวเอง ทำให้อยากรู้เรื่องราวของพวกเขาต่อว่าวันพรุ่งนี้และวันต่อ ๆ ไปจะเป็นยังไง” (แม่ฝน, สัมภาษณ์, 2565)

“อ่านจบแล้วรู้สึกสบายใจ เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวที่เรียบง่าย แต่ก็ทำให้เห็นชีวิตของพ่อแม่บ้านเรียนได้ชัดเจน คิดว่าคนอื่นมาอ่านก็คงจะเข้าใจเรามากขึ้น” (แม่ส้ม, สัมภาษณ์, 2565)

“มีหลายความรู้สึกที่เกิดขึ้นมา ยิ่งเราเป็นนักเขียนเองด้วย ไม่ได้เจอตัวอักษรที่ทำให้รู้สึกสบายใจมานานแล้ว มีหลายจังหวะมากที่เรื่องราวในหนังสือทำให้เราได้กลับไปคิดถึงตัวเองตอนเด็ก ๆ เหมือนเราไม่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้ผ่านสายตาของความเป็นแม่ แต่เราอ่านมันผ่านสายตาของตัวเองตอนเด็ก ๆ มันเลยมีความรู้สึกเยอะมากที่ยังไม่ได้ตกตะกอน และอยากอ่านซ้ำอีกครั้ง” (แม่หน้อย, สัมภาษณ์, 2565)

“รู้สึกสนใจโฮมสคูลขึ้นมาเลย อยากมีโอกาสดำเนินผู้เฝ้ามองวิถีชีวิตของครอบครัวโฮมสคูลบ้าง จากที่เคยคิดว่ามันซับซ้อนและยาก ตอนนี้กลับรู้สึกว่ามันน่าสนใจมาก ๆ” (คุณแอน, สัมภาษณ์, 2565)

“โดยรวมรู้สึกอบอุ่น แม้ในเรื่องจะมีปมขัดแย้ง แต่ว่าสิ่งที่ครอบครัว และคนอื่นๆ ในหมู่บ้านแสดงออกต่อเด็ก ๆ ทำให้เรารู้สึกสบายใจ วางใจ โดยเฉพาะพ่อกับแม่ที่พยายามทำความเข้าใจ

เข้าใจลูก ๆ ที่มีตัวตนและความชอบที่แตกต่างกันไป พ่อแม่ ไม่ตัดสิน ไม่บังคับ ทำให้รู้สึกว่าจะให้อะไรจะมีปัญหาอะไรก็สามารถบอกพ่อแม่ได้ ไม่ต้องเก็บมากังวลเอง” (คุณพี, สัมภาษณ์, 2565)

6.3.2 เล่าตัวละครที่ชอบที่สุด พร้อมเหตุผล

เมื่อให้ผู้เข้าร่วมเล่าถึงตัวละครที่ชอบ พบว่าเหตุผลส่วนใหญ่ที่ทำให้ผู้เข้าร่วมเลือกตัวละครที่ตนเองชอบ เพราะตัวละครนั้นมีนิสัยหรือลักษณะบางอย่างที่คล้ายคลึงกับตนเอง หรือเพราะอุปสรรคบางอย่างที่ตัวละครต้องเผชิญจนให้ได้กลับไปนึกถึงเรื่องราวในอดีตสะท้อนที่ตนเองเคยเจอ และได้ทบทวนว่าสามารถข้ามผ่านอุปสรรคเหล่านั้นมาได้อย่างไร นอกจากนี้บางคนก็เลือกตัวละครที่ชอบ ด้วยสาเหตุที่ว่าตัวละครนั้นแตกต่างกับตนเองมากที่สุด โดยมีอุปนิสัยหรือการแสดงออกที่อยู่ตรงข้ามกับตัวเองอย่างสิ้นเชิง ซึ่งตัวละครดังกล่าวทำให้ตนเองได้กลับมาเข้าใจคนที่มีความแตกต่างจากตนได้มากขึ้น ดังนี้

“รู้สึกผูกพันกับดิน เขามีความนิ่งสงบ สุขุม เป็นบุคลิกที่เรารู้สึกว่าสบายใจ ชอบเวลาที่เขาดูคำถามกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัว มุมมองการคำถามของเขาทรงพลัง และทำให้เราได้หยุดคิดระหว่างอ่านไปด้วยเสมอ” (คุณแอน, สัมภาษณ์, 2565)

“ชอบทรายนะ เพราะเหมือนเห็นตัวเองตอนเด็ก ๆ ที่ต้องดูแลน้อง ทำทุกอย่างช่วยแม่ และบางครั้งก็ต้องเสียสละอยู่บ่อย ๆ ถึงทรายจะไม่ค่อยมีบทบาทอะไร แต่เรารู้สึกว่าทรายแบกอะไรไว้อยู่เยอะมาก ถ้ามีภาคต่อก็อยากให้มีเรื่องของทรายมากกว่านี้ อยากรู้ว่าตัวละครนี้จะมีเส้นเรื่องอย่างไรต่อไปบ้าง” (แม่หน้อย, สัมภาษณ์, 2565)

“ชอบน้องคนเล็กที่สุด รู้สึกเอ็นดู เพราะอินกับความกังวลของน้ำมากกว่าตัวละครอื่น ๆ เช่น ทำตัวไม่ถูกในสถานการณ์ต่าง ๆ จัดการกับปัญหาด้วยตัวเองยังไม่ค่อยได้เลยต้องพึ่งพาคนอื่น ๆ แล้วเราคงอยากเป็นคนที่เป็นที่พึ่งให้กับคนแบบน้ำด้วยมั้ง ไม่ได้อยากทำให้มันใจขึ้นได้เลยทันทีนะ แต่อยากให้รู้ว่าถ้ามีปัญหาหรือทำอะไรไม่ถูกก็ไม่ต้องกลัวไม่ต้องกังวล ก็เลยชอบน้ำมากที่สุด” (คุณพี, สัมภาษณ์, 2565)

“ต้องแม่ดาวอยู่แล้ว สะท้อนความเป็นแม่ ๆ โสมสกุลออกมาได้ชัดเจนเลย หวังว่าคนอื่นจะเข้าใจพวกเรามากขึ้นนะ ว่าแต่ละวันของพวกเราอาจจะผ่านไปได้มันหลายสิ่ง และหยุดพัฒนาตัวเองไม่ได้เลยซักวัน เพราะไม่งั้นเราก็จะตามลูกไม่ทัน และพลาดโอกาสในการเรียนรู้ของลูกไปด้วย” (แม่ฝน, สัมภาษณ์, 2565)

“ชอบน้ำ เพราะรู้สึกว่าคนส่วนใหญ่เวลาได้ยินว่าใครเป็นเด็กโสมสกุลจะตัดสินไปแล้วว่าเด็กคนนั้นจะต้องเก่ง โดดเด่น มีเอกลักษณ์ ทั้ง ๆ ที่ความเป็นจริง เด็กโสมสกุลก็คือเด็กธรรมดาที่กำลังเรียนรู้และเติบโตไม่ต่างจากเด็กในโรงเรียน หรือเด็กที่เติบโตในระบบการศึกษาแบบอื่น ๆ เลย” (แม่ส้ม, สัมภาษณ์, 2565)

6.3.3 มุมมองใหม่ หรือ ความเข้าใจใหม่ที่ได้รับจากหนังสือ

สิ่งที่เป็นมุมมองใหม่อันดับแรกที่ผู้เข้าร่วมช่วยกันสะท้อน คือ การได้เห็นวิถีชีวิตของครอบครัวโฮมสคูลผ่านเรื่องเล่าในหนังสือ ทำให้เข้าใจถึงประสบการณ์ตั้งแต่การตัดสินใจทำโฮมสคูล ระหว่างการดำเนินการจดทะเบียนโฮมสคูล วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในแต่ละวัน รวมถึงอุปสรรคและความท้าทายที่ครอบครัวโฮมสคูลต้องเจอ ซึ่งจากที่เคยเข้าใจว่ารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบโฮมสคูลนั้นแตกต่างไปจากการเรียนในโรงเรียนมาก แต่หนังสือกลับทำให้เห็นภาพว่าแท้จริงแล้วรูปแบบการเรียนรู้ของคนที่เคยโตมาในรูปแบบการศึกษาแบบโฮมสคูล หรือ ในรูปแบบของโรงเรียน แม้ว่าในเชิงรายละเอียดและจุดเน้นระหว่างทางของการเรียนรู้จะแตกต่างกัน แต่เป้าหมายที่แท้จริงแล้วล้วนไม่ได้ต่างกัน ทำให้เข้าใจความหมายของคำว่า “การศึกษาทางเลือกมากยิ่งขึ้น” และเห็นโฮมสคูลเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวและรู้สึกว่าการเข้าถึงได้ง่ายมากขึ้น ผ่านเรื่องเล่าในหนังสือ ดังนี้

“เราชอบมุมมองของตัวเองที่มีต่อเรื่องต่าง ๆ หลังอ่านจบนะ ปกติเราเป็นคนกังวลเวลาจะต้องทำอะไรที่ไม่เคยทำ แต่เรื่องราวในหนังสือทำให้เรารู้สึกกล้าที่จะออกไปทดลองสิ่งใหม่ ๆ ที่เราไม่เคยทำมาก่อนมากขึ้น เป็นมุมมองที่หนังสือ empower เราได้ดีเลย” (คุณพี, สัมภาษณ์, 2565)

“ไม่ได้มีมุมมองอะไรใหม่ที่เด่นชัด แต่หนังสือเล่มนี้เหมือนมาช่วยย้ำเตือนให้เราไม่ลืมวันแรกที่ตัดสินใจทำโฮมสคูลมากกว่า หนังสือพาเรากลับไปเห็นตัวเองอีกครั้งในช่วงเวลานั้นที่เต็มไปด้วยความไม่เข้าใจและยากลำบาก ยอมรับว่าในปัจจุบันมีบ้างที่เรารู้สึกท้อแท้กับการทำโฮมสคูล แต่หนังสือเล่มนี้ทำให้จำเหตุผลของการทำโฮมสคูลของตัวเองได้ชัดเจนขึ้น ต่อไปถ้ารู้สึกท้อก็จะหยิบหนังสือเล่มนี้มาอ่าน และอยากเก็บไว้ให้ลูกอ่านด้วย อยากให้เขารู้ว่าพ่อกับแม่สู้เพื่อเขามากแค่ไหน อยากให้เขาภูมิใจที่เราเลือกเดินในเส้นทางนี้” (แม่หน้อย, สัมภาษณ์, 2565)

“ได้รู้จักแนวคิด แนวทางการทำโฮมสคูลเพิ่มขึ้น ได้เห็นรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนที่ครอบครัวโฮมสคูลจะต้องผ่าน เพิ่งจะรู้ว่ามีรายละเอียดเยอะมาก เหมือน 1 ครอบครัว คือ 1 โรงเรียนเลย รู้สึกชื่นชมครอบครัวที่ตัดสินใจทำโฮมสคูลนะ เพราะเขาต้องเจอความท้าทายและความไม่แน่นอนอยู่ตลอด แต่ในขณะเดียวกันก็มีอิสระในการทำตามแนวคิดของตัวเอง เป็นองค์ความรู้ที่น่าสนใจและน่าถอดบทเรียนต่อมาก ๆ เลย” (คุณแอน, สัมภาษณ์, 2565)

“พอทำโฮมสคูลไปนาน ๆ บางทีเราก็กังวลถึงความเชื่อตั้งต้นของตัวเองไป เพราะสิ่งที่ต้องทำในแต่ละวันมันเยอะไปหมด หลายครั้งที่เราก็กังวลได้ฟังเสียงความต้องการของลูก หนังสือเหมือนเป็นตัวแทนของลูกที่ทำให้เราได้สติ และคิดว่าหลังจากนี้จะฟังเสียงของเขาให้มากขึ้นกว่าเดิม” (แม่ฝน, สัมภาษณ์, 2565)

“ทำให้เข้าใจความยากลำบากของครอบครัวใหม่ ๆ ที่อยากทำโฮมสคูลมากขึ้น เพราะเราอาจจะโชคดีตรงที่ไม่ค่อยได้เจอกับอุปสรรคมากเท่าไร ทำให้หลาย ๆ ครั้งเราไปเป็นที่

ปรึกษาแล้วเรามองข้ามประเด็นสำคัญบางอย่างไป เวลาเปลี่ยนผ่าน อุปสรรคมันก็เปลี่ยนหน้าตา
เปลี่ยนรูปแบบไปเรื่อย ๆ คงเป็นโจทย์ที่ครอบครัวโฮมสคูลจะต้องเจอเสมอมา หลังจากนั้นอยากคอย
เป็นกำลังใจให้กับทุก ๆ ครอบครัวโฮมสคูลเท่าที่จะทำได้เลย” (แม่ส้ม, สัมภาษณ์, 2565)

บทที่ 7

สรุป และ ข้อเสนอแนะ

นับแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติปี พ.ศ. 2542 ที่กระจายอำนาจในการจัดการศึกษาออกจากรัฐบาลส่วนกลางไปสู่ภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่ง พ.ร.บ. ฉบับนี้ได้เปิดโอกาสให้ครอบครัวมีคุณสมบัติเทียบเท่ากับโรงเรียนหรือสถาบันทางการศึกษารูปแบบอื่น ๆ ทุกประการ และสามารถจัดการศึกษาด้วยตนเองได้ ส่งผลให้ 20 ปีที่ผ่านมา มีครอบครัวที่สนใจจัดการศึกษาด้วยตนเองเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่ในขณะเดียวกันก็ยังพบว่าคนส่วนใหญ่ยังมีคำถาม ข้อสงสัย และความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) อยู่มาก ที่แม้ว่าจะมีงานวิจัยที่ทำการศึกษาและสร้างคำอธิบายที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) เอาไว้เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาความหมาย ศึกษารูปแบบ วิธีการ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ขั้นตอนการจัดทะเบียน การออกแบบแผนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล การประเมินผลตามมาตรฐานที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด วิถีชีวิตของครอบครัวที่จัดการศึกษาแบบโฮมสคูล ทั้งในเรื่องวิถีชีวิต การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีปัญหา เช่น การสนับสนุนด้านการจัดการเรียนรู้ สื่อการสอน แหล่งเรียนรู้ การอำนวยความสะดวก และการประเมินผล เป็นต้น ซึ่งประเด็นปัญหาเหล่านี้เต็มไปด้วยความซับซ้อนและยากที่จะอธิบายอย่างเป็นรูปธรรมได้ ส่งผลให้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับครอบครัวที่จัดการศึกษาด้วยตนเอง (Home School) ไม่สามารถถูกขยายผลไปสู่การรับรู้ของคนทั่วไปอย่างเป็นวงกว้าง และด้วยช่องว่างดังกล่าวผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญและมีความสนใจอยากจะทำการศึกษาวิถีชีวิตและประสบการณ์ของบุคคลที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ด้วยมุมมองใหม่ผ่านกระบวนการศึกษาการเล่าเรื่อง (Narrative Approach) และนำมาตีความและสร้างการรับรู้ใหม่ผ่านหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) ซึ่งในบทนี้จะเป็นการสรุปข้อค้นพบจากการศึกษา โดยผู้วิจัยแบ่งการสรุปข้อค้นพบ ข้อสรุป การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ออกเป็น 3 ส่วนตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

7.1 ผลการศึกษาวิถีชีวิตและประสบการณ์ของครอบครัวโฮมสคูล (Home School)

จากการดำเนินการศึกษาวิถีชีวิตของครอบครัวที่จดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพฯ ด้วยตนเอง และมีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาด้วยตนเอง (Home School) มากกว่า 5 ปี จำนวน 5 ครอบครัว ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการศึกษาการเล่าเรื่อง (Narrative Approach) โดยผ่านการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล

ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) เป็นระยะเวลา 6 เดือน สามารถสรุปผล ได้ดังนี้

7.1.1 ภูมิหลังและการตัดสินใจทำโฮมสคูล

7.1.1.1 ความต้องการเฉพาะของผู้เรียนที่ไม่สอดคล้องกับหลักสูตรที่โรงเรียน

กำหนด

เช่น ผู้เรียนมีความสามารถด้านกีฬา ด้านศิลปะ หรือด้านดนตรี รวมไปถึงผู้เรียนที่มีความเจ็บป่วยที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ ซึ่งหลักสูตรของโรงเรียนทั่วไปไม่ได้ถูกออกแบบจุดเน้นเอาไว้เพื่อรองรับกับผู้เรียนที่มีความต้องการเฉพาะทางเหล่านี้ ทำให้ผู้ปกครองเลือกที่จะแสวงหาแนวทาง การจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนไม่เสียโอกาสที่จะได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะตามที่พวกเขาสนใจได้อย่างเต็มศักยภาพ นอกจากโรงเรียนเฉพาะทาง หรือศูนย์การเรียนรู้ที่มีจุดเน้นของหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนแล้ว การเลือกที่จะจัดการศึกษด้วยตนเองของครอบครัวจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ผู้ปกครองให้ความสนใจและสามารถเข้าถึงได้

7.1.1.2 มุมมองและประสบการณ์ของครอบครัวที่มีต่อรูปแบบการจัดการศึกษาในโรงเรียน

โดยสาเหตุที่สำคัญมาจากประสบการณ์ในวัยเด็กที่ผู้ปกครองเคยมีต่อระบบโรงเรียน ทำให้ความคิดหรือความเชื่อที่ผู้ปกครองมีไม่สอดคล้องกับรูปแบบการศึกษาในระบบโรงเรียน จึงต้องการที่จะแสวงหาการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความคิด และความเชื่อของผู้ปกครอง อีกทั้งในปัจจุบันการกระแสเรื่องการศึกษาทางเลือกเป็นสิ่งที่ถูกพูดถึงเป็นวงกว้าง โดยผู้ปกครองสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางเลือกได้ง่ายและสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น

7.1.1.3 ปัจจัยที่จากการสนับสนุนด้านกฎหมาย

เพราะนอกจากจะมีการประกาศใช้มาตราที่ 12 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ให้สิทธิ์แก่ผู้ปกครองสามารถจัดการศึกษาให้แก่บุตรของตนเองได้แล้ว ปัจจุบันยังมีหน่วยงานและกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้องคอยช่วยทำหน้าที่ให้การสนับสนุน โดยมีช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลที่จำเป็นต่อการจัดโฮมสคูลที่เป็นรูปธรรมและหลากหลาย

7.1.2 บทบาทของครอบครัวที่ทำโฮมสคูล

7.1.2.1 บทบาทการเป็นผู้สังเกตการณ์

เนื่องจากผู้ปกครองจะต้องเขียนแผนการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญเรื่องให้ผู้เรียนสนใจเป็นอันดับแรก ดังนั้นการจะออกแบบแผนการเรียนรู้เฉพาะรายบุคคลให้กับผู้เรียนได้จะต้องเกิดจากการสังเกตและใช้เวลากับผู้เรียนอย่างลึกซึ้ง จนมีหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าผู้เรียนมี

พัฒนาการที่ดีในเรื่องอะไร หรือกำลังสนใจอยากเข้าใจหรือเรียนรู้ในเรื่องอะไร จึงจะสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาออกแบบแนวทางการส่งเสริมศักยภาพให้กับผู้เรียนได้อย่างตรงจุด

7.1.2.2 บทบาทในการออกแบบการเรียนรู้

นอกจากการทำความเข้าใจว่าผู้เรียนต้องการการส่งเสริมหรือพัฒนาทักษะในเรื่องอะไรแล้ว ผู้ปกครองจะต้องสามารถออกแบบแนวทางการเรียนรู้หรือกิจกรรมที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องราวเหล่านั้นได้ด้วย ซึ่งแนวทางการเรียนรู้และกิจกรรมผู้ปกครองสามารถออกแบบและเชื่อมโยงได้จากวิถีชีวิตประจำวันของครอบครัว และความถนัดหรือความเชี่ยวชาญที่ผู้ปกครองมี หรือสามารถหาแหล่งเรียนรู้จากภายนอก เช่น กลุ่มผู้ปกครองด้วยกัน พิพิธภัณฑ์ สถานที่เรียนรู้ทางธรรมชาติ และอื่น ๆ เพื่อนำมาออกแบบและส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้อย่างหลากหลาย

7.1.2.3 บทบาทผู้รับฟังด้วยความเข้าใจ

เพราะความเชื่อใจและความไว้วางใจ คือเครื่องมือสำคัญที่ผู้ปกครองทั้ง 5 ครอบครัวเลือกใช้ในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน จากการสัมภาษณ์และลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่าผู้ปกครองมีความสนิทสนมกับลูกเป็นอย่างดี และสามารถพูดคุยกันอย่างเท่าเทียม ผู้เรียนสามารถพูดคุย แสดงความต้องการ และได้เถียงกับผู้ปกครองได้อย่างตรงไปตรงมาและมีเหตุผล ในขณะที่ผู้ปกครองก็ยินดีที่จะรับฟังโดย เน้นการตั้งคำถามเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกัน

7.1.2.4 บทบาทในการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้

แม้ว่าการทำโฮมสคูลจุดเน้นที่สำคัญที่สุดคือผู้เรียน แต่ผู้ปกครองก็นับว่ามีส่วนสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยเช่นกัน ไม่มีกระบวนการเรียนรู้ใดเกิดขึ้นอย่างสำเร็จรูปหรือคำตอบล่วงหน้ามาตั้งแต่ต้น แต่เกิดจากการใช้เวลาเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจ หาแนวทาง และค้นพบคำตอบไปด้วยกันร่วมกันระหว่างผู้เรียนและปกครอง จากบทสัมภาษณ์ทำให้ผู้วิจัยพบว่าหลาย ๆ ครั้งการทำโฮมสคูล นอกจากจะสามารถสร้างการเรียนรู้ตรงความต้องการของผู้เรียนได้แล้ว ยังสามารถการเปลี่ยนแปลงต่อมุมมอง หรือแนวคิดของผู้ปกครองที่มีต่อตนเองได้ด้วยเช่นกัน

7.1.3 ความท้าทายที่ครอบครัวจะต้องเจอในการทำโฮมสคูล

7.1.3.1 การทำงานร่วมกันระหว่างผู้ปกครองที่ทำโฮมสคูลกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

จากข้อมูลพบว่าเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดโฮมสคูลที่ไม่เท่ากัน เช่น ขั้นตอนการขออนุญาตเปิดโฮมสคูลที่จะต้องมีการยื่นเอกสารต่าง ๆ ที่เป็นหลักฐานประกอบการขออนุญาตจดทะเบียน โดยเฉพาะแผนการจัดการเรียนรู้ ที่เจ้าหน้าที่อาจจะมีความคุ้นชินกับแผนการศึกษาตามรูปแบบของโรงเรียน เพราะแผนการศึกษาของครอบครัวแตกต่าง

ไปจากแผนการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียน แต่สามารถเทียบเคียงกันได้ ส่งผลให้เกิดความยากลำบากในระหว่างขั้นตอนการติดต่อและดำเนินการ และทำให้ผู้ปกครองได้รับผลกระทบจากความเข้าใจที่ไม่ตรงกันนี้เป็นจำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพฯ ในปี 2551 ซึ่งระบุเอาไว้ว่าในข้อที่ 2 ว่าปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวส่วนหนึ่งมาจากเจ้าหน้าที่ฯ ยังขาดความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ทำให้เกิดปัญหาด้านการประสานงานกับผู้ปกครองที่มาติดต่อ โดยเฉพาะเรื่องปรัชญาและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา การจัดทำแผนการเรียนรู้ และรูปแบบการวัดประเมินผล นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ฯ ที่มารับผิดชอบงานในส่วนนี้บ่อย ทำให้ขาดความต่อเนื่องของการดำเนินงาน เป็นต้น

7.1.3.2 ความไม่เข้าใจที่เกิดจากสมาชิกคน อื่น ๆ ในครอบครัว

ซึ่งเป็นอุปสรรคที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของครอบครัวมากที่สุด เพราะนอกจากจะต้องเผชิญกับความไม่รู้ของการจัดโฮมสคูลให้ผู้เรียนในแต่ละวันแล้ว ยังมีคำวิพากษ์วิจารณ์และการตัดสินใจจากครอบครัวที่เป็นแรงกดดันมหาศาล ที่ทำให้ผู้ปกครองที่ทำโฮมสคูลต้องพิสูจน์ตนเองและมีจิตใจที่เข้มแข็ง เพื่อที่จะผ่านอุปสรรคและความท้าทายเหล่านั้นมาได้

7.1.3.3 ความคุ้นชินของแนวคิดและมุมมองของผู้ปกครองที่มีต่อการสร้างการเรียนรู้ของผู้เรียน

อีกสิ่งหนึ่งที่เป็นข้อค้นพบระหว่างการสัมภาษณ์ทั้ง 5 ครอบครัว คือ ผู้ปกครองจะสะท้อนรูปแบบการเรียนรู้เดิมที่ตนเองเคยเติบโตมา สลับการบทบาทของตนเองในปัจจุบันที่ต้องคอยระมัดระวังเป็นอย่างมากที่จะไม่ใช้ความเคยชินเดิมของตนเองมาสร้างการเรียนรู้กับผู้เรียน อีกทั้งยังมองว่าตนเองก็คือผู้เรียนคนหนึ่งในกระบวนการนี้ที่สามารถพัฒนาตนเองในการเรียนรู้ได้อยู่ตลอดเวลาไปพร้อมกับลูกด้วยเช่นกัน

7.1.4 นิยามแห่งความสำเร็จในการจัดโฮมสคูล

7.1.4.1 ผู้เรียนพึ่งพาตนเองได้

หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนในการช่วยเหลือตนเอง ลดการพึ่งพิงผู้ปกครองให้ได้มากที่สุด รู้จักหน้าที่ของตนเองตั้งแต่ต้นจนเข้าอน และมีคามรับผิดชอบในเรื่องการดูแลตัวเอง โดยผู้ปกครองสามารถสร้างทักษะการพึ่งพาตนเองเหล่านี้โดยเริ่มจากตัวผู้เรียนผ่านกิจวัตรประจำวันของผู้เรียนได้ เช่น การรักษาความสะอาดของร่างกาย อาหารการกิน การออกกำลังกาย ก่อนที่จะต่อยอดไปสู่การรับผิดชอบต่อหน้าที่ของส่วนร่วมที่ตกลงร่วมกันภายในบ้าน และขยายไปสู่การพึ่งตนเองในบริบทสังคมที่กว้างขึ้น

7.1.4.2 ผู้เรียนมีทักษะทางสังคมที่ดี

หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีทักษะการสื่อสารความรู้สึกและความต้องการของตนเอง รวมไปถึงการรับรู้และเข้าใจความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างทักษะเหล่านี้เกิดขึ้นได้สามารถมาจากหลายกิจกรรม เช่น การกิจกรรมร่วมกันภายในครอบครัว การพูดคุยสะท้อนความรู้สึกระหว่างผู้ปกครองกับผู้เรียน การไปทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มครอบครัวตามแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ การมีโปรเจกต์ตนเองสนใจร่วมกับเพื่อนที่สนใจเรื่องเดียวกัน และการสมัครเรียนในห้องเรียนเล็ก ๆ ที่เกิดจากหลาย ๆ ครอบครัวมารวมกลุ่มกันจ้างคุณครูพิเศษมาสอนที่บ้าน เป็นต้น

7.1.4.3 ผู้เรียนเข้าใจความแตกต่างหลากหลายในสังคม

หมายถึง ทักษะการเป็นพลเมืองโลกที่มีความเข้าใจต่อสังคมพหุวัฒนธรรม มีทัศนคติที่เปิดกว้างต่อความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ เพศ สีผิว ศาสนา อาชีพ ความคิดความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนอัตลักษณ์ส่วนบุคคล โดยผู้ปกครองสามารถปลูกฝังความเข้าใจเหล่านี้ผ่านการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้กับผู้เรียนได้ เช่น ความหลากหลายของอาหาร การเดินทางเพื่อเห็นความหลากหลาย ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย เป็นต้น

7.1.4.4 ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

หมายถึง การที่ผู้ปกครองเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมตัดสินใจหรือแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์และความกล้าที่จะเผชิญหน้ากับปัญหา และฝึกที่จะสร้างสรรค์ไอเดียการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง รวมไปถึงการเข้าใจและยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากสิ่งที่ตนเองตัดสินใจโดยมีครอบครัวคอยสนับสนุนอย่างใกล้ชิด

7.2 ผลการศึกษากระบวนการการจัดทำหนังสือภาพประกอบเรื่องเล่า (Illustrated Book)

หลังจากที่ลงพื้นที่เก็บข้อมูลกับทั้ง 5 ครอบครัวเป็นเวลา 6 เดือน เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาเปรียบเทียบเหตุการณ์ จัดหมวดหมู่ ก่อนที่จะนำมาวิเคราะห์และตีความเรื่องเล่า (Narrative Analysis) เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ของกลุ่มเป้าหมายในรูปแบบวิถีชีวิตของครอบครัว (Home School) ผ่านการออกแบบเรื่องเล่าและภาพประกอบ ตามแนวคิดของศาสตร์แห่งเรื่องเล่า (Narratology) และภาพประกอบศึกษา (Illustrator Studies) โดยสามารถสรุปและอภิปรายผล ได้ดังนี้

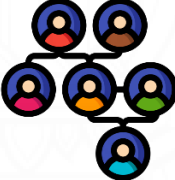
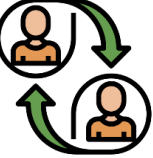
7.2.1 การเรียงลำดับเรื่องเล่า การเปรียบเทียบข้อมูล และการตีความ

จากการนำเรื่องเล่าที่ได้จากการสัมภาษณ์มาเรียงลำดับเหตุการณ์ และคัดแยกประเด็นของเหตุการณ์สำคัญ (Key Event) ทำให้เห็นจุดเปลี่ยนสำคัญในเรื่องเล่า (Turning Point) ที่สามารถเปรียบเทียบเหตุการณ์ในช่วงเวลาซ้อนทับกันออกมาได้ 4 ประเด็น ดังนี้

ตารางที่ 7.1

สรุปการเรียงลำดับเรื่องเล่า การเปรียบเทียบข้อมูล และการตีความ

ลำดับเรื่องเล่า	การเปรียบเทียบข้อมูลและตีความ			
 ปัจจัยที่ทำให้ ผู้ปกครองตัดสินใจทำ โฮมสคูล	 การมีกฎหมาย รองรับ อย่างถูกต้อง	 ความต้องการเฉพาะ ของผู้เรียนที่ไม่ สอดคล้องกับ หลักสูตรที่โรงเรียน กำหนด	 ประสบการณ์ที่ ผู้ปกครองและ ผู้เรียนมีต่อโรงเรียน	 การมีกลุ่มทางสังคม ที่สนับสนุน แนวความคิดเรื่อง การจัดโฮมสคูล
 มุมมองที่เปลี่ยนไป ของผู้ปกครองต่อ บทบาทหน้าที่ของ ตนเอง	 นักสังเกตการณ์	 นักออกแบบ การเรียนรู้	 นักรับฟังที่ดี	 หุ้นส่วนการเรียนรู้
 ความท้าทายที่ต้อง เผชิญระหว่างการทำ โฮมสคูล	 การทำงานร่วมกัน ระหว่างผู้ปกครองที่ ทำโฮมสคูลกับ สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา	 ความไม่เข้าใจที่เกิด จากสมาชิกคน อื่น ๆ ในครอบครัว	 ความคุ้นชินของแนวคิดและมุมมองของ ผู้ปกครองที่มีต่อการสร้างการเรียนรู้ของ ผู้เรียน	
 ความหมายของ ความสำเร็จจากการ ทำโฮมสคูล	 ผู้เรียนสามารถ พึ่งพาตนเองได้	 ผู้เรียนมีทักษะ ทางสังคมที่ดี	 ผู้เรียนเข้าใจความ แตกต่างหลากหลาย ในสังคม	 ผู้เรียนมีความคิด ริเริ่มสร้างสรรค์

7.2.2 การวิเคราะห์และตีความเรื่องเล่า (Narrative Analysis)

ผู้วิจัยได้นำเรื่องเล่าที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพและตีความเรียบร้อยแล้ว มากำหนดแก่นเรื่องหลัก (Theme) ที่ต้องการจะสื่อสารผ่านงานเขียน โดยกำหนดให้เรื่องราวทั้งหมด เกิดขึ้นในโลกของอนาคต เพื่อต้องการขยายขอบเขตให้ผู้อ่านสามารถใช้จินตนาการของตัวเองไปกับ เรื่องราวได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด จากนั้นผู้วิจัยจึงออกแบบให้ตัวละคร (Character) ในเรื่องมีความ หลากหลายและผสมผสานระหว่างผู้ที่อยู่ในระบบการศึกษาในระบบโรงเรียนและผู้ที่อยู่ในระบบ การศึกษาแบบโฮมสคูล เพื่อต้องการสะท้อนความเชื่อมโยงกันและความแตกต่างกันในรายละเอียด ของประสบการณ์ที่เป็นประเด็นสำคัญของการทำโฮมสคูล คือ เรื่องการเคารพความหลากหลายทั้งเชิง รูปธรรมและนามธรรมของผู้เรียนที่สะท้อนออกมาผ่านเรื่องเล่า เช่น การเฝ้าสังเกตความเป็นไปของ ลูกด้วยความเข้าใจ การละทิ้งประสบการณ์เดิมที่ตนเองเคยเติบโตมา และการตระหนักถึงความ ต้องการผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้การลงพื้นที่ยังทำให้ผู้วิจัยได้เห็นบริบทของสถานที่ที่ครอบครัว โฮมสคูลใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมสถานที่และฉากต่าง ๆ (Setting) ที่อ้างอิงจากแหล่งเรียนรู้และเรื่องเล่าการเก็บร่องรอยการเรียนรู้ของครอบครัวโฮมสคูล โดยสะท้อน ผ่านภาพของ “บ้านและพื้นที่สาธารณะภายในชุมชน” เพื่อต้องการสะท้อนให้เห็นว่าถึงแม้ว่าผู้เรียน จะไม่ได้เป็นโรงเรียน แต่วิถีชีวิตของพวกเขาเหล่านั้นเต็มไปด้วยทรัพยากรบุคคลและแหล่งเรียนรู้มากมาย รอบตัว โดยมีผู้ปกครองทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้เหล่านั้น นอกจากนี้สถานที่ต่าง ๆ ในเรื่องเล่ายังสะท้อนให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของเครือข่ายครอบครัวที่โฮมสคูล ซึ่งเป็นแรงสนับสนุน ทางสังคมสำคัญที่ส่งผลให้ผู้ปกครองที่ทำโฮมสคูลสามารถข้ามผ่านความท้าทายและอุปสรรคที่แต่ละ ครอบครัวต้องเผชิญไปได้ โดยใช้บทสนทนา (Dialogue) ของตัวละครเป็นหัวใจหลักในการดำเนินเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านสามารถตีความมุมมองตัวละคร (Point of view) ผ่านประสบการณ์ของตนเองอย่าง อิสระ และนำไปสู่การพูดคุยแลกเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในหนังสือได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้อ่านสามารถกลับมาอ่านซ้ำและตีความใหม่ในช่วงเวลาที่แตกต่างกันออกไป ก่อนที่จะสรุปทั้งท้าย (Conclusion) ในแต่ละตอนด้วยคำถามปลายเปิด โดยมีจุดประสงค์เดียวกันกับการใช้บทสนทนาในการ ดำเนินเรื่อง คือเพื่อให้ผู้อ่านเกิดการตั้งคำถามย้อนกลับมาถึงตัวเอง ได้เกิดกระบวนการทบทวน และ การค้นหาคำตอบจากคำถามที่เกิดขึ้นในเรื่องราวแต่ละตอนที่ดำเนินไป เพื่อนำไปสู่การต่อยอดเป็นวง คุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์หลังการอ่านหนังสือของผู้ปกครองหรือผู้ที่สนใจทำโฮมสคูลในอนาคตได้

7.2.3 การออกแบบเนื้อเรื่องและภาพประกอบ

ผู้วิจัยได้นำโครงเรื่อง (Plot) ที่ได้ออกแบบไว้มาแบ่งเป็นตอนย่อย ๆ จำนวนทั้งหมด 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 : ภูมิหลังของครอบครัวและที่มาที่ไปของครอบครัว

ตอนที่ 2 : เหตุผลและการตัดสินใจทำโฮมสคูล

ตอนที่ 3 : บทบาทของผู้ปกครองในวิถีชีวิตชอบการทำโฮมสคูล

ตอนที่ 4 : ความท้าทายและอุปสรรคที่ครอบครัวโฮมสคูลต้องเผชิญ

ตอนที่ 5 : บทสรุปและหัวใจของการทำโฮมสคูล

มากำหนดจุดประสงค์และองค์ประกอบของเนื้อหาที่ชัดเจน เพื่อให้คนผู้อ่านสามารถติดตามได้ว่า เหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อไหร่ (When) เกิดอะไรขึ้น (What) ทำไม (Why) จึงเกิดเหตุการณ์นี้ขึ้น สถานที่คือที่ไหน (Where) และเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นกับใคร (Who) จากนั้นจึงนำเนื้อเรื่อง (Stories) ที่เขียนเสร็จแล้วมาวางกรอบรายละเอียดของเรื่องราวทั้ง 5 ตอนในหนังสือละหน้า เช่น ข้อความ ภาพประกอบ ผ่านการลำดับเรื่องราวอย่างละเอียดในแต่ละหน้า ว่าอะไรจะปรากฏขึ้นก่อนและหลัง หรืออะไรจะปรากฏพร้อมกัน ก่อนที่จะลงมือวาดภาพประกอบในหนังสือตั้งแต่หน้าปกจนถึงหน้าสุดท้ายผ่าน Story Board ก่อนจะนำไปวาดภาพประกอบ โดยเน้นการตีความให้ภาพเป็นตัวละครแบบนามธรรม (Abstract Illustration) เพื่อเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดและบอกเล่าเรื่องราวของตัวละครให้กับผู้อ่านสามารถรับรู้ความรู้สึกและตีความเรื่องราวที่เกิดขึ้นในหนังสือผ่านประสบการณ์ของตนเองได้อย่างอิสระ

7.2.4 การจัดทำหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)

ผู้วิจัยได้นำ เนื้อเรื่อง (Stories) และ ภาพประกอบ (Illustration) ที่ได้จัดทำเรียบร้อยแล้วมาจัดทำเป็นโครงร่าง (Dummy) สำหรับตีพิมพ์ โดยกำหนดขนาดของหนังสือ การลำดับเลขหน้า การลำดับเนื้อหา การกำหนดขนาดและแบบอักษร การกำหนดจำนวนสีที่ใช้ รูปแบบของคอลัมน์ในแต่ละหน้า ตำแหน่งการจัดวางข้อความและภาพประกอบ การจัดวางตัวอักษร การจัดวางย่อหน้า ลักษณะการพับ การเก็บเล่ม/การเข้าเล่ม ก่อนที่จะส่งให้โรงพิมพ์ประเมินราคา และยืนยันรูปแบบการเข้าเล่มตีพิมพ์ที่สมบูรณ์ โดยโรงพิมพ์จะใช้เวลาประมาณ 2-3 สัปดาห์ในการตีพิมพ์และเข้าเล่ม จนออกมาเป็นหนังสือที่สมบูรณ์

7.3 ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้ที่สนใจและกลุ่มเครือข่ายผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)

7.3.1 ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามที่มีข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์เป็นจำนวนทั้งสิ้น 159 ชุด โดยพิจารณาข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ ช่วงอายุ และประเภทของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยจากข้อมูลพบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 65.40 โดยอายุเฉลี่ยของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ที่ 32-40 ปี จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 30.20 เป็นกลุ่มครอบครัวที่กำลังจะตัดสินใจทำโฮมสคูลมากที่สุด จำนวน 97 คน

คิดเป็นร้อยละ 61.00 รองลงมาคือบุคคลทั่วไปที่สนใจการศึกษาแบบโฮมสคูล จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 17 และครอบครัวที่ทำโฮมสคูลมา 5 ปี หรือมากกว่า จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 9.40

7.3.2 ความพึงพอใจที่มีต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)

7.3.2.1 ความพึงพอใจด้านลักษณะเนื้อหาในหนังสือ

ผู้ที่สนใจและกลุ่มเครือข่ายผู้ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) มีความพึงพอใจที่มีต่อลักษณะของเนื้อหาในหนังสืออยู่ในระดับพึงพอใจมาก ($\bar{X} = 3.82$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าสิ่งที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ เนื้อหาที่นำเสนอในหนังสือมีการเรียบเรียงและเชื่อมโยงเรื่องราวที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ($\bar{X} = 3.86$) รองลงมาคือ ความพึงพอใจที่มีต่อการใช้ภาษาที่ชัดเจนถูกต้องตามหลักภาษา ($\bar{X} = 3.80$) และความพึงพอใจที่มีต่อแนวคิดและรูปแบบวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่มีความน่าสนใจ และน่าติดตาม ($\bar{X} = 3.79$)

7.3.2.2 ความพึงพอใจด้านการออกแบบภาพประกอบ

ผู้ที่สนใจและกลุ่มเครือข่ายผู้ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) มีความพึงพอใจที่มีต่อลักษณะของเนื้อหาในหนังสืออยู่ในระดับพึงพอใจมาก ($\bar{X} = 3.91$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าสิ่งที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ ความพึงพอใจที่มีต่อภาพประกอบและเนื้อเรื่องนิทานแต่ละหน้ามีความสอดคล้องกัน ($\bar{X} = 4.01$) รองลงมาคือความพึงพอใจต่อภาพประกอบที่มีความเหมาะสมกับชื่อเรื่อง ($\bar{X} = 3.98$) และความพึงพอใจต่อรูปแบบของการจัดวางภาพประกอบมีขนาดที่เหมาะสม ($\bar{X} = 3.91$) โดยอันดับสุดท้ายคือความพึงพอใจที่ภาพประกอบมีความสวยงาม น่าสนใจ ($\bar{X} = 3.74$)

7.3.2.3 ความพึงพอใจด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ผู้อ่านได้รับ

ผู้ที่สนใจและกลุ่มเครือข่ายผู้ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) มีความพึงพอใจที่มีต่อคุณค่าและประโยชน์ที่ผู้อ่านได้รับอยู่ในระดับพึงพอใจมาก ($\bar{X} = 3.83$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าสิ่งที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ องค์กรความรู้เรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) และนำมาเสนอในมุมมองใหม่ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ และผู้อ่านทั่วไป ($\bar{X} = 3.90$) รองลงมาคือการสอดแทรกภาพวิถีชีวิตและประสบการณ์ของครอบครัวโฮมสคูล ที่กระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความสนใจและนำไปสู่การค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 3.86$) และสามารถนำไปใช้เป็นแหล่งอ้างอิงหรือนำไปใช้ประโยชน์ต่อแนวทางการศึกษาเรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ในทางปฏิบัติได้จริง ($\bar{X} = 3.74$)

7.4 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากผลการลงพื้นที่ศึกษา เรื่องเล่าบนเส้นทางการเรียนรู้ของครอบครัวที่มีประสบการณ์การจัดโฮมสคูลมากกว่า 5 ปี จำนวน 5 ครอบครัว เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) โดยผู้วิจัยได้มีข้อค้นพบและข้อเสนอแนะต่อข้อค้นพบดังกล่าวที่สามารถสะท้อนให้กับทุกคนทั่วไปผู้ที่สนใจรับรู้และเข้าใจวิถีชีวิตของครอบครัวโฮมสคูลมากขึ้น ดังนี้

7.4.1 ข้อเสนอแนะต่อผู้ที่สนใจจะจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ข้อค้นพบจากการศึกษารูปแบบวิถีชีวิตและประสบการณ์ของครอบครัวโฮมสคูลพบว่าปัจจัยด้านอายุ วุฒิการศึกษา และการประกอบอาชีพที่มีความแตกต่างกันของแต่ละครอบครัวที่ตัดสินใจทำโฮมสคูล ตลอดจนรูปแบบของครอบครัวไม่ได้มีผลต่อการความสามารถให้จัดโฮมสคูล เพราะทุกครอบครัวสามารถออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ให้กับผู้เรียน ๆ ได้ โดยอ้างอิงจากผลการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์และความถนัดเฉพาะด้านรายบุคคลในแต่ละปี ที่ผู้เรียนได้รับการประเมินจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ดังนั้นสิ่งที่สำคัญและเป็นปัจจัยที่ครอบครัวควรนำมาพิจารณาเป็นอันดับแรกก่อนตัดสินใจทำโฮมสคูล คือการมองเห็นทรัพยากรที่มีอยู่ในตัวผู้ปกครองและดึงทรัพยากรเหล่านั้นออกมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพในแต่ละวันของครอบครัวให้สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ และมองเห็นบทบาทหน้าที่ของตัวเองในการสนับสนุนให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจนผู้เรียนเติบโต พึ่งพาตนเองได้ และประสบความสำเร็จในรูปแบบของตนเอง

7.4.2 ข้อเสนอแนะต่อผู้ที่ทำงานด้านสื่อ

ข้อค้นพบหลังจากการได้นำข้อมูลการศึกษารูปแบบวิถีชีวิตและประสบการณ์ของครอบครัวโฮมสคูล มาจัดทำหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) และศึกษาความพึงพอใจของผู้ที่สนใจและกลุ่มเครือข่ายผู้ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ที่มีต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) พบว่าการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับครอบครัวโฮมสคูล ควรมีช่องทางที่หลากหลาย โดยผู้ผลิตควรสามารถเข้าถึง Facebook Group, Line Group หรือ Open Chat ที่มีครอบครัวหรือผู้ที่สนใจจัดโฮมสคูลเป็นสมาชิกอยู่ จะช่วยเพิ่มการรับรู้ข่าวสารต่างๆ ไปยังกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น นอกจากนี้เนื้อหาของสื่อควรใช้ภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจ หรือเป็นสื่อในรูปแบบวิดีโอที่มีภาพประกอบ จะช่วยเพิ่มความสนใจให้กับกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น

7.4.3 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อค้นพบในการศึกษาอุปสรรคและความท้าทายที่ครอบครัวโฮมสคูลต้องเจอ พบว่ากลุ่มสนับสนุนทางสังคมมีความสำคัญอย่างมากต่อการตัดสินใจทำโฮมสคูลของครอบครัว

เพราะนอกจากจะทำหน้าที่ช่วยแบ่งปันประสบการณ์ในการจัดโฮมสคูลให้กับครอบครัวใหม่ ๆ ได้เข้าใจภาพต่าง ๆ ที่กังวลแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นแรงผลักดันสำคัญในการช่วยให้คำปรึกษาแก่ครอบครัวโฮมสคูลมือใหม่ให้สามารถข้ามผ่านอุปสรรคและความท้าทายที่ต้องเจอระหว่างทางไปได้ด้วย จึงอยากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มและทำงานร่วมกันในรูปแบบนี้ให้เยอะขึ้น เพราะในปัจจุบันแม้จะมีการรวมกลุ่มกันของครอบครัวที่โฮมสคูลที่มีประสบการณ์กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศ แต่ก็ยังไม่แพร่หลายหรือเป็นทางการมากนัก เพราะส่วนใหญ่เป็นรูปแบบของอาสาสมัคร มีครอบครัวรุ่นพี่ที่ทำโฮมสคูลมาก่อนช่วยให้คำปรึกษาครอบครัวใหม่ ๆ ตั้งแต่การจดทะเบียน การเขียนแผน และคำแนะนำระหว่างการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ เป็นต้น ทำให้การเข้าถึงองค์ความรู้เหล่านี้ยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะในอนาคตที่มีแนวโน้มจากสถิติของ ว่าครอบครัวโฮมสคูลจากเพิ่มขึ้น

7.4.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการค้นคว้าในครั้งต่อไป

1. เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่องเล่าและวิถีชีวิตประจำวันของครอบครัวโฮมสคูลที่มีประสบการณ์มากกว่า 5 ปี จำนวน 5 ครอบครัวในบริบทกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ ตีความ และจัดทำหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) ซึ่งนักวิจัยที่สนใจในศึกษาเรื่องเล่าของครอบครัวโฮมสคูลสามารถลงพื้นที่เพื่อศึกษาในประเด็นเดียวกัน โดยขยายบริบทที่ไปในพื้นที่ที่แตกต่างกัน กรอบประสบการณ์ และจำนวนครอบครัวที่สนใจจะศึกษา เป็นต้น โดยงานวิจัยครั้งต่อไปอาจมุ่งเน้นศึกษาเรื่องเล่าที่ครอบครัวโฮมสคูลมีมุมมองต่อประเด็นใดประเด็นหนึ่งเพื่อให้เรื่องเล่ามีมิติและแง่มุมที่หลากหลายและลงลึกในรายละเอียดมากยิ่งขึ้น
2. การลงพื้นที่เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและประสบการณ์ของครอบครัวโฮมสคูล (Home School) ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยควรวางแผนช่วงเวลาให้สอดคล้องกับรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของแต่ละครอบครัว โดยสามารถขอแผนกิจกรรมการเรียนรู้จากครอบครัวกลุ่มเป้าหมายมาศึกษาก่อนล่วงหน้า และวางแผนการลงพื้นที่ให้สอดคล้องกับช่วงเวลาตั้งแต่เริ่มต้นกิจกรรมจนกระทั่งจบกระบวนการ เพื่อให้เห็นถึงผลลัพธ์ของประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับ
3. การศึกษาครั้งต่อไปสามารถนำหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) ที่ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลและตีความเรื่องเล่าจากครอบครัวโฮมสคูลทั้ง 5 ครอบครัวเรียบร้อยแล้ว มาศึกษากับกลุ่มเป้าหมายครอบครัวที่กำลังสนใจจะจัดโฮมสคูล ว่าหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book) ดังกล่าวเป็นประโยชน์หรือช่วยทำให้เข้าใจวิถีชีวิตของครอบครัวโฮมสคูลมากขึ้นหรือไม่ เป็นต้น
4. เนื่องจากผู้วิจัยเคยมีประสบการณ์การเป็นนักเรียนโฮมสคูลมาก่อน ในกระบวนการวิเคราะห์เรื่องเล่าเพื่อเรียบเรียงและตีความ อาจจำเป็นต้องใช้ผู้วิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บจากสนามมากกว่า 2 คนขึ้นไป หรือให้บุคคลต่าง ๆ ที่ไม่ใช่ นักวิจัยทำการทบทวนข้อค้นพบจากการวิเคราะห์และตีความเรื่องเล่าจากครอบครัวโฮมสคูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรงมากที่สุด

รายการอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กฤษมันต์ วัฒนาณรงค์. (2554). นวัตกรรมและเทคโนโลยีเทคนิคศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). คู่มือการดำเนินงานหลักสูตรการศึกษานอกระบบขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (พิมพ์ครั้งที่ 2). รังสิตการพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2555). สื่อเก่า-สื่อใหม่ สัญญา อัตลักษณ์ อุดมการณ์. ภาพพิมพ์.
- กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช. (2552). ทักษะการบำบัดแนวเรื่องเล่าและทักษะการวิจัยแนวเรื่องเล่า: ทักษะสองด้านในเนื้อเดียวกัน. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กิตติยา กิ่งพุทธพงษ์. (2538). การเก็บเงินศึกษาฟรีและผลต่อสังคมไทย ระหว่าง พ.ศ. 2464-2473. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เกริก ยืนพันพันธ์. (2543). การออกแบบและเขียนภาพประกอบสำหรับเด็ก. สุวีริยาสาส์น.
- ขจรศักดิ์ อินทรโสธา. (2549). สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ตามแนวทางของกระบวนการเรียนรู้. ปรินญาณพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). รายงานการประชุมบทบาทนักวิจัยในโครงการโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้. ผู้แต่ง.
- งามตา นินทานนท์. (2536). ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร. รายงานการวิจัยฉบับที่ 50 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
- จตุพร วิศิษฐ์โชติอังกูร และคณะ. (2556). บทเรียน บทรู้-เรื่องเล่าจากชุมชนวิจัย บ้านเป็ดใน อำเภอมะนัง จังหวัดตรัง. โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- จันทน์กฤษณา ผลวิวัฒน์, หม่อมหลวง. (2547). การวิเคราะห์แนวคิดและรูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทย. [วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- จำเนียร วรณารักษ์ และ ยงยุทธ แก้วเต็ม. (2561). การเขียนเรื่องเล่าด้วยเทคนิคการเล่าเรื่อง: ประยุกต์ใช้งานเยี่ยมบ้านในระบบบริการสุขภาพปฐมภูมิ. *วารสารวิชาการสุขภาพภาคเหนือ*, 5(2).
- ชัยฤทธิ์ โพธิ์สุวรรณ. (2544). *การศึกษาผู้ใหญ่: ปรัชญาตะวันตกและการปฏิบัติ*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัฐพล วัชวิญญู, วิจักขณ์ พานิช และฉานเดช พ่วงจีน. (2552). *สรุปความรู้จากการอบรมโครงการขับเคลื่อนเครือข่ายคุณธรรมในระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษา: การอบรมภาวะผู้ทางจิตตปัญญา ศึกษาสู่มหาวิทยาลัย หลักสูตรที่ 1 การเรียนรู้ด้วยหัวใจที่ใคร่ครวญ (Contemplative education)*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาและศูนย์วิจัยและพัฒนาจิตตปัญญาศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา แคมมณี. (2545). *กระบวนการเรียนรู้: ความหมาย แนวทางการพัฒนาและปัญหาข้อใจ*. บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- นภาพรณหะวานนท์. (2552). วิธีการศึกษาเรื่องเล่า: จุดเปลี่ยนของการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 2, 1-22.
- นรินทร์ สังข์รักษา. (2561). เรื่องเล่า: วิธีวิทยาแนวใหม่ในการแสวงหาความรู้เพื่อการวิจัยทางสังคม. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 10(2).
- นินิ เอียวศรีวงศ์. (พฤษภาคม 2445). *เอกสารอัตสำเนา ปาฐกถา “การศึกษาทางเลือกของภาคประชาชน”*. การสัมมนาเครือข่ายการศึกษาทางเลือก.
- นิลวรรณ แซ่จิว. (2543). *อนาคตภาพของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในกรุงเทพมหานคร*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- น้ำผึ้ง มีศีล. (2559). *การจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบบเสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงานในศตวรรษที่ 21*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- บุญส่ง วรสิงห์. (มกราคม-มิถุนายน 2562). การพัฒนาระบบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกึ่งโฮมสคูลสำหรับคนพิการจังหวัดชัยภูมิ. *วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก*, 5(1), 63-72.
- บุษบงก์ วิเศษพลชัย และโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2551). *เรื่องเล่าจินตนาการสุขภาพใหม่ ปีที่ 1*. สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ.
- ประเวศ วะสี. (2541). *ปฏิรูปการศึกษา ยกเครื่องทางปัญญา: ทางรอดจากหายนะ*. มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- ประเวศ วะสี. (2557). *อภิวัฒน์การเรียนรู้...สู่จุดเปลี่ยนประเทศไทย*. บริษัทมาตา จำกัด.

- ปิยนารถ ประยูร. (ม.ป.ป.). *เครือข่ายบ้านเรียน: ทางเลือกและอิสระในการจัดการศึกษา*. สำนักงานคณะกรรมการการสุภาพแห่งชาติ.
- บุรุษย์ ศิริมหาสาร และพิชชา กวางทอง. (2552). *เรื่องเล่าเร้าพลังในชุมชนนักปฏิบัติ*. สำนักพิมพ์แสงดาว.
- พัชจิญา เลิศสินธพานนท์. (2562). การศึกษาพลาสติกเพื่อออกแบบหนังสือภาพประกอบสำหรับเด็กปฐมวัย. ภาควิชาแอนิเมชันและสื่อสรค. คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ. มหาวิทยาลัยสยาม.
- พรพิไล เลิศวิชา. (2552). *สอนภาษาไทยตามแนวคิด Brain-based learning*. สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- พิมพ์มณี แก้วมหวงศ์. (2556). รูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัว สำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ. *วารสารสิทธิปริทัศน์*, 29(92).
- พิรุณพรแสนรงค์. (2544). การให้ความหมายต่อประสบการณ์ชีวิตโดยใช้กิจกรรมศิลปะในการวิจัยเรื่องเล่า: กรณีศึกษาเด็กที่มีเชื้อเอชไอวีจังหวัดขอนแก่น. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 31(2).
- ไพรัช อรรถกมานนท์ และ มัทนา โชควรวรรณ. (2545). *การส่งเสริมชุมชนและท้องถิ่นในการปฏิรูปการศึกษา*. สำนักงานปฏิรูปการศึกษา.
- มัลลิกา บุญนาค
- ยุทธชัย เฉลิมชัย, และ อุทัยวรรณ เฉลิมชัย. (2543). *รายงานการศึกษาวิจัยรูปแบบและพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ยุทธชัย เฉลิมชัย, และ อุทัยวรรณ เฉลิมชัย. (2543). *รูปแบบและพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ยุทธชัย เฉลิมชัย, และคณะ. (2544). *รายงานการศึกษาเบื้องต้นการพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย*. กลุ่มงานปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ยุทธชัย เฉลิมชัย. (2547). *รายงานการวิจัยสภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ยุทธชัย เฉลิมชัย. (2552). *การจัดการศึกษาโดยครอบครัว*. ในสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์, เอกสารประกอบการสัมมนา “เวทีปฏิรูปประเทศไทย เพื่อสุขภาวะคนไทย” ครั้งที่ 11. <http://www.isranews.org/south-news/scoop/283-thaireform-data-education-child/14705-2009-12-14-07-38-35.html>
- รัชณี ธงไชย. (2553). *การศึกษาทางเลือกในสังคมไทย ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อการขับเคลื่อน*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

- รัชย์ กาญจนวาสี. (2543). *การประเมินการเรียนรู้: ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- รุ่ง แก้วแดง. (2543). *พฤติกรรมการศึกษาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 8)*. สำนักพิมพ์มติชน.
- รุจน์ เอ็งฉ้วน และคณะ. (2558). การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบโฮมสคูล: กรณีศึกษาครอบครัวในภาคใต้. *วารสารหาดใหญ่วิชาการ*, 13, 103-116.
- วรารณ สามโกเศศ และคณะ. (2553). *ข้อเสนอระบบการศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมกับสุขภาวะคนไทย*. ภาพพิมพ์.
- วรารณ อนุวรรตน์. (2554). *อุดมการณ์และกระบวนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในจังหวัดเชียงใหม่*. [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). *กระบวนการทัศน์ใหม่: การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคล*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิชุดา จักรพิสุทธิ. (2548). *การศึกษาทางเลือก: โลกแห่งการเรียนรู้นอกโรงเรียน*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิทยากร เชียงกุล. (2559). *รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2557/2558 จะปฏิรูปการศึกษาไทยให้ทันโลกใน ศตวรรษที่ 21 ได้อย่างไร*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- วิศิษฐ์ วังวิญญู. (2548). *โรงเรียนทำเอง Home Made School*. สำนักพิมพ์สยาม.
- วิศิษฐ์ วังวิญญู. (2550). *รายงานการวิจัยภาคีบ้านเรียนการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและเครือข่าย*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- วีรวัฒน์ อินทรพร. (2545). *วิถีชีวิตชุมชนที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก*. ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา. (2545). *การศึกษาทางเลือก: แนวทางที่ท้าทายในยุคปฏิรูป*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศีลวัต ศุขิลวรรณ. *รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ*. โรงเรียนเพลินพัฒนา. (14 มีนาคม 2556). สัมภาษณ์.
- สกนธ์ ภู่งามดี. (2545). *ศิลปะเพื่อการสื่อสาร*. วาดศิลป์.
- สมคิด อิศระวัฒน์. (2538). *รายงานการวิจัยเรื่องลักษณะการเรียนรู้ด้วยตัวเองของคนไทย*. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมจิตร ยิ่งยงดำรงฤทธิ์. (2551). *การจัดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- สมพร พึ่งอุดม. (2544). *ทำไมต้อง Homeschool* (พิมพ์ครั้งที่ 4). แพลน บุ๊คเน็ต.
- สมาคมบ้านเรียนไทย. (2554). *เอกสารวิชาการว่าด้วยองค์ความรู้เกี่ยวกับ สิทธิการจัดการชั้นพื้นฐาน โดยครอบครัว สภาพการณจัดการศึกษาโดยครอบครัวปี 2554*. สมาคมบ้านเรียนไทย.
- สมาคมบ้านเรียนไทย. (2555). *วิกฤตการศึกษากับภารกิจสมาคมบ้านเรียนไทย*.
<http://www.thaihomeschool.org/cms/?p=15>
- แสงเดือน นนทเปารยะ. (2546). *การจัดการศึกษาแบบโรงเรียนบ้าน สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปีในสังคมไทย*.ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2547). *รายงานการวิจัยสภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย*. พิมพ์ดี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2549). *คู่มือครอบครัวก้าวแรกสู่บ้านเรียน: หลักการคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว*. พรักหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *รายงานการวิจัยภาคีบ้านเรียนการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัวสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและเครือข่าย*. ผู้แต่ง.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). *รายงานการติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). *ข้อเสนอหลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 สำหรับการศึกษาทางเลือก ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ*. วี.ที.ซีคอมมิวนิเคชั่น.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรการศึกษานอกระบบขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. ผู้แต่ง.
- สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). *บัญชีจัดสรรงบประมาณเงินอุดหนุนรายการค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคเรียนที่ 1/2563 สำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถานประกอบการ*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). *คู่มือการดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว*. ผู้แต่ง.
- สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). *การจัดการศึกษาโดยครอบครัว พัฒนาผู้เรียนเฉพาะบุคคล จากการศึกษาพิเศษถึงการจัดการศึกษาโดยครอบครัว*. รุ่งโรจน์อินเตอร์กรุ๊ป.

- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *แนวปฏิบัติวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551* (พิมพ์ครั้งที่ 2). โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). *หลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ*. โรงพิมพ์อักษรไทย.
- โสวริทธิ์ธร จันทรแสงศรี. (2559). *การถ่ายทอดทางสังคมและการดำรงอัตลักษณ์ของผู้ปกครองที่จัดโฮมสคูลในประเทศไทย : กรณีศึกษากลุ่มเรียนบ้านเฟิร์น*. สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุธินันท์ พูลสมบัติ. (2563). *การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวของหน่วยงานทางการศึกษา ระดับจังหวัด*. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. ภาควิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อภิญญา เวชยชัย. (2544). *การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองในการพัฒนาการศึกษา*. วัฒนาพานิช.
- อมรวิชช์ นาครทรรพ. (2543). *รายงานการวิจัย การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home school) ประสบการณ์ของนานาชาติ*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- อาภิยามา, ทากาชิ. (2559). *ภาพประกอบศึกษา = Illustration studies* (พยุณ วรชนะนันท์, ผู้แปล). โอเอส พรินติ้งเฮ้าส์.
- อาชัญญา รัตนอุบล. (2550). *การจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน*. สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาชัญญา รัตนอุบล. (2551). *พัฒนาการการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมสำหรับผู้ใหญ่*. สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2552). *คิดอย่างฟุ้งคิดอย่างวิพากษ์*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อุ้นตา นพคุณ. (2523). *การศึกษานอกระบบโรงเรียน*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์. (2558). *การเล่าเรื่องทางนิเทศศาสตร์: ศึกษาจากงานวิจัย*. *วารสารนิเทศศาสตร์และนวัตกรรม* ปีที่ 2, 31-58.

- อุมาพร มะโรณีย์. (2551). *สัมพันธบทของการเล่าเรื่องในสื่อการ์ตูน ละครโทรทัศน์และนวนิยายศ.* [วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกโคนิวส์ไทยแลนด์. (28 ตุลาคม 2557). *เครือข่ายบ้านเรียนสะท้อนปัญหา 20 ปี การศึกษา* *แ บ บ homeschoo*l. <https://www.echonewsthailand.com/th/news/78226-op0012>
- Aarsand, L. (2014). Parental self-work: governing enactments in family life. *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, 5(1): 67-80.
- Aarsand, L. (2015). Confessions of an individual edcation plan. In A. Fejes & K. Nicoll (Eds), *Foucault and a Politics of Confession in Education*. London: Routledge.
- Bain, J. (2010). Integrating student voice: Assessment for empowerment. *Practitioner Research in Higher Education*, 4(1). 14-29. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1130598.pdf>.
- Fetterman, D. M., & Wandersman, A. (Eds.). (2005). *Empowerment evaluation principles in practice* (2nd ed.). New York, NY, US: Guilford Press.
- Gary, S. (1992). *Why some parents choose to homeschool*. [Doctoral Dissertation]. The University of California.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late-modern age*. [Doctoral Dissertation]. Cambridge, Polity Press.
- Griffith, M. (2010). *The Homeschooling Handbook: From Preschool to High School, A Parent's Guide to: Making the Decision; Discovering your child's learning style; Getting Started; Creating an Effective*. New York: Random House LLC.
- Holinga, K.R. (1999). *The Cycle of Transformation in Home School Families Over Time*. [Doctoral Dissertation]. The Ohio State University.
- Moen, T. (2006). Reflections on the narrative research approach. *International Journal of Qualitative Methodology*, 5(4), 1-11.
- Perus, S. (2014). *Game of Knowing: Personalize learning process and motivation for designing futures*. Meta-learner Guidebook. UK: Goldsmiths, University of London.
- Wheatley, M. J. (1999). *Leadership and the New Science: Discovering Order in a Chaotic World*. San Francisco: Berset Koehlu

Webster, L., & Mertova, P. (2007). *Using narrative inquiry as a research method: An introduction to using critical event narrative analysis in research on learning and teaching*. Routledge/Taylor & Francis Group.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)
เพื่อการวิจัยในหัวข้อ เรื่องเล่าบนเส้นทางการเติบโตของเด็กบ้านเรียน
(The Story of Home School Children's Learning Journey)

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้เพื่อสัมภาษณ์ ผู้ปกครองที่เป็นผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว (Homeschool)
2. ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เพื่อนำไปศึกษาทำความเข้าใจกับที่มาของความหมาย ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจจัดของศึกษาโดยครอบครัว ไปจนถึงผลและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างทาง
3. ผู้วิจัยเป็นผู้ทำการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลด้วยการบันทึกเสียงและจดบันทึกผ่านแบบสังเกตพฤติกรรม (observation)
4. แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกชุดนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบให้ตอบบรรยายตามความคิดเห็น ดังนี้
 - ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
 - ส่วนที่ 2 คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับจัดของศึกษาด้วยตนเองของครอบครัว
 - ส่วนที่ 3 ผลและอุปสรรคในการจัดการศึกษาด้วยตนเองของครอบครัว
 - ส่วนที่ 4 ข้อมูลเพิ่มเติมอื่น ๆ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ -สกุล.....
2. เชื้อชาติ.....
3. อายุ.....
4. ประวัติการศึกษา.....
5. อาชีพปัจจุบัน.....

ส่วนที่ 2 คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับจัดของศึกษาด้วยตนเองของครอบครัว

1. ความหมายของบ้านเรียน (Homeschool) สำหรับคุณคืออะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. มีอะไรที่เป็นปัจจัยที่ทำให้คุณตัดสินใจมาทำบ้านเรียน (Homeschool) ด้วยตนเองมีบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ตลอดเส้นทางการจัดทำบ้านเรียน (Homeschool) ของคุณมีจุดเปลี่ยนสำคัญ (Turning Point) อะไรเกิดขึ้นในระหว่างนั้นบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. คุณคิดว่าการจัดทำบ้านเรียน (Homeschool) ด้วยตนเองมีจุดอ่อนจุดแข็งอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 ผลและอุปสรรคในการจัดการศึกษาด้วยตนเองของครอบครัว

1. ความสำเร็จในการจัดบ้านเรียน (Homeschool) ด้วยตนเองสำหรับคุณคืออะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Key Success Factors) ในการจัดบ้านเรียน (Homeschool) ด้วยตนเองสำหรับคุณมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคสำหรับการจัดบ้านเรียนของคุณคืออะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเพิ่มเติมอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เวลา.....ถึง.....

ภาคผนวก ข
แบบสอบถาม ความพึงพอใจที่มีต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)

แบบสอบถาม ความพึงพอใจที่มีต่อหนังสือภาพประกอบ (Illustrated Book)

1. ข้อมูลเบื้องต้น

ช่วงอายุของผู้ตอบแบบสอบถาม

- ☐ อายุต่ำกว่า 18 ปี ☐ อายุ 18-25 ปี ☐ อายุ 25-32 ปี
☐ อายุ 32-40 ปี ☐ อายุ 40-50 ปี ☐ อายุ 50-60 ปี
☐ อายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป

เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

- ☐ ชาย ☐ หญิง ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....

โปรดเลือกคำตอบที่ตรงกับผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุด

- ☐ บุคคลทั่วไปที่สนใจการศึกษาแบบโฮมสคูล ☐ บุคคลที่ทำงานด้านการศึกษา
☐ ครอบครัวที่กำลังจะตัดสินใจทำโฮมสคูล ☐ ครอบครัวที่ทำโฮมสคูลมา 5 ปี หรือมากกว่า
☐ ครอบครัวที่ทำโฮมสคูลมาน้อยกว่า 5 ปี ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....

2. เกณฑ์การพิจารณาความพึงพอใจที่มีต่อหนังสือภาพประกอบ

มากที่สุด = 5 มาก = 4 ปานกลาง = 3 น้อย = 2 น้อยที่สุด = 1

เกณฑ์ในการพิจารณา	คะแนน				
	5	4	3	2	1
1. ลักษณะของเนื้อหาในหนังสือ					
1.1 แนวคิดและรูปแบบวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจ และ น่าติดตาม					
1.2 เนื้อหาที่นำเสนอในหนังสือมีการเรียบเรียงและเชื่อมโยง เรื่องราวที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ					
1.3 เนื้อหาในหนังสือมีการใช้ภาษาที่ชัดเจนถูกต้องตามหลักภาษา					
2. ลักษณะการจัดภาพประกอบ					
2.1 ภาพประกอบมีความเหมาะสมกับชื่อเรื่อง					
2.2 ภาพประกอบมีความสวยงาม น่าสนใจ					
2.3 ภาพประกอบและเนื้อเรื่องนิทานแต่ละหน้ามีความสอดคล้อง กัน					
2.4 รูปแบบของการจัดวางภาพประกอบ มีขนาดที่เหมาะสม					
3. คุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ					

เกณฑ์ในการพิจารณา	คะแนน				
	5	4	3	2	1
3.1 มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ องค์ความรู้เรื่องการจัดการศึกษา โดยครอบครัว (Home School) และนำมาเสนอในมุมมองใหม่ ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ และผู้อ่านทั่วไป					
3.2 มีการสอดแทรกภาพวิถีชีวิตและประสบการณ์ของครอบครัว โฮมสคูล ที่กระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความสนใจและนำไปสู่การ ค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง					
3.3 สามารถนำไปใช้เป็นแหล่งอ้างอิงหรือนำไปใช้ประโยชน์ต่อ แนวทางการศึกษาเรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ในทางปฏิบัติได้จริง					
คะแนนรวม					

3. ความคิดเห็นเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ..... (ผู้ประเมิน)

()

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.